

Korte verklaringe van het gelove der Algemeene Kercke aangaende de geboorte des Soons ende de tydelicke dood der gelovige

<https://hdl.handle.net/1874/21474>

herkomst van N. B. 13673

KORTE VERKLARINGE

WB

923

Van het

G E L O V E

Der Algemeene Kercke,

Aangaende de

G E B O O R T E des S O O N S,

E N D E D E

T Y D E L I C K E D O O D

D E R

G E L O V I G E.

D O O R

C A M P E G I U S V I T R I N G A.

'A M S T E R D A M,

By GERARDUS BORSTIUS, Boekverkoper op de hoek
van de Nieuwendyk aan den Dam. 1695.

(1695)

M A T T: XI. 27.

*Niemand kent den SONE, dan de
VADER, nochte yemant en kent de
VADER, dan de SONE, ende die
het de Sone wil openbaren.*

J O A N: XX. 31.

*Dese dingen zijn geschreven, op dat ghy
geloovet, dat Jesus is de Christus, de
SONE GODTS.*

KORTE VERKLARINGE
VAN HET
Geloov der Algemeene Kercke
Aengaande de
Geboorte des Soons van de Vader,
ENDE DE
Tydelicke Dood der Gelovige.

Eer veel vermaect soude het my zijn, de Kercke te verstercken in *haer gelove*, ende de Kinderen deser eeuwte te leeren kennen de *Godt haer Vaders*, indien de *zeleghentbeyt*, by welke dat genoodsackt worde te doen, so aangenaem ware, als het werck selfs nuttig, prijslik, en my betamelik is.

II. 't Is openbaer, dat 'er, nu al een geruyme tijd geleden, twist geresen is tusschen een mijner *waerde Collegen* in 't werck Gods, en my over de rechte bevattinge van *twee seer gewichtige* stucken onses Geloofs, de GEBOORTE DES SOONS van de VADER, ende de TYDELICKE DOOD DER GELOVIGE. Onse handelingen over dese stoffe waren in de *Latijnsche tale* voorgegaen in die ordre, dat de Hr. *Ruel* alderlaest seer uytvoerlik hadde geantwoord op mijn laeste geschrift, onder de titul van *Epilogus*. Hier op nu was het mijn beurt geweest te antwoorden, en soude 't oock al lange gedaan hebben, ten ware ik, sacht zijnde des twistens, waer van een hertelicke afkeer hebbe, my by na eyndelick na veele worstelingen des geinoeds hadde wijs gemaakt, dat ik sonder quetzinge van mijn *gewisse en plichte* konde swijgen. Ik en wilde niet strijden met mijn *Collega*, wie van ons de meeste en de laeste letteren konde op 't papier stellen. De een soude daer den anderen mischien niet in overtreffen. Het quam 'er dan alleen op aen, of 'er van my genoeg geschreven was tot bevestiginge van de waerheyt

heyt voor die gene, diefe lief-hebben. Ik, alles aen weerzijden overwo-
gen hebbende, meende byna van ja, en was blijde mijne ziele gebracht te
hebben tot eenige ruste. Hier by quam, dat oponentlick merckte, dat my
God de Heere sijne hand dede sien om my in de saek, die ik betwift hadde, te
doen gerechtveerdicht worden van bekende en onbekende, van mijne niet
alleen, maer oock van sijne Vrienden.

III. In dese gefseltheyt zijnde, quam my ter oore, dat'er een Boexken
van de Hr. Roel onder de persse was in onse *moeder-tale*, behelsende een ver-
toog van ons, nu gemelde, geschil, ende een verklaringe, mitsgaders be-
weeringe van sijn gevoelen. Een saeck waerlick, die my so wonderlik voor-
quam, dat niet wille, wat'er af maecken soude. Daar was alrede soo veel
oly gegoten in 't vyer, dat een yeder bekommert was, of men de brand soude
kunnen bluffchen. Men hoorde van dach tot dach meer en meer, wat op-
schuddinge en onrust het voorstellen en hardneckig staende houden van sijne
gevoelens gemaect hadde in de Kercke. De *Senat* van onse *Academie* hadde
alrede, nevens onse waerde Collegen van de Theol. Faculteyt, de Heeren
Vander Waeyen en d'*Hautecour*, van hem begeerd, sijne gedachten over de *Ge-
borte des Soons* by sich te houden, ende nochte *direct* nochte *indirect* te leeren.
Wy waren beyde door de ervarendheyd oertuygd, dat'er selfs by geleterde
Perfoonen altemet kennisse ontbrack om wel te vatten de staat onses geschils,
ende daer over verstandigh te oordeelen. Ik konde derhalven niet begripen,
wat nutte het soude te wege brengen de twist-appel van onse Academise
Disputen te werpen in de schoot van de Ledematen der Kercke. Ick wete
wel, dat onder haar geen verstandige, geoeffende, en waerheyd-lievende
zielen ontbrecken, die 't niet onaangenaam sal zijn, datse haar oordeel sullen
mogen scherpen over onse verschillen. Ick mag oock wel lijden, dat het ge-
schiedde. Maar hier van meene verseeckert te zijn, dat die Christenen de al-
dergelukkigste zijn, die, eens op goede gronden geloof hebbende, in de
eenvoudigheyt van het *Evangelium* ende de *vertroofingen des H. Geestes*, voort-
gaen, op de effene weg der *waarbeyt*, sonder in alle voorvallen hare krachten
te willen beproeven, ofse de *steen* van *aanstoot* souden kunnen overstappen.
Doch wat hebbe ick te seggen? Het is geschied. Of de redenen, die den Hr.
Auteur voorwend, om sijn handel te verschoonen, hem daar toe hebben
genootdrongen, wil ick niet onderfoecken. 't Is, tot daer toe, buyten my.
Dit wete ik, dat het van mijn plicht is, de *waarbeyt* geen *weese te laten*.
Maekt men soo veel werk om sijn gevoelen, openbaar *strijdig* tegen de Leere
van Gods Woord, beleden in de Kercke, op allerhande manier te koest-
ren en te hand-haven, ik hebbe reden om my te schamen, ledig te sitten,
en toe te laten, soo veel in my is, dat de Kercke geslingert worde in versey-
dene gedachten over het regte begrip van dien God, diefe diend. Mijne pen-
ne sal lopen met die gematigdheyd, daer ik my in mijne *Latijnsche* Schriften stip-
telik aen gebonden en gehouden hebbe, dat de Persoon van mijn Collega niet
raeke nog quetze. Ik sal hem nog meer oertuygen, daar van hy eenig-
sins is begonnen oertuygd te worden, dat ik niet hem, maar sijn *gevoelen*
tegen

tegen en vyand ben. Alleenlik men vergeve het my, dat ik de saek Godts niet flauw behandle. 't Is my niet evenveel, en 't moet de Kerk niet evenveel zijn, hoe men in dit stuk geloof. Ik vereyffche maer, dat mijn Lefser eerbied hebbe voor Godt en voor sijn Woord; dat hy in sijn herte geene vleefchelicke hoogten op-bouwe tegen de waarheyt, soo hy se begrijpt, en opgebouwt hebbende, deselve uyt liefde van sijn selfs niet staende houde tegen de pers en drangh van Godts Geest en woord. Vorders bidde ik de Godt en Vader onfes Heeren Jesu Christi, dat hy my geve oogen om te sien, een herte om te verlaan, en soo veel kracht als voorfichtigheyt in het voorstellen dier saecken, die ik uyt 't binnenste van mijn ziele gelove en belijde waarheyt te zijn.

IV. De *Poincten*, die te verhandelen staen, zijn de **GEBOORTE DES SOONS**, en de **TYDELICKE DOOD DER GELOVIGE**. In de Verhandeling van beyde sullen wy dese ordre houden, datwe. 1. Voorstellen en beveligen het *Gelove* van de *Algemeene Kercke*, in desen. 2. Aentoonen het belang deser *verschillen*, ende de *gevaerlicke gevolgen*, welke het afwijken van 't *Gelove der Kercke* in desen met sijn sleept. 3. Onderfoecken de kracht der *bewijzen*, waar mede de *Leere der Kercke* wort bestreden, ende het *tegen gestelde gevoelen* verthoont en staende gehouden.

VAN DE GEBOORTE DES SOONS.

V. Het *Gelove* der *Algemeene Kercke* aengaende de *Verborgentheyt* des *Vaders*, *Soons* en *Geestes*, sullen wy begrypen in dese weynige stellingen, die tot ons oogmerk dienslig zijn.

1. Dat 'er een **EENIG GODDELIK WESEN IS**.
2. Dat dit *eenige Goddelicke Wesen* gemeen is aen **DRIE WAERLICK GODDELICKE PERSOONEN**, voorkomende in het woord Gods onder de namen, **VADER**, **SOON**, en **HEYLIGE GEEST**.
3. Dat onder dese *drie Goddelicke Persoonen* is een *natuerlicke ordre* in **BESTAEN** en **WERCKEN**: Soo dat de *tweede* en *derde Persoon* bestaen en *wercken* **VAN** de *eerste*; en wederom de *eerste Persoon*, van sijn selve bestaende, het *beginsel* is van 't *bestaen* van de *tweede* en *derde Persoon*, ende, als het *beginsel* van alles, **DOOR** de *tweede* en *derde Persoon* **WERCKT**.
4. Dat dese *ordre* onder de *drie Goddelicke Persoonen* eygen is aen 't *Goddelicke Wesen* oock buyten eenige aanmerckinge van een *Testament* of *Verbond der Genade*, ofte *uytvoeringe* desselvs.
5. Dat dese *natuerlicke ordre* van *bestaen* der *drie Goddelicke Persoonen* de grondslag is *van*, en te kennen gegeven wort *door* de *benamingen*, waar mede se ons in 't *H. Woord van Godt* voorkomen, **Vader**, **Soon** en **Geest**: ende dat ten oplichte van dese *natuerlicke ordre* van *bestaen* de *tweede Persoon* is, ende geboren is van de *eerste*, ende de *derde* is ende *uytgaet* van de *eerste* en de *tweede*.

VI. Dit is het *gelove* van de *Verborgenthey*t der *Drie-eenh*eyt . waer in de Kercke tegen seer veele versocckingen gestaan en geroemt heeft van de tijden der *Apostelen* af tot dese tegenwoordige toe. De *weet eerste* deser stellingen werden van de Hr. Auteur erkent, en beleden. Noyt is hy over't ontkennen der selve van my beschuldigt, noyt verdacht gehouden; en derhalven is die gene, die buyten zijn, ten *dese*n *opsichte* geen lacchegemaect. Doch de *drie laeste* stellingen worden van hem niet alleen ontkend, maer zijn met allen bedenckelicken ernst tegen gesproocken in de *Latijns*e *tale*; en, hoewel veel zachter en bescheydener, in de *duyts*e. Menlochent, 1. Dat'er een *natuurlycke orde* is van *bestaen* en *werken* onder de *drie* Persoonen van het *eene Godd:lycke Wesen*. 2. Dat dese *natuurlycke orde* van *bestaen* de grondslag is van de benamingen dier *drie Personen*, *Vader*, *Soon*, en *Geest*. 3. Dat diensvolgens de *eerste Persoon* moet worden aengemerckt, als het *beginsel* van de *tweede* ende de *derde*; Ende wederom, 4. dat de *tweede* en *derde Persoon* zijn van de *eerste* door een *eeuwige* en *waerachtige* geboorte en *uyt-gang*.

VII. In tegendeel, men bewoert, 1. Dat de *benamingen* der *drie Goddelicke Personen* ten grootsten deele haer oplicht hebben op de *uytvoeringe* van 't *Testament der Genade*. 2. Dat de *tweede Persoon* de naem draegt van *Soon*, om dat HY EENS WESENS MET DE VADER VAN EEUWIGHEYT GEWEEST IS, ENDE IN DER TIJT, ALS SODANIGH, tot *uytvoeringe* van het *Middelaer-ampt*, &c. GEOPENBAERT EN BEWESEN IS.

VIII. De *staet des verschils* open geleyt zijnde, vereyscht ons besteck, dat wy voortgaen tot 't bewijs en verdediginge van de *leer* en 't *geloo*ve der Kercke, begrepen in de *drie laeste stellingen*. Dewijle nu de *Leere* van dese *Verborgenthey*t niet kan gehaelt worden uyt de *reden* van 't *Menschelick vernuft*, maer alleen steunt op de *geopenbaerde waerheden* van Gods *Woordt*, sal het bewijs van de *seckerhey*t onses *Geloofs* daer uyt alleen moeten genomen worden.

IX. Wy sullen dan ons *bewijs* beginnen met eenige *eenvoudige* aenmerckingen te maecten op de namen; *Vader* en *Soon*, en alsoo, soo veel ons mogelijk is, het licht van de *waarhey*t by *trappen* doen opgaen is de *ziele* van den verstandigen en *waarhey*t-lievenden *Leser*, tot dat het daer schijne als op het midden van den *dagh*.

X. De *eerste* en *tweede Persoon* van 't *Gedd:lycke Wesen* komen ons doorgaens in 't *Woord* Gods voor onder de namen, *Vader* en *Soon*. Een plaets uyt seer veele, Joh. v. 20. De *VADER heeft de SOONE lief*. *Namen*, en *woorden*, gelijk men weet, indien se met *waarhey*t aen een *saeck* worden toege-eygent, drucken altijd uyt *sekere* eygenschappen dier *saaken*, waer aen se gegeven worden. Dese *namen* dan van *Vader* en *Soon*, in *waarhey*t en *kracht* gegeven worden aen de *eerste* en *tweede Persoon* des *Goddelicken Wesens*, sullen nootfaeckelick in haar sulcks iets moeten beteekenen, dat met de *kracht* en 't *gebruyck* van hare beteekenisse over-eenkomt.

komt. De kracht nu en 't gebruyck van de beteekenisse der woorden *Vader* en *Soon* is, datse te kennen geven een *betreckinge* (relatie) van *twee Persoonen* op malkander. Een *Vader* noemt men, die een *ander voortbrengt* met *sijn beelt*; een *Soon*, die van een *ander voortgebracht is* met het beelt des genen, die hem *voortbrengt*. De woorden, *Vader* en *Soon*, geven aen niemant, diefe hoort of leest, een andere gedachte. Neemt wegh de gedachte van *voortbrenginge* en *mededeling* sijns beelds aen een ander, soo neemt gy wegh en verliest by u selven de geheele gedachte, die het woord *Vader* u opgeeft; laet varen de gedachte van *voortgebracht te zijn* na 't beelt eens anders, en gy sult by u selven verliezen de geheele gedachte, die u het woord *Soon* opgeeft. Dit is soo seker en vast, dat de woorden *Vader* en *Soon*, in wat omstandigheden sy oock in andere talen, 't zy *eygentlick*, 't zy *cieraetshalven oneygentlick*, worden gebruyckt, altyt met sich sleepen dese gedachte, dat de *Vader* beteekene die gene, die *voortbrengt*, en *Soon*, die gene, die van een ander, of dat gene, dat van yets anders *voortgebracht is*.

XI. Dese grond, die vast en onwrickbaer is, geleyt zijnde, sal ick niet konnen bedrogen worden, als ick besluyte, dat de H. Geest, de woorden *Vader* en *Soon* gemeensaem toepassende op de *eerste* en *tweede Persoon* des *Goddelicken Wesens*, 't zy hy deselve *eygentlick*, 't zy *oneygentlick* gebruyckt (daer van daer na sal gesproocken worden) ons heeft willen doen denken, dat de *eerste Persoon* de *tweede*, op een sekere, hem betamelicke, wijze, *voortbrengt*; ende dat de *tweede Persoon* van de *eerste* op een sekere, het *Goddelicke Wesen* betamelicke, wijze *voortgebracht is*. Immers, daer moet yets zijn in de *eerste* en *tweede Persoon* van 't *Goddelicke Wesen*, 't geen met de gedachte van de woorden *Vader* en *Soon* overeenkomt, in dien men niet wil komen tot die onbetamelikheid, dat men segge, dat de Geest door de woorden *Vader* en *Soon* of niet met allen heeft willen beteekenen, ofte sulck yets, 't welck by geen volckeren in eenige tale door dese woorden beteekent word, en 't welck met de gedachte van *Vader* en *Soon* ter werelt geen gemeenschap heeft.

XII. Dese laetste wegh heeft de Hr. *Röel* ingeslagen; ende als hy ontkenkende alle *natuurlicke voortbrenginge* des *Soons* van de *Vader*, op sijn beurtte evenwel verklaren moeste, wat door de namen *Vader* en *Soon* wort te kennen gegeven, heeft hy sich in engte gevonden ('t sal blyken, dat ick waerheyt segge) en verlegen, wat hy'er af maecten soude.

XIII. In de *eerste* stellingen, over dese stoffe van hem geschreven, wierden dese woorden gelezen; † *Dat door de woorden SOON en GEBORTE in nadruk beteekent wort, dat de TWEDE PERSON het selve Wesen, ende deselve natuwr heeft met de EERSTE, ende van alle eeuwigheyt MET deselve bestaan en geweest xv.* Het selve herhaelt hy in sijn eerste *Dissertatie*

over
 † *Thef. 20. Vocibus Filii & Generationis significari in emphasi, quod secunda Persona habeat eandem cum prima essentiam & naturam, illique ab aeterno coextiterit.*

over dese stoffe. † *Sijne* (des tweeden Perfoons) EEUWIGE GEBOORTE kan NIET ANDERS *te kennen geven*, als de eeuwige gemeenfchap van defelve natuure ende de tegelykweſentheyte met de eerſte. Maer in de voortgang des wercks merkende, dat dese verklaringe niet alleen gene de minſte grond heeft in 't woord van Godt, maer dat men oock, defelve ſtaende houdende, geen ſchijn van uytleg ſelf ſoude konnen geven aen ſeer veele klare en uytdrukelyke texten van de H. Schrifture, heeft men, in verlegentheyte zijnde, yets anders aengegrepen, en vervolgens geleert, dat de woorden *Soon* en *Geboorde* haer opſicht hebben op de OPENBARINGE van de *tweede Perſoon* IN DEN VLEESCHE, tot *uytvoeringe van het Middelaer-ampt*, ende op dese grond getracht te verklaren die texten van de H. Schrifture, in welke de *Chriſtus* ofte *Middelaer* genoemt wort de *Soone Godts*: Ende op dat men evenwel niet ſoude ſchijnen van ſijn *eerſte voorſtel* afgeweeken te zijn, heeft men, hoewel ſigh doorgaens aen het laefte houdende, dese beyde verklaringen, ſeer veel van malkander verſchillende, tot een trachten te brengen, ende onder eene gemeene gedagte aen ſijn Leſer te doen voorkomen; te weten, dat de TWEDE PERſOON eens weſens MET DE EERSTE van eeuwigheyt GEWEEST ZY, ende in der tijt ALS SODANIG, tot uytvoeringe van het Middelaer-ampt, &c. GEOPENBAERT en beweſen zy.

XIV. Dese haſpeling en wcyſeling van gedagten in 't verklaren van woorden en ſpreek-wyſen van ſoo veel aengelegentheyte, als dese zijn, tal ons een onſeylbaer bewys zijn, dat het ergens hapert. Want, indien de gemeenfchap van defelve natuure, ende de tegelykweſentheyte van de *tweede Perſoon* met de *eerſte* de waerachtige reden en grond is, waeromhy de *Soone* genoemt wort, waerom ſeyt men dan, dat de *openbaring van de tweede Perſoon in den vleefche* de reden en grond is van dese benaminge? Wederom; indien de *Openbaring van de tweede Perſoon in den vleefche* de reden en grond is van dese benaminge, waerom ſeyt men dan, dat de *gemeenfchap van defelve natuure* de reden en grond is van dese benaminge? Ja, waerom heeft men in de *eerſte ſtellingen* over dese stoffe van dit laefte geen gewag ter werelt gemaakt? Hoe is dit, mijnen Leſer? Zijnder dan twee redenen, waerom de *tweede Perſoon* genoemt wort de *Soone Godts*, of is'er een? Of zijn dese twee ſaecten, eens weſens te zijn met de *eerſte Perſoon*, ende als *Middelaer geopenbaert te worden in den vleefche*, een ende defelfde ſake? Seeker, neen. Het is wat anders, dat de *tweede Perſoon*, met de *eerſte* van eeuwigheyt geweest hebbe in de gemeenfchap van de ſelfde natuure; het is wat anders, dat de *tweede Perſoon als Middelaer is geopenbaert in den vleefche*. Dese twee ſaecten konnen niet tot eene; ende de twee gedagten van dese ſaecten konnen niet tot eene gedagte gebracht worden; en derhalven men deele dese ſaken en gedagten, en kieſe, wat men wil. Ik ſal toonen, onder Gods genadige medewerckinge, dat noch het eene, noch het ander, nochte datſe alle beyde te ſamen konnen uytmaken de reden van de benamingen

† *Diff. 1. § xxxii. NIHIL ALIUD aeterna ejus Generatio ſignificare poteſt, quam aeterna natura ejusdem communionem, & cum prima coexiſtentiam.*

Kort Berigt. §. 10.

gen van *Vader en Soon*. Men hoore my met aendacht en langmoedigheyt, sonder vooroordeel.

XV. Wat dan het eerste belangt, de *gemeenschap van deselve natuur* ende de * *tegeykwezenheyt* van de *tweede Persoon* met de *eerste*, kan de reden en grond niet zijn, waerom de *eerste VADER* en de *tweede SOON* genoemd wort, 1. Om dat *deel te hebben aen eene* en deselve *natuur*, en te *gelijk* met een *anders* of *iets anders te zijn* in generleye wijze voldoet aen de *kracht* ende het gebruykt van de beteekenisse der woorden *Vader* en *Soon*. Van dese waerheyt kunnen so veel exempelen worden bygebracht, als'er saecken in de *Werelt* zijn, die *deel hebben aen deselve natuur*, en, terwijl ick dit schrije, te *gelijke* met malkander zijn. Soo veel menschen, als'er tegenwoordig dadelick zijn op der aerde en *leven*, hebben met my *deel aen de menschelike natuure*, en zijn met my in de *gemeenschap van deselve natuure*. Dit zijn evenwel en *leven* in de *deelgenootschap van deselve natuure* maeckt niet, dat een van haer mijn *Vader*, ende ick de *Soon* van een uyt haer genoemd worde. Ja, niet alleen is't niet gebruyckelick onder de menschen, maer het soude selv ongerijmd, en laet ick 'er by doen, bespottelick zijn, indien men *saecken* of *personen*, die geen andere † *betreckinge* op malkander hebben, als datse te *gelijke zijn in de gemeenschap van deselve natuure*. soude willen doopen met de naemen, *Vader* en *Soon*. Datmen *Peter*, om dat hy *tegelijke* is met *Paulus* in de *gemeenschap van eene* ende deselve *natuur* de *Vader* van *Paulus* soude noemen, en wederom *Paulus* de *Soon* van *Peter*. Het oore van een redelick mensch kan sulck een tael niet inlaten. Het is wel waer, dat *Vader* en *Soon* vooruytgesteld worden *deel* te hebben aen deselve *natuure*, maer men moet wel ter degen aenmercken, dat het *deel hebben aen eene* ende deselve *natuur* dat niet en is, dat de *gedachte van Vader* en *Soon* van de *gedachte* ofte het *denckbeelt* van andere saecken *onderscheyt*. Dat gene, dat het *denckbeelt* van *Vader* en *Soon* van de *gedachte* van andere saaken onderscheyd, is niet het *deelgenootschap aen een natuure*, maer sulck een *betreckinge* van saecken op malkander, waer door de *eene VAN* de *andere* is. Die dan dese *betreckinge* weg neemt, neemt weg de geheele *gedachte van Vader* en *Soon*; 't zy hy *eigentlick* 't zy *omeygentlick* spreecke.

XVI. 2. Indien de *H. Geest* ons van de *drie Personen* des *eenen Goddelicken wesens* alleen die *gedachte* hadde willen verwecken, datse met malkander zijn in de *gemeenschap van een natuure*, sonder datse op malkander een *nader betreckinge* hebben, als dese is, soo soude de *Geest* andere woorden hebben gebruyckt, die bequaem zijn om in ons sulck een *gedachte* te verwecken. Te weten die met malkander zijn in de *gemeenschap van een natuure* worden *BROEDERS* genoemd in alle tale der menschen, maer niet *Vader* en *Soon*. Indien dan de *Geest* ons hadde willen leeren, dat de *eerste* en *tweede Persoon* des *Goddelicken Wesens* geen *nader betreckinge* op malkander hebben, als datse te *gelijke* met malkander zijn in de *gemeenschap van eene natuure*, soude hy, segge ick, die de *wijste* en *naukeurigste* meester

B

* *Coexistentia.*† *Relatie.*

is

is in 't uytdrucken van sijne meyninge, ons dese verborgentheynt niet door de namen *Vader* en *Soon*, maer door eenige andere woorden, die'er vele zijn, seeckerlick hebben uytgedrukt.

XVII. 3. Ick sal lichtelick van een yeder verstandig mensch verwerven, dat hy my toeslae, dat het woord *Vader* yets anders moet beteekenen, als het woord *Soon*. Want dese woorden in alle talen, 't zy *eygentlick* 't zy *oneygentlick* uytgespoocken, verwecken in mijn ziele een *verscheydene* gedachte, en moeten derhalven dragen een *verscheydene* beteekenisse. Nu is het seecker, dat, indien men seyt, dat de woorden *Vader* en *Soon* alleen te kennen geven 't *zijn in de gemeenschap* van *eene natuyre*, het woord *Vader* geene andere beteekenisse sal en kan hebben, als het woord *Soone*. Dit nu, segge ick, is ten uystersten ongerijmd. Hoe? Sal het woord *Vader*, als ick 't hoore of lese in de Heylige Boecken, in my moeten of konnen verwecken deselve gedachte die het woord *Soone*? Sal het woord *Soone* in my verwekken deselve gedachte, die 't woord *Vader* verweckt? Laet het ons niet gelooven, soo vele wy van Godt reden ontfangen hebben om de beteekenissen der woorden te onderscheyden. Als *Johannes* segt 2 cap. 1. 3. *Vrede zy u van God, DEN VADER, ende van den Heere Jesu Christo, DE SOONE DES VADERS*, sal daer het woord *Vader* het selve beteekenen, dat het woord *Soone des Vaders*? Hoe sal ick dat begrypen? Hoe sal ick dat geloven? Met wat schijn sal de Kercke dat belyden? Soo men segt, dat het iets anders beteekene, men segge wat het zy. Want men erkent immers in de Goddelicke Persoonen *niets natuurlicks* buyten *dat se te gelicke met malkander zijn*. Men erkent geen *natuurlicke betrekkingen* in 't *bestaen* tusschen haer *drie*. Het blyckt derhalven, dat de woorden *Vader* en *Soon* wat anders moeten beteekenen als 't zijn in de *gemeenschap* van een *wesen* en *natuyre*. Dit zy genoegh van het *eerste*. De verdere ongerijmdheden van dese *eerste voorstel* sullen naderhant op haer plaetse niet worden vergeten. Wy gaen over tot het *tweede*.

XVIII. Gelyck men dan aen de kracht en 't gebruyck der beteekenisse der woorden *Vader* en *Soon* geenfins voldoet in de *eerste* verklaringe, soo voldoet men aen deselve noch veel minder in de *tweede*, wanneer men seyt, dat het woord *SOON* sijn opsicht heeft op de *openbaringe* van de *tweede Persoon* in 't *vleesch*, tot uytvoeringe van 't *Middelaeer-ampt*. 1. De *Openbaringe* van de *tweede Persoon* in 't *vleesch* bestaet daer in, dat de *tweede Persoon*, in gevolge van een *verdrag* met de *TWEE ANDERE*, in de tijd de *menschelicke natuyre* aengenomen, ende met sig op het nauste vereenigt heeft, om te volbringen het werck der verlossinge des Sondaers. Ick bidde nu een ieder verstandig Leser, dat hy sijne ziele eens ter degen uytshudde, ende sijne gedachten opwecke, ende sijn selven vrage, wat overeenkomst da'er zy tusschen een *Soon* genaemt te worden, ende *geopenbaert te worden in den vleeche*? Als *eene* van de *Goddelicke Persoonen* sijn selven *openbaert*, verdient die daerom *Soone* genaemt te worden? Het gelove der ouden is gewest, dat de *drie Persoonen* der Heylige *eenheyt* sijn hebben *geopenbaert* aen.

aen *Abraham*, onder de gedaente van drie *Mannen* die met hem heblen *gegeten* en *gedroncken*. Gen. XVIII. 1. 2. Sal ick dan seggen, dat dese drie *Personen* kunnen en moeten, om deser openbaringe wille, *Sonen*, en *Sonen Gods* genaemt worden? De *Heylige Geest* openbaert sich in de *Kercke* van 't *Nieuwe Testament* op een *besondere wyse* door sijne werckingen. Sal dan de *Geest* om dese reden genoemt worden de *Sone Gods*?

XIX. Dese laeste *swarigheyt*, die soo tastelick is, dat se een yeder *terfront* moet in gedachten komen, heeft den *Anteur* wel gesien, doch tracht deselve voor te komen met een *uytlucht*, die waerlick soo vreemd en ongehoort, als ongegrond is. † *De reden*, seyt hy, waerom de *Geest* die van *eenwigheyt ware Godt* geweest is, ende sich in de tijt *geopenbaert heeft*, evenwel niet en draegt de naem van *Soone Gods*, is, om dat hy niet is **MENSCH**, en soo een **SIENLICK BEELT GODT'S GEWORDEN** maer meest **ONSIENLICK werkt**. Hoe sal ick dese woorden opnemen om 'er een sin van te maken, die niet ten alderuyertien ongerijmd is? *De Geest*, staet'er, magh niet voeren de naem van *Soone Gods*, om dat hy geen *mensch* is. Is dan een *mensch* te worden, *Godt's Soone* te worden? Ofte, als *Christus* genoemt wort het *beeld des onsielicke Gods*, (2 Cor. IV. 4.) moet men dat verstaen ten aensien van de *menschelike natuyre*? Men segge my, wat reden'er zy, waerom een *Goddelick Persoon*, die in 't *vleesch geopenbaert word*, meer verdient de naem van *Gods Soon*, als die sich *openbaert buyten het vleesch*? Want immers het *vleesch* ofte een *menschelike natuyre* is noch *Godt*, noch de *Soone Gods*. Wat reden dan kan 'er in de werelt bedacht worden, waerom een *Goddelick Persoon*, *geopenbaerd wordende in 't vleesch*, meer verdient de naem van *Gods Soon*, als die *geopenbaert wort buyten het vleesch*? Geene, ja geen schijn van reden.

XX. 2. Indien de *Openbaringe van de tweede Persoon in 't vleesch* de reden en grond is van 't *Soonschap*, wat sal de reden zijn, waerom de *eerste Persoon VADER* geheeten wert? Want immers de woorden *Vader* en *Soon* zijn *betrekelick* op malkander. Nu is het seecker na de gronden van den *Anteur*, dat de *openbaringe van de tweede Persoon in den vleesch* deselve opzicht en betrekinge heeft op de *derde*, dese heeft op de *eerste Persoon* des *Goddelicken Wefens*. Want de *tweede Persoon* is *geopenbaert in den vleesch*: volgens verdrag, ingegaen met de *twee andere*. Waer uyt volgt, dat ten aensien van dese *Openbaringe van de tweede Persoon in den vleesch* de *eerste Persoon* met geen meer recht en grond, als de *derde*, de naem van *VADER* kan dragen. Dit is een gevolg, dat seecker vloeyt uyt dese gronden, ende dat wederom met sich sleept de *uyterste ongerijmdheyt*.

XXI. 3. Indien de benaminge van *Soone Gods* beteekent *Godt*, *geopenbaert in den vleesch*, wat is het dan te seggen, als de *eerste Persoon* tot de *tweede* seyt; Gy sijt **MIJN Sone**, ofte, dit is **MIJN Sone**, gelijk Matt. III. 17. Is dat dan te seggen *dit is MIJN God*, * *geopenbaert in den vleesch*?

XXII. 4. Een onseilbaer en klaer bewys, dat de reden en grond van de

B 2

naem

† Kort Berigt §. 10.

* (of *Godt van my*)

naem *Soon* niet te soecken zy in de *Openbaringe van de tweede Persoon in 't vleesch*, is, om dat hy al voor die *Openbaringe in 't vleesch* onder de naem van *SONE* is bekend geweest. Ps. 11. 7. Prov. xxx. 4. *Hoe is SIJNEN (Godts) naem, en hoe is de naeme sijns SOONS?* Paulus getuygt, dat *Gods SIJN SOONE* gevonden heeft, geworden uyt een *Vrouwe*. Gal. iv. 4. Hy was dan de *Soone* al, eer hy in de werelt quam. Ja hy is al voor die tijt gesegt *GEBOREN* geweest te zijn. Prov. viii. 25. Indien nu de *tweede Persoon* de naem van *Soone* al gevoert heeft voor sijne *openbaringe in 't vleesch*, ende indien hy voor die tijt uydruckelick gesegt wort, *GEBOREN* te zijn geweest, hoe sal de reden van de naem *Soon* te vinden zijn in *Openbaringe van de tweede Persoon in den vleesche?*

XXIII. Het swacke bewijs, datmen voor dese verklaringe bybrengt, is, dat het woort *baren* of *genereren* in de H. Schriftuur oock *openbaren* beteekent. Daer toe worden aenghaelt Prov. xvii. 17. Prov. xxvii. 1. Cant. viii. 5. Op welke laeste plaets aengemerkt wort, dat de *Nederduytsche Kant tekenaers* het woort *baren* verklaren, door *Christum* in de werelt als met finerte *voortbrengen*, door het prediken, belijden en practiseren van het woort des *Euangeliums*, ende het lijden voor deselve. Op. xii. 2. Gal. iv. 19.

XXIV. Wy antwoorden 1. Al wierde het soo klaer bewesen, als het licht aen den dag schijnt, dat *baren* altemet genomen wort voor *openbaren*, soo magh dat evenwel in dese gelegenthet niet met allen helpen, om dat bewesen is, dat de *tweede Persoon* al *Soon* is genoemt geweest voor dat hy *geopenbaert* is in 't vleesch. 't Welck indien soo zy, soo kan de *openbaringe in het vleesch* geen reden zijn van de benaminge van *Soon*. 2. Buyten dit, 't welck genoegh was tot volkomene wederlegginge, moetmen wel acht geven, dat hier geensins bewesen wort, 't gene bewesen moeste worden. Daer moeste bewesen worden, dat iemant ofte iets, dat *geopenbaert* wort, een *Soone* wort genaemd. Die wort niet bewesen, en kan niet bewesen worden: Men tracht evenwel te bewijßen, dat *baren* altemet beteekent *openbaren*, en *geboren* te worden *geopenbaert te worden*, ende dewijle dat gene, dat *gebooren* wort, schijnt en *Soon* te konnen genoemt worden, soo wil men eyndelick inbrengen, dat de *tweede Persoon* de naem kan dragen van *Sone*, om dat hy *geopenbaert* is. Doch men mercke wel aen, dat, al ware het schoon, dat iets, dat *geopenbaert* wort, op een seer oneygentlicke manier van sprecken geseyt wierde *geboren te zijn*, het evenwel in geen tale gebruyckelick soude zijn, dat een seker saeck of persoon, die, sonder betrekkinge op iets anders, *geopenbaert* wierde, daerom soude dragen de naem van *Soon*. Het is wel waer, dat een *Sone* sulcks iets is dat *geboren* is; doch het is mede waer en seker, dat het woort *Sone* van een nauwer beteekenisse is, ende een bestendiger betrekkinge te kennen geeft, als de spreekwijse *geboren te zijn*. Laet het ons klaer vertoonen uyt een der exempelen, die tot bewijs worden bygebracht. Prov. xvii. 17 staet: *Een Broeder wort in de benantbeyt GEBOOREN*. Men wil, dat *baren* hier *openbaren* beteekent, en dat de sin der woorden zy. *Een broeder wort in de benantbeyd geopenbaert*. Laet ons dit eens voor een ogenblick toeflaen.
Stelt

Stelt nu eens in plaats van *geboren* te zijn het woord *Sone*, en zie toe, of de klank van dese reden voor uw oore niet sal stuyten. Men soude dan moeten seggen. *Een broeder wort in de benauntheit EEN SONE*. De klank nu van dese reden, gelijk ick gesegt hebbe, is hard voor een oore, dat gewoon is een goede reden te onderscheyden. Dit, segge ick, is een ondragelijke reden. Een klaer bewijs, dat, al wierde het woord *baren* ofte *geboren te worden* soo hier ofte daar al genomen op een seer oneygenlike wijze voor *geopenbaart te worden*, het woord *Soon* evenwel daerom dit gebruyck van seer oneygentlike beteekenisse van 't Woord *baren* niet overneemt, ende dat daer uyt niet terstont kan en magh beslooten worden, dat een *Persoon* of *saeck*, die *geopenbaart* is, een *soone* wort genoemd. 3. Men stonde oock al toe, dat een *Persoon*, die *geopenbaert wort*, een *Sone* wierde genoemd in dese of gene seldsame en opgesochte plaatsen der H. Schriftuyre of andere Auteurs (hoewel dit noyt kan of magh toegestaan worden, om dat het noyt sal en kan bewesen worden met enig exempel) soude men kunnen of durven denken, dat aen de *tweede Persoon* van 't *Goddelicken Wesen* een naem soude worden gegeven in een seer gemeensaem gebruyck, welckers verklaringe van soo verre moeste gehaelt en gesocht worden? 't En is niet eens, niet tweemaal, niet driemaal, dat de *Tweede Persoon* ofte de *Middelaer* de naem van *Sone Gods* draegt, maer 't geschiet meermalen en seer gemeensaem door 't geheele Woord van Godt henen. Sal ick dan aen een naem, die aen de *tweede Persoon* seer gemeensaem gegeven wort, een beteekenisse geven, die soo ongewoon, soo ongehoord, soo weynig gebruyckt word, dat niemant om sulck een beteekenisse denckt, als die'er om denken wil, wannecr hy in verlegentheit zijnde daer lang na gesocht heeft? Wederom een tastelike ongerijmdheit. 4. Doch, om alle nabedencken te benemen, gelijk met geen exempel bewesen wort, en bewesen kan worden, dat iets, dat simpel *geopenbaart* wort, sonder betreckinge op iets anders, een *Soone* wort genoemd, so ontkennen wy rondelik, dat *geboren te worden* in de H. Schriftuyre oyt genomen wort voor *geopenbaart te worden*, sonder *betreckinge* op yets anders, dat als een *Vader* wort aangemerkt en de oorsaek is van sulck een *openbaringe*. Men hadde in de Latijnsche Schriiften, soo veel my geheugt, maer een exempel voor den dag gebracht uyt *Prov. xvii. 17*. Nu doctinen'er *twee* andere by. Wy sullen de plaatsen nasien en overwegen.

XXV. De *eerst* aengehaelde text luyd, als volgt. *Prov. xvii. 17. Een Vriend heeft v'aller tijt lief: ende een BROEDER wort in de benauntheit GEBORREN*. De hebreuse woorden van 't laeste deel, daer 't hier op aen komt, *אח לצרה יולר* kunnen niet ongevoeglijk in dier voegen worden overgesegt, als geschiet is van onse *Oversetters*. De sin der selve sal dese zijn. Hoewel een *vriend* sijnen mede-gesel altijd lief-heeft, soo *maeckt* evenwel de *tijd der benauntheit* yemant van een *vriend* tot een *broeder*, om dat een *vriend* dan een seer overvloedige en gewenschte gelegentheit bekomt, om sijnen vriend dienst te doen, ende preuven te geven van sijn recht broederlik herte. Volgens dese oversettinge en uytleg wort de *tijd der benauntheit* aangemerkt op

een *oneygentlijke wijze* als een *Vader*, ofte *moeder*, welke te voorschijn brengt, wie van de *vrienden*, die men heeit, een *Broederlik herte* nevens ons hebbe, wie niet. 't Woord *gebooren* te worden beteeckent dan hier niet simpelick *geopenbaert* te worden, maer *geopenbaert* te worden ende te *voorschijn gebracht* te worden met betrekkinge op yets anders, 't welk als een *Vader* oneygentlick wort aengemerckt, ende de *oorzaak is van sulck een openbaringe*. Maer dese woorden konnen oock een andere overfettinge liiden, mijns bedunckens, veel gevoeglijker, als de nu gegevene. Het sal dese zijjn: *Een broeder wort tot benaughteyt geboren*. Dat is, hoe wel men veel staet kan maken op de vriendschap van een *vriend*, soo is evenwel de hulpe en bystant van een *broeder* en nabestaende in tijt van benaughteyt noch veel meer te schatten. *Een broeder wort tot benaughteyt geboren*, sal dan soo veel te seggen zijjn; als *een broeder is te dien eynde geboren*, op dat *hy sijnen broeder in tijt van groote benaughteyt bystaet*. Volgens dese laefte uytleg word het woord *gebooren* te zijjn hier genomen in een *eygentlicke beteeckenisse*. Kieil, watge wilt. 't Zy het woord *baren* hier *eygentlick*, 't zy *oneygentlick* genomen werde, het sal geenfins konnen dienen tot bewijs van de voorstel, die beweert wort. De tweede text, genomen uyt Prov. xxvii. 1. is van desen inhoud: *En beroemt u niet over den dagh van morgen, want gy en weet niet, wat de dagh sal* BAREN. Met een woord. Het is baerblyckelick, dat de *dagh* hier wederom aengemerckt wort als een *moeder*, welke yets te *voorschijn brengt*. 't Gene dan op die dagh te voorschijn komt wort aengemerckt, in een *oneygentlicke reden*, als of het *van die dagh te voorschijn gebracht* ware, als van een *moeder*. Mis derhalven, dat het woord *gebooren te worden* hier genomen wort voor *geopenbaert* te worden, sonder betrekkinge op yets anders, dat in desen als een *Vader* en *Moeder* wort aengemerckt, en de oorfaeck ofte het beginfel is van sulck een *openbaringe*. Eyndelick wort hier toe bygebracht. Cant. viii. 5. *Onder den Appelboom hebbe ick u opgeweckt, daer heeft uwe moeder u met smerte* VOORT-GEBRACHT, die u *gebaert heeft*. Hier wort de *Kercke* gesegt Christus *gebaert te hebben*. Men besluyt daer uyt, dat *gebooren te worden* genomen wort voor *geopenbaert* te worden. Ick ontkenne 't wederom. Het beteeckent hier wederom *geopenbaert te worden* met betrekkinge op yets anders, 't welck aengemerckt wort als de *oorfaeck* ofte het *beginfel* van sulck een *openbaringe*, als of het een *Vader* of *Moeder* ware. Soo wort hier de *Kercke*, om datse *oorfaeck* is, dat *Jesus*, in haer ontfangen, te *voorschijn* komt in de werelt, door hare belydenisse. leere, en werken, *oneygentlick* aengemerckt als de *Moeder van Jesus*. Dit is klaer. Ick bidde u derhalven, mijnen Leser, onthout dit doch ter degen, dat het woord *geborente worden*, al wort het *oneygentlick* genomen, noyt simpelick beteeckent of kan beteeckenen *geopenbaert te worden*, maar te *voorschijn te komen* en *geopenbaert* te werden met *relatie* op yets anders, dat als *Vader* en *Moeder* wort aengemerckt. Dit, hoewel geheel hadden konnen voorbygaen, hebben weevenwel eens willen tonen, op dat het licht van onse voorgaende antwoorden des te helderder soude door-schijnen.

XXVI. Gelijk nu de TEGELIJK-WESENTHEYT VAN DE
TWE-

TWEEDE PERSOON met de EERSTE, ende de OPENBARINGE VAN DE TWEEDE PERSOON IN 'T VLEESCH de redenen niet kunnen uytmaken, waerom de eerste Persoon VADER, ende de tweede SOON genoemd wort, soo kunnen ('t geen in de derde plaetse te verhandelen staet) oock dese beyde saken, te samen genomen, de gront van het Soonschap niet zijn. Den Hr. Auteur neemtse t'samen, wanneer hy segt, dat de tweede Persoon SOON wort genaemt, om dat de tweede Persoon, EENS WESENS met de eerste, sich als SODANIG (dat is, als eensweesens met de eerste) heeft geopenbaart. Dit sal met een woord klaer kunnen getoont worden. Want indien de gelijkheyt ofte gemeenschap in 't zijn en wesen geen grond is of zijn kan van de benaminge van Sone, soo kan de openbaringe in 't vleesch als SODANIGH, het oock niet zijn. Dat nu de enkele gemeenschap van twee personen met malkander in zijn en wesen geen reden kan zijn, waerom de eene VADER, en de andere SONE wort genoemd, is boven getoont.

XXVII. Het is wel waer, ja het is een grondwaerheit onses geloofs, bevelligt in seer vele plaetsen der H. Schrift, (Joh. x. 36. Act. xiii. 32. Matt. iii. 13. xvii. 5. Rom. i. 4. Hebr. v. 8.) dat de tweede Persoon, geheyligt wordende tot het Middelaer-ampt, geopenbaart wordende in 't vleesch, gedoopt wordende van Joannes, verheerlickt wordende op den Bergh, sich selven krachtig betonende onder het volck in woorden en wercken, opgestaen zijnde uyt den doden, ende als Koning en Hogepriester verheerlickt zijnde aen de rechterhand van sijn Vader, klaer en krachtelick BEWESEN en geopenbaert, is GODTS SOONE te zijn, doch hy en soude in desen allen niet zijn geopenbaert en bewesen geweest de Soone Godts te zijn, indien hy waerlick GODTS SOONE niet en was en geweest was. Maer, zijnde GODTS SOONE, heeft hy ALS Godts Soone kunnen worden geopenbaert, en is waerlick ALS Godts Soone geopenbaert in allen desen. Niemand kan sich aen een ander in waerheyt anders openbaren, als by is. Die geen Koning is, kan sich als Koning niet openbaren. Die geen Richter is, kan sich als Richter niet openbaren. Die geen Godt is, kan sich als Godt niet openbaren. Soo oock, die Godts Soone niet en is, kan sich als Godts Soone niet openbaren. De Openbaringe kan yemant niet meer God, als Sone Godts, niet meer Koning, als Soone des Konings maken. Maer die van te voren Godts Sone is die kan ALS Godts Soone worden geopenbaert.

XXVIII. Hoe wonderlick speelt in desen de Goddelicke Voorstenigheyt? 't Is een reex jaren geleden, dat wy op de Leydse Academie, sullende een Eeretitel ontfangen van onse Meesters, tot een stoffe van School-oeffeninge verkoren de woorden van Ps. ii. 7. *Ik (de Vader spreekt) sal na het bestuyt verbalen; GY ZIJT MIJN SOONE, heden hebbe ick u gegeneereet.* 't Voornaemste stuck onser verhandeling was, dat de tweede Persoon sich betoont hadde Godts SOONE te zyn in 't verdrag met sijn Vaeder over de behoudenisse van den Sondaer, ende in de uitvoeringe van 't selve. Dit toonden wy alle op die wijze, volgens de kracht der Schriften, dat het ons geensints schamen soude van woord tot woord uyt te schrijven ende te

te herhalen, indien wy niet vreesden, dat de klem en kracht van ons bewijs of antwoord door sulcke lange redeneringen soude verloren en gebroocken worden. Het past ons nu op ons sluck te staen. Hier kortste en klaerste antwoord is nu het beste.

XXIX. Het voorgaende dan met bedaaerde sinnen overwogen zijnde, salmen bevinden, dat het grootste bewijs, dat de Auteur tot bevestiginge van sijn, nu ondersochte, en wederleyde, verklaringe bybrengt, van geen kracht ter werelt is. Hy merckt aen, dat het woord *Soone Godts* in de Schriften van 't *Nieuwe Testament* dickmael uytdrukt de geheele *Persoon van de Middelaer*. Om dit te verklaren, brengt hy seer veel † *texten* by uyt de *Schriften* van 't *N. T.* als of het geen bekende, ende onbesproockene waerheyt ware. 't Is seker, dat de gehele *Persoon des Middelaers* genoemt word *Soone Godts*. Het is onseylbaer, dat de naem *Soone Godts* veelmael gebruyckt wort in de *Schriften* van 't *Nieuwe Testament* om de *Persoon des Middelaers* uyt te drucken. Maer, wat sal ick daer uyt besluyten? Sal daer nyt volgen, dat derhalven de benaminge van *Soone Godts* op beyde de *natuyren* van de *Middelaer* deselve opzicht en betrekkinge heeft? Dat sullen wy seker niet geloven. Let, bidde ick u, op een gelijk exempel. De geheele *Persoon des Middelaers* wort soo wel *Soone des Menschen*, als *Soone Godts* genaemt. Dit blijkt, volgens toetslemminge van den Auteur *, om dat de benamingen van *Soone Godts* en *Sone des menschen* dickmael worden verwisselt, gelijk Joh. 111. 12. 14. 15. Sal ick derhalven nu seggen, dat de benaminge van *Soone des Menschen* een evengelijcke betrekkinge heeft op beyde de natuyren van den *Middelaer*? Neen seker. Hoe wort dan de *gehee'e Persoon des Middelaers* genoemt *Sone des Menschen*? Om dat waerlick de *Middelaer* ten aensien van sijne *menschelijken natuyre* is een **SOONE DES MENSCHEN**. 't Geen nu aen *een der natuyren* eygen is, wort de *geheele Persoon des Middelaers* toegeschreven, gelijk men weet, om de nauwe vereeniginge, die 'er is *tusschen de twee natuyren*. Op deselve wijze wort de geheele *Persoon* van de *Middelaer* **GODTS SOONE** genoemt, om dat waerlick hy, die in den *vleesche geopenbaert is*, **GODTS SOONE** is. Dit licht, mene ick, staet nu niet langer onder een koren-mate. De Heere geve ons oogen om te sien.

XXX. Niet klaerder hebben wy kunnen aentonen, hoe seker en wel gegrond de *Kercke* de woorden *Vader* en *Soon* verklaert, als met aen te wijzen, hoe onseker en los alle andere verklaringen deser woorden zijn, diemen, na alle de krachten van sijn verstant daer aen te koste te hebben geleyt, voor den dagh brengt. Wy komen dan weder, daer wy 't gelaten hebben. Onse *eerste voorstel* was: De woorden *Vader* en *Soon* beteecken *iets* in de *eerste* en *tweede Persoon* van 't *Goddelik Wesen*. Nu treden wy een flap voort, en seggen. Sy beteecken niet de *gelijkweseenthey* van de *tweede Persoon* met de *eerste*. Sy beteecken niet de *Openbaringe* van de *tweede Persoon* in den *vleesche*: Oock niet, de *Openbaringe* van de *tweede Persoon* in den

† Kort Berigt. §. 22.

* § 19.

den vleesche, ALS eens wesens met de eerste. Wat sullense dan beteekenen? Daer blijft niet over, als datmen segge, datse dat beteekenen, welke alleen bequaem zijn te beteekenen, en 't welke in 't gebruyck van alle talen beteekenen, dat is, dat de EERSTE PERSOON HET BEGINSEL IS VAN DE TWEDE; ofte dat de EERSTE PERSOON (van alle eeuwigheyt) SIJN WESEN, dat is, sijne volmaektheden, eygenschappen, ende alles, dat tot het *Goddelicke Wesen* behoort, heeft MEDEGEDEELT aen de TWEDE; en dat de TWEDE PERSOON op een sekere, het *Goddelicke Wesen* betamelicke en eygene wijze ZY en BESTAE VAN DE EERSTE, met het BEELD van de EERSTE. Dit is het *gelove* van de Kercke. Dit is de belijdenisse onser Vadersen.

XXXI. Dese eerste grond wel geleyd zijnde, sal het ons licht zijn ons gebouw soo hoog op te trecken, als het de stoffe, die 't H. Woord van Godt rijkelijk genoeg verschaft, toelaet. Men mercke dan voort met my aen, dat de *tweede Persoon* niet alleen de *Sone Godts*, maer oock de EYGENE *Sone Godts* geheeten wort, ende dat de *eerste Persoon* niet alleen de *Vader*, maer oock de EYGENE *Vader van de Tweede* benaemt wort. Het eerste heeftmen Rom. viii. 32. *Die oock sijnen EYGENE SONE niet gespaert en heeft, maer heeft hem voor ons allen overgegeven.* Het tweede Joh. v. 18. *De Joden sochten hem dies te meer te dooden, om dat by Godt sijn EYGEN VADER hadde gesegt te zijn, sijn selve Gode gelijk makende,* Wat wil doch dit seggen, dat onse Heere Christus geheeten wort de EYGENE *Sone Godts*? De reden van dese benaminge is buyten twijffel daer in te soecken, dat de *tweede Persoon* van 't *Goddelicke Wesen* in de grootste nadruck ende op de *aldereygenste* en *krachtigste wijze* van beteekenen de *Sone Godts* is, onder die gene, die *Godts kinderen* genaemt worden. De *Engelen* van God voortgebracht met sijn beeld, worden *Kinderen Godts* genaemt. Job xxxviii. 7. *De eerste mensch, voortgebracht zijnde met het beeld sijns Scheppers, wort Godts Sone* geheeten. Luc. iii. 38. *De Overbeden van 't Joodsche volck, van Godt macht ontfangen hebbende, om de Goddlicke wetten aen Israel uyt te leggen, ende van Godts wege uyt te voeren, worden bygenaemt Sonen des Alderkwoogsten.* Pf. lxxxii. 6. *Die in Christum geloven, het beeld van Godt in haer ontfangen door de wedergeboorte, en te gelijcke verklaert worden erfgenamen van de eeuwige saligheid, worden Godts kinderen gesegt te zijn.* 1 Joh. iii. 1. *Ende sy hebben recht om tot Godt te roepen, Abba Vader,* Rom. viii. 15. *Soo heeft dan Godt seer veel Kinderen.* Doch onder allen desen is niemant, welke genoemd kan worden de EYGENE *Sone Godts*. Reden is, om dat niemant van alle die gene, die *Godts Smen* geheeten worden, van Godt ontfangen heeft het *geheele beeld van Godt*. Het *geheele wesen van Godt*; en alle sijne volmaecktheyt, alle sijne algenoegsaemheyt, alle sijne wijsheyt, alle sijne heyligheyt, alle sijne macht, alle sijne heerlikheyt, alle sijne gelucksaligheyt is haer niet medegedeelt. Dese zijn dan geen EYGENE *Sonen* van Godt, ende Godt is in nadruck haer EYGEN *Vader* niet. Maer daer is EEN *Sone* van Godt, welke

welcke in nadruk *Sone* genaemt wort, Joh. III. 36. Hebr. I. 8. in de welke het *geheel* *Beeld* van *zijn Vader* wort uytgedrukt, de welke deel heeft aen alle de volmaecktheyt en heerlijktheyt sijns Vaders, ende dewelke dieshalven *Godts EYGENE Soone* genoemt kan worden. Dese dan voert de naem van *Soon* in die kracht en nadruk van beteekenisse, die op geen *Engel* of *mensch* passen kan. Laet het ons *Paulus* seggen, Hebr. I. 5. *Want tot win van de Engelen heeft hy oyt geseght; Gy zijt mijn SONE: heden hebbe ick u gegenercort?*

XXXII. Gelijck nu dese verklaringe aen de *eene zijde* wederom soo overtuigende is tot vastmakinge van 't *gelove der Kercke*, soo heeftmen aen de *andere kant* niet met allen, waer door men aen de *kracht* van dese spreekwijzen voldoet. Want neemt wederom, warge wilt, van al het gene aen de *andere kant* geoppert wort tot uytleg der woorden *Vader* en *Soon*, en gy sult bevinden, dat het soo is, als ik segge. Indienmen seyt, dat de benaminge van *EYGEN Sone* te soecken is in de *tegelijkwefenthey*t van de *tweede Persoon* met de *eerste*, soo salmen my wederom moeten toeflaen, dat de benaminge van *eygen Soon* het selve beteekent met de benaminge van *eygen Vader*. Want indien ick in de *eerste Persoon* niet anders moet aenmercken, als dat hy *deel heeft aen't Goddelicke Wesen*; ende indien ick in de *tweede Persoon* niet anders hebbe aen te mercken *als het deelygenootschap* van een wesen met de *eerste*, soo sal de benaminge van *eygen Vader* my niets ter werelt beteekenen in de *eerste Persoon*, 't welck de *benaminge* van *eygen Sone* niet en beteekent in de *tweede*. Dit nu is wederom een seer groote ongerijmdhey.

XXXIII. Vorders, indien gy de name van *eygen Sone Godts* wil toepassen op de *openbaringe* van de *tweede Persoon in't vleesch*, soo sult gy ingelijcx bevinden, dat het hapert. Want dewijle de benaminge van *eygen Sone Godts* te groot is, als datse op de *menschelike natuvre* van den *Middelaer*, in sich selfs aengemerkt, soude konnen gepast worden, soo kan oock de *Openbaringe* van de *tweede Persoon* in de menschelicke natuvre de grond en oorfaeck niet zijn, waerom de *tweede Persoon*, in den *vleesche geopenbaerd*, de naem soude dragen van *EYGEN Soone Godts*.

XXXIV. Gelijck nu de *Openbaringe van de tweede Persoon in't vleesch* geen reden kan zijn van dese groote en heerlike naem van *EYGEN Sone Godts*, soo oock niet de *openbaringe van de TWEDE Persoon in't vleesch*, ALS *eenswesens* met de *EERSTE*. Want om dat niemant sich anders kan *openbaren* als hy is, soo kan hy, die de *EYGENE Sone Godts* van natuyren niet en is, door *Openbaringe* in 't *vleesch* de *EYGEN Sone Godts* niet worden, en diensvolgens niet genoemt worden. Het zy dan vaste, dat niemant de *EYGEN Sone Godts* met recht kan genoemt worden, als die het *geheel beeld* van *Godt* van *eeuwighey*t van *Godt* selve is medegedeelt.

XXXV. Indien het de *Geest* niet gelieft hadde ons van dese *verborgen*theyt meer te *openbaren*, als tot noch toe is voor den dagh gebracht, soo achte ick, dat een *Christen* grond genoegh hadde om te staen in *zijn gelove*,

gelove. Doch wy hebben 't Godts goetheyt te dancken, dat de waerheden, nu gevonden en voorgeflelt, soo overvloedigh worden opgeheldert en bekrachtigt door 't geheele woord van Godt, beyde des *Onden* ende des *Nieuwen Verbonds*, dat ons in defen niets ter werelt ontbreect. De Geest heeft niets achtergelaten van alle het gene hy hadde konnen en moeten seggen, om ons dit groote geheym van Godts wesen te ontdecken. Te weten wy hadden uyt de namen *Vader* en *Soon*, die aen de *eerste* en *tweede Persoon* gegeven worden, besloten, dat de *eerste Persoon* het *beginsel is van de tweede*, ende dat de *tweede Persoon* bestaet VAN de *eerste*, met het geheele wesen en beeld van de *eerste Persoon*. Nu leert ons het woord van Godt tot onser volle geruſt-heyte en overtuynge, dat de *eerste Persoon* de *tweede* heeft *gegenereert*, ende dat de *tweede Persoon* van de *eerste* is geboren; met verscheydenheit van seer bequame en nadruckelike spreekwijſen. Wy sullen *eerst* eenige plaetsen aenhalen en *letterlik*, indien'er swarigheyt in voorkomt, verklaren, en *daer na* over de sake selfs soo veel spreekken, als genoeg is tot bevestiginge van 't Kerckelike, en tot wederlegginge van 't tegengeſelde gevoelen.

XXXVI. De woorden Pf. II. 7. zijn bekent, *Gy zijt MIJN SONE, beden HEBBE ick U GEGENEREERT*. Hier is in de grondtale te vinden het woord ילד het welke eygentlik gebruyckt wort van *Moeders*, wannerse een vrucht voor den dagh brengen. Dit is het getuygenisse des *Vaders* van sijn *Sone*.

XXXVII. Het getuygenisse des *Soons* van de *Vader* en van *sigb selfs* heeft men Prov. VIII. 22, 23. *De HEERE BESAT MY in 't beginsel sijns wechs, voor sijne wercken van doe aen. Ick ben van eeuwigheit af gelast gewest, van den aenvanck, van de ontheden der aerde aen. ICK WAS GEBOREN als de afgronden noch niet en waren: als noch geene fonteynen en waren, swaer van water. Al eer de Bergen ingeveset waren: voor de Hemelen was ICK GEBOREN*. Dit is de tale van de *Opperste Wijsheyt*, welke men niet onkent te zijn de *tweede Persoon* des *Goddelike wens*. Het *eerste* woord, (קנתי) dat hier in de grondtale gebruyckt wort, beteekent soo veel, als *iets door sijn eygen moeyte en arbeyt verkrijgen als het sijne*, en verkregen hebbende met volle recht *besitten*, en wort dieshalven seer chierlik gebruyckt van *iets te verkrijgen* door *Geboorte*. Soo seide *Eva*, met het baren van *Kain*, haren *eersten Sone*, Gen. IV. 1. ילדתי Ick hebbe een *Sone* van den *Heere VERKREGEN DOOR GEBORTE*. Het *tweede* woort יולדתי, dat de *Onse* door *gebooren te worden* seer wel hebben overgeset, heeft waerlik die beteekenisse, ende is in defen soo krachtig en nadruckelick, als de *Hebreuse* tale geen nadruckeliker opgeeft. Doch wy seggen hier minder van, om de eerbied wille dier *Persoon*, die 't wort toegepast. 't Is vreeslik in defen iets te spreekken ofte te schrijven, 't gene de gedachten van een ander van de bespiegeling der heerlickheyt Godts soude konnen afleyden tot die van de onvolmaecktheyt der aerde dinghen.

XXXVIII. *Micha* druckt ons dese selve verborgentheyt noch door eett

ander woord uyt, dat van geen minder klem is, Cap. v. i. *Ende gy Bethle- hem Ephrata, zijt ghy kleyn om te wesen onder de duyjende van Juda? Uyt u sal my voortkomen, die een heerscher sal zijn in Israel: ende wiens UYTGAN- GEN zijn van ouds, van de DAGEN DER EEUWIGHEIT.* De aen- merckingen over het woord *NY* fullen terstont te passe komen.

XXXIX. Uyt de schriften van 't *Nieuwe Testament* fullen wy'er by doen Joh. v. 26. *Want GELIJK de Vader het leven heeft in hem selven, SOO HEEFT HY OOCK DE SONE GEGEVEN het leven te hebben in hem selven.*

XL. Het wort niet ontkent, dat in de *aengehaelde plaetsen* gesproocken wort van de *TWEEDE Persoon* des *Goddelicken wensens*. Dese nu wort in dese texten geseyt, *generereert, gewonnen, geboren te zijn, uyttegaen van eeuwigheyt*, ende het *leven ontfangen* te hebben in *sig selven*, van de *eerste*, die *Godt en Vader* genoemd wort. Wat willen dese dingen seggen? Wy sul- len 't ondersoecken.

XLI. 't Is een van de wonderstukken der natuyre, dat een *mensch* door middel van een verganckelick zaed een *ander mensch voortbrengt*, die hem gelijk is ende *zijn beeld draegt*. 't Welck als gebeurt, wort de *eene mensch* geseyt de *ander* te *genereren* ende te *baren*, ende de *eene* van de *ander uyttegaen*, ofte het *leven te ontfangen*. Dit nu geschiet in de menschen op een *wijse*, die overeenkomt met haer aerd, en met de natuyre der licha- men, volgens de wetten van de beweginge der lichamelike stoffe, en gact diensvolgens vergeselschapt met seer veel *onvolmaecktheyt*, die in 't *Godde- like wesen* geen plaets kan hebben.

XLII. Des evenwel niet tegenstaende gelieft het de Geest, ons fullen- de onderrichten van de *Verborgentheyt des Vaders* ende *des Soons*, spreek- wijfen te ontleenen van de *Geboorte* der menschen. Hy noemt de *eerste Per- soon Vader*, de *tweede* noemt hy *Sone des Vaders*. Hy onderricht ons, dat de *eerste Persoon genereert*, ende dat de *tweede geboren* is en *uytgaet* van de *eer- ste*. Alswe nu hier over onse gedachte op een betamelike wijze fullen ley- den, moeten wy ons hoeden voor *twee klippen*. Wy moeten ons aen de *eene kant* wachten, dat wy *Gode* geen *geboorte* toeschrijven, die vergeselschapt gaet met sulcke *onvolmaecktheden*, als welcke plaets hebben in de *dierlike* of *menschelike geboorte*, en aen de *andere kant*, dat wy evenwel waerlik in *Gode* iets erkennen te zijn, 't geen door woorden, van de *lichamelike geboorte* genomen, bequamelik voorgeselt en te kennen gegeven kan worden. Want indien'er niet met allen in *Godt* is, dat selv de alderminste gelijk- heyt en overeenkomste heeft met de *geboorte*, die onder de menschen plaets heeft, soo gebruyckt de *H. Geest* dese spreekwijfen te vergeefs. 't Welk dewijte niet gedacht kan worden sonder ongrijmdheyt, so fullen wy on- feylbaer kunnen vaststellen, dat in de *eerste* en *tweede Persoon* iets moct zijn, 't geen aen de gedachte van *geboorte* eenigfins voldoet.

XLIII. Als wy nu, op dese voet voortgaende, alle *toevallen, omstandig- heden* en *onvolmaecktheden*, die de menschelike *geboorte* eygen zijn, van de *ge- dachte*

dachte van geboorte in onse ziele affcheyden, soo vinden wy niets overig, als de gedachte van mededeling van wesen, leven en beeld aen een ander, ofte als een voortbrenging van een ander met het wesen, leven en beeld des genen, die 't beginfel is deser voortbrenging. Wiltge oock dese gedachte, die u alleen overig blyft, alsge van genereren en baren denckt, wegnemen, soo verlichtge het geheele denkbeeld van geboorte, ende gy sult daer toe moeten vervallen, datge belijdt, dat de Geest door de spreekwijzen van genereren, en baren niet met allen heeft willen te kennen geven. 't Welck dewijle, gelijk geseyt is, een tastelike ongerijmdheyt is, so blyft seker, dat 'er in de Goddelicke Personen, waar van de eene van de ander geseyt wort geboren te zijn, moct worden begrepen een Gode betamelicke mededeling van 't wesen des eenen aen de andere, dat is, des eersten aen de tweede.

XLIV. Tot hier aen toe hebbenwe de reden tot onse leydsman gehadt, en meenen wel verseeckert te zijn, niet te hebben gedwaelt. Doch wy sullen nog vaster tred maken, alswe de waerheyt, die nu wederom op nieuw gevonden is, uyt het onderscheydentlik overwegen van elk een der aengעהelde texten tot volle overtuysing toe sullen hebben vernomen.

XLV. Soo veel te klaerder als de tael van 't *Evangelium* is, als die van de wet ende de *Propheten*, soo veel te naeckter is dese verborgentheit ontvouwen in de woorden, die wy de laetste uyt het *Evangelium* van *Johannes* hebben aengעהeld, als die bygebracht zijn uyt de *Schrijsen de O. Testaments*, ende dienvolgens sal het seer dienstlig zijn tot ons oogmerk onse gedachten daer over in 't eerste te laten gaen. De woorden van *Jesús* luyden *Johan. v. 26.* als volgt: *Want GELIJK de Vader het leven heeft in sig selven, ALSOO heeft hy ook DE SONE GEGEVEN het leven te hebben in sig selven.* Om te komen tot een bescheyden verstant van deselve, staet ons eerst aen te mercken, wat het zy, *het leven te hebben in sig selven.* Dit nu is een seer krachtige en opmerckens weerdige spreekwijse, waer door uytgedruckt wort het *algenoegsame, geluckzalige, en volmaecte leven*, 't welck in *Godt* is. *Godt leeft, en wy leven.* Doch het *leven Gods* is seer verscheyden van 't *leven der menschen.* De wercksaemheyt van *verstaen en willen*, waer in het *leven Gods* bestaet, is 't enemael *volmaect*, en gaet vergeselschapt met een volle verzadiging van een *geduyrsame blydschap* en seer bestendig genoegen, 't gene noyt vermindert of geltoort wort. In tegendeel de *wercksaemheyt* van *verstaen en willen*, waer in het *leven* van 't *edelfte gedeelte* der menschen bestaet, is *onvolmaect*, en is in de meeste menschen afgescheyden van alle ware blydschap. Doch, daer't nu besonder op aenkomt, van de *Vader* wort geseyt, dat hy dit *volmaecte leven* IN SICH SELVEN heeft, dat is, dat hy niet alleen het *leven* aen niemant schuldig is, maer dat hy by sig heeft sulck een beginfel van volmaektheyt en sulck een kracht van algenoegsaemheyt, dat hy in sig selven en uyt sig selven op de aldergeluckzaligste wijse leve. By hem is een *fonteyne des levens*, uyt welcke *het leven* als uyt en van sig selven opwelt. Op dese wijze heeft de *Vader* het *leven in sig selven.* Vorderd wort 'er nu geseyt, dat de *Vader* GEGEVEN HEEFT aen de *Sone*, het *leven*.

leven te hebben in sig selven, GELIJK hy het *leven heeft in sig selven*. Door welke woorden klaerlik en sonder de minste bewimpelinge te kennen gegeven wort. 1. Dat de *tweede Persoon* mede deel heeft aen het selve volmaeckte, altoeghlycke en geluckzalige *leven*, 't welck de *eerste Persoon* besit en geniet. 2. Doch dat evenwel de *eerste Persoon* het beginnel is van dit *leven in de tweede*, dat is, dat de *eerste Persoon* dit altoeghlycke Goddelik *leven aen de tweede Persoon* heeft medegedeelt. De *Vader*, tuet'er, heeft den **SONE GEGEVEN** *het leven te hebben IN SIG SELVEN*. De woorden zijn soo klaer, en doen sich soo eenvoudig en overtuygenle op aen 't gewisse van een yeder, diese hoort of leeft, dat wy de kracht van deselve door een lange omhaal van breeder uytleg souden verdoven.

XLVI. De uytvlucht, diemen maect, om een soo dringend bewijs te ontwijken, is, dat in dese plaets *gesien wort op Christi Middelaeramp*, waer in en * waer door by *ontfangen heeft de macht om 't leven aen de uytverkorene te geven, en levendig te maken, die by wil*. Doch indien men de moeyte wil nemen, om de woorden van Christus met opmerckinge natsien, salmen bevinden, dat dese verklaringe op deselve geensins toepasselik is. Te weten, indien Christus alleen geseyt hadde, dat de *Vader hem gegeven heeft het leven te hebben in sig selven*; soo wil ick wel bekennen, datmen meer moeyte soude hebben om een halsterrig tegenparty te overtuygen, dat hier niet gesien wierde op de huyshoudinge der drie Goddelike Persoonen, in 't uytvoeren van 't Testament der Genade, ende het Middelaeramp van Christus. Maer men sta doch wel ter dege gade en neme ter herten, dat Christus hier getuygt, *het leven in sig selven ontfangen te hebben van sijn Vader*, GELIJK de *VADER het LEVEN HEEFT IN SIG SELVEN*. Christus heeft *SOO het leven in sig selven ontfangen van sijn Vader*, GELIJK de *Vader het leven heeft in sig selven*. Hoe heeft de *Vader* het *leven in sig selven*? Is de *Vader* Middelaer geworden om de fondaer, in hem gelovende, het *leven te geven*? Is den *Vader* aen de fondaer, door sijn dood geworden een *oorfaeck* der saligheyt ende des *eeuwigen levens*? Neen, seker. De *Vader* heeft dan op dese wijze ende in desen sin het *leven niet in sig selven*. Wanneer dan nu van de *Soone* geseyt wort, dat hy het *leven in sig selven heeft* GELIJK de *Vader*, soo is 't onmogelik, dat dat verstaen en verklaert worde ten opsichte van het *Middelaeramp* van Christus, waer door hy aen vele geworden is een *oorfaeck* des *eeuwigen levens*. Want de *Vader* is geen *Middelaer*, ende van de *Sone* wort geseyt, dat hy het *leven in sig selven* heeft, GELIJK de *Vader*. Ick moete dit meer als eens instampen, om dat de kracht van mijn geheele bewijs daer in gelegen is. Hoe heeft dan nu de *Vader* het *leven in sig selven*? op die wijze gelijk boven geseyt is, dat de *Vader* een volmaeckte wercksaemheyt ende altoeghlyckeheyt in en uyt sig selven heeft, ende dat hy diensvolgens, sulck een volheyt van altoeghlycke geluckzaligheyt besittende, een *oorfaeck* van een geluckzalig *leven* zijn kan aen alle die gene, die hem soecken. Soo heeft de *Vader* het *leven in sig selven*.

* Kort berigt §. 35.

ven. De *Sone* nu heeft hy gegeven het leven te hebben in sig selven, dat is, hy heeft dit Goddelik, algenoegsaem, en volmaekt leven aen de *Sone* van eeuwigheyt medegedeelt, ende uyt dien hoofde heeft de *Sone* oock door sijn dood een oorsaek van saligheyt kunnen zijn voor den gelovigen mensch.

XLVII. Gelijk defen uytleg de eenigste voldoet aen de beteeckenisse en kracht der woorden, soo komtse oock seer wel over een met de *samenhang der saken*, daer men de *verschillende verklaringe* mede tracht te slijven. Onse Heere Christus is bezig te bewijzen tegen de Joden, dat hy *het selve werkt* met de *Vader*. Onder dese groote werken stelt hy vers 25. de *levendigmakinge van de doode Sondaers* door de verkondiginge des Evangeliums. *De uyre komt*, segt hy, *en is nu*, dat de doode sullen hooren de stemme des Soons des menschen, ende diese hooren sullen leven. Hier deed sig terstond een swarigheyt op, hoe het mogelijk was, dat Jesus aen een gelovend Sondaer het leven konde geven; Dese swarigheyt neemt Jesus weg met te seggen, dat hem de *Vader* gegeven heeft het leven te hebben in sig selven. Hy hadde deel aen die algenoegsaemheyt en geluckzaligheyt, die in Godt is. Dit was de grondslag, waarom hy van de *Vader* heeft kunnen worden *geheyligt* en *gesalft* tot het *Middelaeramt*. Want die in sijn selven de geluckzaligheyt en algenoegsaemheyt niet besit, hoe sal die de oorsaek van leven en saligheyt kunnen zijn in andere? Om dat derhalven de *Vader* medegedeelt hadde aen de *Sone* sijn algenoegsaem, Goddelick en volmaekt geluckzalig leven, soo konde oock de *Sone* de oorsaek des levens zijn in de uytverkorene Kinderen Gods. Ende dese beyde dingen zijn 't, die in andere texten van defen aerd altijd te gelijk worden beteeckent. Gelijk by voorbeeld, wanneer het leven gesegt wort *gewees* te zijn in den *Sone*. Joh. 1. 4. Ende de *Sone* genoemd wort het *eeuwig leven*. 1 Joh. v. 20. Daer door segge ick worden dese beyde waerheden te kennen gegeven. 1. Dat de *Sone* deel heeft aen de *volheyt der Godtbeyt*, ofte aen het volmaecte algenoegsaem leven, dat Godes is. 2. Dat dieshalven de *Sone* zijn kan, ende na de wille sijns Vaders is, ende geworden is een oorsaek des eeuwigen levens aen de uytverkorene. Het blijkt derhalven, dat onse gegevene uytleg seer net en gepast sluyt op het omstandige van de *reden* van Jesus by *Johannes*.

XLVIII. Indien het nu seecker is, gelijk 't onseylbaer seecker is uyt de bygebrachte woorden, dat de *eerste Persoon* SIJN LEVEN aen de *tweede* heeft gegeven, dat is, medegedeelt, wie sal kunnen twijffelen, of dit is de waerachtige beduydenisse van de naem *Vader* in de *eerste*, en van de naem *Sone des Vaders* in de *tweede Persoon* des Goddeliken Wesens? Ja wie sal, wanneer hy verneemt, dat de *tweede Persoon* elders gesegt wort *gebooren*, *gewonnen te zijn*, en *uytgegaen* van de *eerste*, niet terstont denken op dese *verborgentheyt*, die ons van onsen Heere Christus selv soo klaer wort voorgesteld? Doch het lust ons een yeder der andere aengehaelde bewijzen op sig selven kortelik te beschouwen, ende van alle ongegronde en gesochte misduydingen vry te maken.

XLIX. Laet ons dan *eerst* wederom nasien het getuygenisse des *Vaders* van sijn *Sone*. Pf. 11. 7. *Gy zijt MIJN SONE, HEDEN hebbe ick U GEGENEREERT.* De glosse, dienen hier over maect, is dese. *Want het gene Pf. 11. 7. staet, verklaert de Schriftuyr selve duydelick van die tijt, waer in Jesus als Koning en Priester, door sijne miraculeuse Geboorte, Opstandinge en Hemelvaert is verheerlickt, en soo niet geworden, maer bewesen te zijn de SONE GODTS, d. i. Godt geopenbaert in 't vleesch. Sie Act. xiii. 32. 33. Heb. 1. 5. v. 5. Dit blijkt oock daer nyt, dat het woord HEDEN, in 't welke hy wort gesegt GEGENEREERT te zijn, woyt de eeuwigheyt beduydt, noch kan beduiden, maer een sekere omstandighet des tyds.* Het is my beswaerlick dese woorden na te lesen, uyt te schrijven ende te overwegen sonder een kleyne gestoorthet mijns gemoeds. Het is de tael van de Kercke, dat Christus in sijne Geboorte, Opstandinge en Verheerlickinge, als Middelaer, niet GEWORDEN, maer BEWESEN is de *Sone Gods te zijn*, ende dat nyt desen hoofde de woorden Pf. 11. 7. soo op de geboorte, als opstandinge en verheerlickinge van de Christus worden toegepast. Dit, segge ick, is de tael van de Kercke, dit is oock mijn tael, ende daer toe worden doorgaens dese selve plaetsen Act. xiii. 32, 33. Heb. v. 5. Rom. 1. 4. bygebracht. Den *Auteur*, die wat anders wil seggen als de Kercke feyt, ende die dese plaetsen op die wijze niet kan verstaen, als de Kercke verstaet, gebruyckt evenwel dese selve spreekwijze; 't welck niet sien kan ergens anders toe te konnen dienen, als om de gedachten der eenvoudige gevangen te leyden tot sijn oogmerck. Hy hadde in 't voorgaende van dese reden geseyt, en was besig met aen te dringen, dat de reden van de naem *Sone Gods* te vinden was in de openbaringe van de *Sone Gods* in den vleesche. Dit is sijn voorstel, die hy aangedrongen en staende hadde gehouden, segge ick, in het voorgaende. Des niet tegenstaende feyt hy in de aengetoogene woorden, dat Jesus door sijne geboorte niet geworden, maer bewesen is de *Sone Gods* te zyn. Was hy dan de *Sone Gods*, eer hy geboren is uyt de Maegt, en geopenbaert in den vleesche! Seecker was hy 't niet na de gronden van dit nieuw gevoelen, indien de openbaringe in 't vleesch de reden is, waerom hy *Soon* genaemt wort. Is hy dan met de openbaeringe in 't vleesch eerst geworden de *Sone Gods*, hoe seytmen dan in de aengetogene woorden, dat Jesus door sijne geboorte niet geworden maer bewesen is de *Sone Gods* te zijn? Siet gy wel, mijnen Leser, hoe dese dingen tegen malkander aenloopen? Ick sal niet langer swijgen, hoe het in waerheyt by my leyt. Die niet wil erkennen met de Kercke, dat de Middelaer de naem van *Sone* draegt om dat hem de *Vader* gegeven heeft *het leven te hebben in sig selven* van eeuwigheyt, (in dien sin, als het de Kercke vestaet) dien is niets anders overgelaten om te seggen met de alderminste schijn van reden en Schriftuyr, als dat de Middelaer *Godts Soone* genoemt wort van wegen sijne miraculeuse geboorte uyt de Maegt *Maria*, Opstandinge, Verheerlickinge, &c. Dit laeste nu seggen de *Socinianen*, ende indien 't den *Auteur* van 't *Berigt* gelieft hadde het selve met haer te seggen en staende te houden, (buyten 't welke hy

hy seker, van 't gevoelen der Kercke afwijkende, niets seggen kan, dat de minste schijn heeft) soo soude men geweten hebben, waar men sig direct tegen te kanten hadde. Maar nu in tegendeel, aan de *eene kant* niet willende het selve seggen met de *Socinianen*, ('t geen tot daar toe prijlik is) ende aan de *andere kant* niet willende seggen, dat de Kercke feyt, ende evenwel genoodsaakt zynde yets te seggen tot voldoeninge van soo veel uydruckelike plaatsen der H. Schriftuyre, vindmen sig verlegen, ende heeft de reden van dese benamingen *eerst* gesocht inde *tegelykweendheyt* van de *tweede Persoon* met de *eerste*; *naderhand*, (niet in de *miraculeuse geboorte* van de *menschelijke natuyre* van Jesus uyt de maagt *Maria*, gelyk de *Socinianen* willen, maar *simpelik*) in de *openbaringe van de tweede Persoon in 't vleesch*, ofte daar in, dat *Godt is mensch* geworden. Ende wederom als of men vreesde, dat men, dit seggende, gehouden soude worden het selve te seggen met de *Socinianen*, geeft men de saak wederom een andere dray, en seyt, dat de Christus door de *geboorte uyt Maria* niet geworden, maar *bewesen* is de *Sone Godts te zijn*, als of hy voor die tyd de *Sone Godts*, volgens de gronden van dit gevoelen, al geweest ware. Dit hebbenwe eens aan de Leser willen openleggen, op dat hy sien soude, hoe weynig ontwijck sy hebben, die door de ruyme deure der waarheyt niet uyt en ingaan.

L. Doch om onse aanmerkingen over de *aangetozene verklaringe* van Pf. II. 7. te vervolgen, wy seggen, datse, soo alse leyd, niets ter werelt behelt, dat ons ofte de *Leere* der Kerke tegen is, als men maar van 't woord *Sone Godts* affsheyd de bygevoegde glossie van *Godt geopenbaert in den vleesche*. Want seker het is een vreemde en ingewickelde tael, dat de Middelaer door sijne *geboorte, opstandinge en verbeerlykinge* is *bewesen te zijn Godt, geopenbaert in den vleesche*. Als de Middelaer geboren wierde ende opgestaen is uyt den doden, is wel gebleecken, dat hy een waerachtig *mensch* was. Maer dat en was het niet, daer men in die tijt het minste aen twijfelde, en dat dievolgens van noden hadde *bewesen* te worden. Daer was yets anders, dat *bewesen* moeste worden, om dat het duyster was, ende om dat het niet uiterlik in 't oog liep van een yeder, die Jesus aensag. Wat was dat? Dat hy niet *mensch*, (want dat was klar,) maer oock *Godt* en *Godts Sone* was. Daer moeste *bewesen* worden, dat hy, die 't bleek *mensch* te zijn, *Godt* ende *Godts Sone* was. Dit laetste nu is *bewesen* in de *Geboorte, Opstandinge en Verbeerlykinge*. So seld Paulus de saak voor Rom. 1. 4. Hy seyt, dat hy een *Apostel* is, *afgesondert tot het Evangelium Godts*, 't gene hy te vooren beloofte hadde van *SIJN SONE*, *geworden uyt den zade Davids naa den vleesche*, maar die *krachtelyk BEWESEN* is *DE SONE GODTS te zijn*, *naa de Geest der heyligmakinge, UYT DE OPSTANDINGE DER DODEN*. Paulus getuygt hier, dat de Middelaer te gelijke de *Sone Davids* ende de *Sone Godts* is. De *Sone Davids* was hy *na den vleesche*. Dat was bekend en hadde geen *bewijs* van nooden. Maer hoe bleek het, dat de Middelaer oock de *SONE GODTS* was? dat wierde, seyt Paulus, onder anderen seer *krachtelik bewesen* uyt de *Opstandinge uyt den doden*. Alsinen seyt, dat de Middelaer door sijne *Geboorte,*

Opstandige en Verheerlikinge is bewesen Godt ende de Godes Sone te zijn, dan spreectmen een gefonde, verstaenbare, en welgegronde tael. Maer alfinen feyt, dat hy in desen bewesen is Godt, geopenbaert in den vleesche, spreectmen een duystere en ingewikkelde reden. Men kan met gefout verstant seggen, dat het door de Opstandige &c. gebleecken is, dat Godt is geopenbaert in den vleesche: maer alfinen feyt, de Middelaer Jesus is door de Opstandige bewesen, Godt geopenbaert in den vleesche, dan spreectmen yets, dat ick beswaerlijk gelove, datmen selv te rechte verstaet. Ick sal een exempel geven, dat in desen wel gepast is. De mensch bestaet uyt ziel en lichaem. Dat de mensch een lichaem heeft, is by 't gemeen bekent, om dat het lichaem uyerlik in 't oog loopt. Daer kan dan alleen getwijfelt worden, of de mensch een ziele heeft. Laet ons nu vooronderstellen, datmen dat wil bewijzen uyt de spraek van de mensch: want waerlick dat de eene mensch aen de ander sijne gedachten kan bekent maecten door spreecken, is een bewijs, dat de mensch een ziele heeft, onderscheyden van 't lichaem. Dit nu soo gestelt zijnde, kan ick seggen in een gefonde en welbetamelijke reden; dat de mensch een ziele heeft, wort bewesen uyt de spraek. Maer niet soo gevoeglick, doch in tegendeel met een duystere en ingewikkelde wijze van sprecken soude men seggen, dat de mensch ziel en lichaem heeft wort bewesen uyt de spraek. Want hoewel het oock tot de spraek behoort, dat de mensch een lichaem hebbe, soo is evenwel de spraek in de mensch daer toe gericht, op dat daer uyt bewesen worde, niet dat hy een lichaem, maer een ziele heeft. Soo oock, segge ick, is de Middelaer door sijne miraculeuse geboorte, opstandige, &c. niet eygentlijk bewesen, Godt en mensch te zijn, ofte Godt geopenbaert in den vleesche (want den Auteur verwisselt dese spreckwijse met inalkander) maer Godt ofte de Sone Godes te zijn. Wat nu het overige belangt, men verstaet 't woord HEDEN van een sekere bepaelde tijd. Men verstaet door 't woord genereren, niet geworden, maer bewesen te worden Godes Sone te zijn in de menschwerdige, opstandige, en verheerlikinge. Ick sal t'geern verdragen, de Kercke sal'er niet veel kunnen tegen hebben. Alleenlik men segge, gelijk men hier feyt, dat Jesus in de menschwerdige, opstandige en verheerlikinge niet geworden, maer bewesen is de Sone Godts ende van eeuwigheyt van sijn Vader geboren te zijn. Maer, alfinen dit feyt, soo vereysche ick, datmen dese text na desen niet meer bybrengte om te bewijzen, dat de openbaringe van de tweede Persoon in 't vleesch de reden is, waerom hy de name van Sone draegt. Want, indien dit waerlick de grond is van de benaminge van Sone, soo is de Middelaer door sijne geboorte niet bewesen, maer geworden de Sone Godts.

LI. Een woord evenwel noech, eer wy hier affscheyden, tot bevestigin-
ge van ons gelove uyt dese plaets. De Vader feyt hier tot de Middelaer: *Gy zijt MIJN SONE.* Een getuygenisse, dat de Vader meer als eens herhaelt heeft, Matth. 11. 15. XVII. 5. Wat sal dit te seggen zijn? Wil de Vader hier mede seggen, *Gy Middelaer zijt op een miraculeuse wijze geboren door de kracht van mijnen Geest uyt de Maagd Maria?* 't En kan niet zijn, om dat dese uyt-
spracck

spraak een veel krachtiger en verhevener beteeknisse vereischt, als dese is. *Tot wie van de Engelen*, seyt Paulus Heb. 1. *heeft hy ulyt gezejd*, GY ZIJT MIJN SONE. De Engelen zijn van God selve onmiddelyk, soo veel wy weeten, voortgebracht met het beeld van God; in een staat van groote macht en heerlickhey. Adam was certijts met het beeld van Godt door de eygene hand Godts als toebereyd; sonder toedoen van een enig middel. Ende seker, indien tot de Middelaer ten desen opsichte gesejt sal worden, Gy zijt mijn Sone, om dat hy door de kracht van Godt en sijn Geest op een ongewoone wijze voortgebracht is van een maegt, met wat veel meerder kracht van beteeknisse salder tot de Middelaer konnen gesejt worden; Gy zijt mijn Sone, als tot de Engelen ofte tot de eerste mensch? Sal dan liever het woord Sone hier beteekenen, Godt geopenbaart in den vleesche? En kan niet zijn; want daar staat niet, Gy zijt Sone, maar Gy zijt MIJN Sone, 't welck immers soo niet kan worden opgenoomen; Gy zijt MIJN God, geopenbaart in den vleesche, ofte, Gy zijt God, VAN MY geopenbaart in den vleesche. Want, gelijk boven getoont is, de openbaaringe in 't vleesch kan die gene, die Godts Sone niet en is, tot Gods Sone niet maken. Oock is de Sone, na de gronden van 't tegengefelde gevoelen, niet meer geopenbaart in 't vleesch van de Vader, als van de Heilige Geest, om dat hy ulyt kracht van 't verdrag met beyde sig selven heeft geopenbaart in 't vleesch. Wat dan? Daer blijft niet over, als dat dese krachtige en nadruckelicke aanspraak dit beteekene. Gy zijt die Persoon, die mijn beeld op de aldervolmaakste wyse draegt, soo als mijn beeld nochte aan Engelen nochte aan menschen is en kan worden medegedeelt; ook hebt gy, als mijn Sone, my betoont een volmaakte gehoorzaamhey met het aennemē van de menschelicke natuyre. &c, Daer volgt; HEDEN hebbe ik u gegeneert. De gemeene uytlegg deser woorden; waar in door bedē de eenwigheit wort verstaan, heeft gene de minste ongerijmtheyt. 't Is waerachtig en 't en kan niet ontken worden, dat de eenwigheit op een seer bequame en gevoegelijke wijze door HEDEN kan worden uytgedrukt, om dat Godt, geen veranderinge onderworpen zijnde, alle sijne gedagten op een tijt by sig tegenwoordig heeft. Doch wy en zijn niet ongenegen om toe te staen, dat het woord bedē hier kan genomen worden voor een bepaelde tijt. Wat tijt sal dit nu zijn? Seker, soo men acht geeft op de voorgaande en volgende woorden van den Psalm, sal 't blijken: dat Christus daar in voorkomt als verheerlijkt zijnde aan de rechterhand Godts in de hoogte, en ingehuldigt als Koning over de berg Zion, tot welke dienstvolgens de Vader, na de betoende gehoorzaamhey, seyde, *Eysch van my, ende ik sal u geven de heydenen, tot nu erfdeel, ende de eynden der aarde tot uwe besittinge*. Paulus wil oock Heb. v. 5. dat tot Jesus, verheerlijkt zijnde als Koning en Priester aen de rechterhand sijns Vaders, dese woorden gesejt zijn. *Gy zijt mijn Sone, HEDEN hebbe ik u gegeneert*. Dit bedē dan is de dag van de hemelvaart, en Krominge van onsen Geesteliken Koning Salomo. Hoe is nu de Sone Godts op DIE tijt gegeneert? Om, soo ick achte, het doe in de grootste kracht en op de alderheerlikste en uytnemende wijze beweesen en gebleeken is, dat

Jefus de *Sone Godts* was, van eeuwigheyt van *zijn Vader* geboren. Daar waren wel blyken geweest in de *menschwerdinge*, in 't *aenvaerden* en *uytvoeren van 't Middelaer ampt*, en in de *Opstandinge uyt de doden*, dat de *Perfoon des Middelaars Godts Sone* was; ende derhalve daar konde in alle die voorvalen met volle recht van de *Vader* tot hem geseyt worden: *Gy zijt MIJN SONE*. Maar noyt met grooter recht en meer nadruk als in de *verbeerlykinge van de Middelaer*. De heerlykheyt, die de *Middelaer* ontving, was te groot, als datse een enkel mensch konde dragen. *Koning* te zyn over de *Kerke*, ende als *Hoge-priester* de gebeden van alle uytverkorene kinderen *Godts* te ontfangen, ende haar de goederen, door sijne volmaakte offerhande aangebracht, uyt te deelen, was te grooten heerlykheyt voor een enkel mensch. Dit quam niemant toe, als sulck een *Perfoon*, die *Godts Sone* was: die de naam ende het beeld *Godts* was deelachtig geworden; diens eere de *Vader* soecken konde sonder sijne *eygene eere* te verwaarloofen. Joh. v. 23. viii. 50. Om dat het nu op dit *beden* soo krachtig tot overtuiging van een yeder gebleeken is, dat de *tweede Perfoon* waarlik de *Sone* was, van eeuwigheyt van de *Vader* *gegenerert*, soo wort hy seer gevoeglyk geseyt, op dit *beden* *gegenerert te zyn*.

LII. Wy gaan voort tot het krachtige getuygenisse des *Soons* van sig selv, boven † aangehaald uyt Prov. viii. 22, 23. Wat heeft men hier op te seggen? Dus lese ick. *Prov. viii. 23. *Komt hy voor, als die ons tot WYSHEYT geworden, en daer toe voor de grondlegginge der werelt verordineert, en gesalft is, en niet, als die sijn Goddelyk wesen en bestaan van den Vader ontfangen hebbe. Gelyk uyt den gantschen t'samenhang, en al hetgeene van hem daer in 'ix. Cap. met veelereley oneygentlike woorden gesegt wort, blykt. En 't is buiten twyffel, dat hy ten opsicht van de Goddelyke huysbondinge, en sijn ampt in deselve, WYSHEYT genoemd worde. Sic 1 Cor. i. 30. Laat ons wederom dese reden eens siften, ende 't gene daar in leyt tot hinderinge onses geloofs uyt de weg nemen.*

LIII. I. Of het woord WIJSHEYT, 't welck hier de *tweede Perfoon* des *Goddeliken* wesens gegeven wort; sijn opsicht hebbe op de *Goddelike huysbondinge*, fullen wy niet betwiften. Het schynt in eene ende deselve betekenisse hier voor te komen, daar in het woord λόγος REEDEN of WOORD by *Johannes* cap. i. 1. De *Oude* hebben doorgaans geloof, dat dese woorden haar opsicht hebben niet soo seer op de *huysbondinge* der *drie Personen*, als wel op de *Personoele eygenschap* van de *tweede Perfoon* des *Goddeliken* wesens, waar door hy is, ende op een wyse, het *Goddelike wesen* betaamelik, voortgebracht is van de *Vader*. Doch wy fullen dit tegenwoordig laten overschieten, ende door onsekere dingen te opperen de sekere niet wankelbaar maken.

LIV. 2. Oock fullen wy niet ontkennen, dat in dit viii. capittel der *Spreuken Salomons* in de beschryvinge van de *Perfoon*, *eyenschappen* en *weringen* van de *Opperste Wysbevt*, de *Sone Godts*, eenige sulke dingen gemeld worden.

† §. 37.

* Kort berigt. §. 33.

worden, die haar opzicht hebben op de *huys-boudinge* der drie *Goddelijke Personen*. By voorbeeld, wanneer 'er gefegt wort verf. 23, dat de *Wysheit van eeuwigheid af is gefalst geweest*, wy ftaan geerne toe, dat daar door te kennen word gegeven de heiliging van de *tweede Perfoon* tot het *Middelaar-ampt*. Vergelijkt Joh. x. 36.

LV. 3. Doch hier komt het op aan, of de aangehaalde texten, waar in de *Opperste Wysheid* gefegd wort *gewonnen* te zijn van *Gode*, en geboren te zijn, bequaamelijk kunnen en moeten gepaft worden op de *huysboudinge der drie Perfoonen*, ten aanzien van 't werk der genade. Den *HR: Auteur* van 't *Berigt* meent van ja, om dat *nyt den gantschen samen-bang* blijkt, dat hier van de *Middelaar* gefproken wort, foo als hy *ons geworden is tot WIJSHEYT*, ende daer toe voor de *grondlegginge der Werelt verordineert en gefalst is*. Wy ontkennen 't, ende fullen *eerst* de *Kerkelike verklaringe* van dese text bevellen, *daar na* dese knoop losmaecken.

LVI. R. Indienmen de woorden, *de Heere heeft MY GEWONNEN* *het* (ofte *in het*) *beginsel sijns wegs*, ende, *Voor de heuvelen WAS ik GEBOREN*, fal toepallen op de *huysboudinge der Goddelyke Perfoonen*, foo fullenfe moeten beteekenen de *verordineringe* van de *tweede Perfoon* tot het *Middelaar-ampt*. Het baren dan fal hier foo veel te seggen wesen als *verordineren en fchikken*. Vergelijkt nu, bidde ik u, dese verklaringe eens met de voorgaande stellingen. Alsmen in 't voorgaande reden foude geven van de name van *Sone*, foo feydemen, dat baren beteekende *openbaaren*, ende dat diensvolgens *God*, *geopenbaard* zijnde in 't vleesch, een *Sone* konde worden genoemd. Doch, als men hier leeft, dat de *Opperste Wysheid* geboren is, foo falmen baren verstaan en uitleggen door *verordineren*. Wonderlik seker wort dit woord geboogen en gekromt om het te doen gepaft worden op versheydene vormen. Soo men in waarheyt oordeelt, dat het woord baren gevoeglijk kan genoomen worden voor *verordineren*, waarom heeft men dan in 't voorgaande niet gefeyt, dat de *tweede Perfoon* de naem draegt van *Sone*, om dat hy *verordineert* is tot het *Middelaar-ampt*? Waarom feytmen niet, dat een *Sone* te seggen is sulc eene, die *verordineert* is? Doch, indien men dit niet heeft durven seggen, om dat het seker te schraal ende te mager is, als dat men daar mede voor den dag kome, ende daar op ftaan blijve, waarom geeft men nu aen 't woord baren sulc een beteekenisse, die men in 't verklaren van 't woord *Sone* niet eens heeft durven aanroeren? Vorders, fal het woord baren, oncygentlik genomen, foo veel beteekenen als *openbaaren* ende te *voorschijn brengen*, hoe fal het dan beteekenen *verordineren*? Want immers *verordineren* en *openbaaren* zijn in desen recht tegen malkander gekant. Wanneer de *Sone* *Godts verordineert* is tot het *Middelaar-ampt* voor de *grondlegginge* des werelts, foo is hy tot noch toe *verborgen geweest in 't besluit Gods*. De *openbaringe* is eerst gefchiet, na dat de werelt gemaectt was, in de *beloften, voorbeelden, voorfeggingen*, ende na desen allen in 't *vleesch*. Indien derhalven het woord baren beteekent *openbaaren*, ende indien de *verordineringe* van de *Middelaar* in 't *besluit Gods* voor de *Grondlegginge* der werelt gefelt is tegen de

openbaringe, hoe sal het dan kunnen bedacht worden, dat eene ende deselve *Perfoon* in dese plaats sal gesegt worden *geboren te zijn* ten aensien van sijne *verordineringe*, ende wederom in een ander plaats ten aensien van sijne *openbaringe*? In waarheit dese dingen sluyten geenfins op malkander.

LVII. ג. De kracht van de spreekwijzen, van *Salomo* gebruyckt, is soo groot, datse niets anders kunnen te kennen geven, als 't geene de Kercke daer door gewoon is te verstaen, ten zy menfe met geweld ergens anders henen trecke. Men erkent, dat een *Perfoon* hier spreekt van een ander *Perfoon*. De eene *Perfoon* seyt nu van de ander. יהוה קנני. *De Heere heeft my GEWONNEN, het beginsel sijns weghs*. Het woord קנה, 't welk wy overfetten door *Gewinnen*, beteekent seer stantvastig in de H. Schriftuyre yets * *gewinnen verkrijgen, hebben, besitzen als het sijne* door *geboorte macht, arbeyd, forge, en prijs*; ende het word diensvolgens in een ciertlijke welgepaste reden gebruyckt van een *Moeder*, ofte wel een *Vader*, die een *Sone* gewint, als door sijne moeyte, ende deselve met volle recht, als *de sijne heeft* en besit. Wy hebben daar alreede toe aengetrocken Gen. iv. 1. alwaar *Moeder Eva* van haren *ersten Sone Kain* (van dit selve woord soo genoemt) seyde: *Ik hebbe een Man, den Heere, ofte van den Heere GEWONNEN*. Wederom heeft men dit gebruyck van beteekenisse Deut. xxxii. 6. *Is hy niet uwe VADER, die u GEWONNEN HEEFT*. De onse hebben: *Die u verkregen heeft*. Soo wort elders meermalen van het *Joodsche volck* getuygt, dat Godt het sig selven, als 't ware door sijn *moeyte, arbeyd, en forge, verkregen* en *gewonnen* heeft. Exod. xv. 16. Ps. lxxiv. 2. Men kan ook de nadruk van beteekenisse van dit selve woord daer uyt af-nemen, dat Godt van *Melchizedek* genoemt word Gen. xiv. 19. קנה עמים וארץ, 't welck de Onse vertaal hebben: *die hemel ende aerde besit*. Doch in nadruk is 't soo veel te seggen, als, *die hemel ende aerde BESIT, als het sijne*, om dat hy *hemel en aerde* door de kracht van sijn wille, als 't ware met moeyte en arbeyd, heeft *voortgebracht*, ende sig selven *verkregen*, als een eygendom. Men sal uyt desen genoegsaem kunnen af-nemen de waarachtige beteekenisse van 't woord קנה. Nu seyt *die Perfoon*, die de *Opperste Wijsheyt* genoemt wort by *Salomo*, van die *Perfoon*, die *Heere* geheeten wort; *de HEERE heeft my GEWONNEN*, ofte *sich selven verkregen door geboorte*. Sullen dese woorden nu konnen dulden sulck een beteekenisse, *De Heere heeft my verordineert* om Middelaar te zijn tot behoudnisse van 't menschelijke geslagt! Ik bidde u, wat is 'er in de gedachte van *verordineringe* en *schickinge*, 't geen overeenkomt met de gedachte van *gewin, verkrijginge*, ofte *geboorte*? Yets te *schicken* ende te *ordineren* ende te *bestuyten* van een seker saack of *Perfoon* is geheel wat anders, als een *Perfoon* of saack te *gewinnen*, te *baren*, *voort te brengen*, ende te *verkrijgen*, als door sijn eygen moeyte en arbeyd. Is oock geheel wat anders als iets uyt sig selven *uytgeven* en *voortbrengen*, 't welk wy geseyt hebben de kracht der beteekenisse te zijn van 't woord חולל. Een yeder vrage sijn gewisse, of, wanneer hy elders seer gemeensaem leeft, dat de *eerste Perfoon VADER* ende de *tweede SOON* geheeten

* Cocc. in Lex. ad vocem קנה. † אמין קנה.

heeten wort, ende als hem hier voorkomt, dat de *tweede Persoon* seyt, dat hy van de *eerste* is *gewonnen* en *geboren*, op een seer krachtige wijze, in een herhaelde reden, hy niet by sig selven genooddrongen word aen dese spreekwijzen te geven een veel krachtiger en nadrukkelijker beteekenisse? Ende soo ja, waarom doen wy de woorden Godts gewelt aen, om 'er een sin van te maken, die niet aen de kracht ende het gebruyck der woorden, maar aen onse opgenomene vooroordeelen voldoet?

LVIII. 3. Doch Gode zy danck, dat 'er behalven 't gene gesegt is en genoeg moeste en konde zijn tot overtuyginge, noch een ander onseylbaar bewijs over is, waer uyt sonder eenig nadencken blijktt, dat dese woorden van de *geboorte* der *Opperste Wijsheyt* niet op de *huysbondinge der Goddelijke Personen* ofte op de *verordininge tot het Middelaer-ampt*, maar op die *Personele eygenschap* van de *tweede Persoon* sien, waar door *hy is van de Vader*. Dit vinden we Col. 1. 15. alwaer Paulus met opzicht op dese selve plaatsen *Jesús* noemt de **EERST GEBORENE** van alle *schepselen*. Doch, dewijle wy van de namen *eenig-geboren* en *eerst-geboren* terstont op de rechte plaats fullen spreken, soo veel ons goed dunckt, soo sal 't genoeg zijn, hier van nu met een woord gemeld te hebben.

LIX. 7. Eer evenwel hier afscheyde, wil ik ten overvloed hebben aengemerckt, dat de woorden; *de Heere heeft my verkregen 't beginselsijns weghs*; ende; *Voor de beuvelen ben ick GEBOREN*; na de gronden van het *tegengestelde gevoelen* self in sulken sin niet kunnen genomen worden, als den *Auteur* van dat gevoelen wil. Want dewijle hy geen *natuurlijke ordre* van *willen* en *werken* erkent in de *drie Personen* van 't *Goddelijk Wesen*, hoe sal hy seggen, en hoe sal het waer zijn, dat de *tweede Persoon* van de *eerste verordineert* is tot het *Middelaer ampt*? Hoe heeft de *eerste Persoon* de *tweede*, ook te desen opfichte, *geboren*? Het is wel waer, dat de *eerste Persoon* een *wille* gehad heeft, dat de *tweede* de *Saligmaker* soude worden van de mensch; maer dese *wille* is geweest *deselve* in de *tweede* en *derde Persoon*. Ten desen opfichte dan sal de *Middelaer* in geen nadruk ter werelt meer gesegt kunnen worden *geboren* te zijn van de *eerste Persoon*, als van de *derde*, ende van *sig selfs*. Wy schrijven 't, ende, die 't leest, lees het met eerbiedigheyt. De nood dringt ons om niets achter te laten van 't gene wy oordeelen te dienen tot voordeel van de waarheyt. Andersins, wat zijn wy menschen, stof ende asche, dat wy ons soo diep nederlaten in dese geheymen?

LX. De *knoop*, waer mede de nu wederleyde verklaringe toegesrickt is, is licht los te maken. Men seyt, dat hier van de *Sone Godts* gesproken wort, als die geworden is tot *wijsheyt*, mitgaders van sijne *salvinge*, en van andere dingen, die tot sijn *Middelaer-ampt* behoren. Het zy soo. Sal daer nu uyt kunnen of moeten volgen, dat alles, wat in dese text van de *Persoon* des *Middelaers* geseyt wort, sijn opzicht moet hebben op het *Middelaer-ampt*? Ick achte seker van *neen*. De geheele H. Schriftuyre is vol van exempelen, waer mede dit bewijs kan worden ontzenuwt. Laet ons een ontleenen, dat in alles gelijk is, uyt Joh. 1. 2. 3. Den *Apostel Johannes* sal beschrijven de

Persoon

Perfoon van de Middelaer. Hy stelt hem voor onder de naem van *Woord*, welke overeenkomt met de naem van *Wijsbeyt*. Hy feyt, dat dat *WOORD Godt* is, ende by *Godt* van alle eeuwigheyt *geweest is*, ende dat door dat *woord* alles *gemaect* is. Sietmen wel, dat hier 't gene *natuurlyck* eygen is aen de *Perfoon* des Middelaers, gemengt wort in de beschrijvinge van die dingen, die tot sijn Middelaer-ampt behoren? Vergelijckt het geheele *eerste Cap.* van de *brief tot de Hebreen*, ende daer in bysonder vers. 10. 11. *Paulus* bewijst daer de voortreffelicheyt van de *Perfoon* des Middelaers boven de *Engelen*, doch laet daer niet na sulke eygenschapen van de *Middelaer* te melden, die tot de *Goddelike natuure* van de *Perfoon* van de *Middelaer* behoren. Ende dit, segge ick, geschied het geheele woord van *Godt* door om seer gewichtige redenen. Want het *natuurlike*, dat in de *drie Goddelike Personen* is, is de *grondslag* van, ende wort *geopenbaert* in 't geheele werck der *genade*. De geheele uytvoeringe van 't *Testament der genade* is een verhoog en openbaringe van de *volmaecktheden*, die in *Godt*, niet alleen in sig selv aangemerckt, maer ook wel bysonder in de *drie Goddelike Personen* van natuuren zijn. Dewijle nu het *natuurlike*, dat in *Gods* is, een grondslag is van 't *Bestuyt der Genade*, ende daer door wort geopenbaert, soo is het ten uyersten noodzakelick, dat het in de beschrijvinge van 't werck der *genade* geduyrig gemeld werde.

LXI. Wy gaen over tot de woorden van *Micha*, cap. v. 1. *Uyt u* (Bethlehem Ephrata) *sal my UYTGAEN*, (אצ) *om te zijn een heerscher in Israel*, *wiens UYTGANGEN* (כּוֹצֵאוֹת) *zijn van ouds ende van de dagen der eeuwigheyt*. Men lette op dese seer aardige en nadruckelike spelinge. Daer soude in de *volbeyt der tijds* een *heerscher* *GEBOREN* worden in *Bethlehem*. Dese *geboorte* wort een *uytgang* genaemt. Hy *sal uytgaen*. Ende het is seker, dat *geboren* te worden niet alleen by een seer bequame, maer oock seer gemeeene maniere van spreken in de *Joodse* tael door *uytgaen* wort uytgedruckt. Siet. *Jes. xi. 1.* *Jer. x. 20. xxx. 21.* Doch tegen dese *uytgang* (*Geboorte*) *uyt Bethlehem* wort een andere *uytgang* of *uytgangen* (in 't meerder getal volgens de gewoone wijze van spreken der *Hebreen* om desselvs voortreffelicheyt wille uytgedruckt) gestelt, welke *eeuwig* gesegt worden te zijn. Indien nu dese *tegenstellinge* haer kracht en sierlikheyt behouden sal, soo moet door dese *uytgangen* oock een *geboorte* verstaen worden. Want indien 'er iets anders door verstaen wort, so verliest dese *tegenstellinge* alle haere aengenaemheyt. Oock soude dan het woord אצ in dit *een vers* tweederleye beteekenisse moeten hebben, 't gene niet wel en past. Hier by komt, dat in gene ander uytleg aen de waere beduydenisse van 't woord מוצאות *uytgangen* soo wel voldaan wort, als in de *gemeene*. Want het woord מוצאות wort op een seer bequame en eygene wijze, volgens de beteekenisse van 't oorspronckelick woord אצ, genomen voor een *uytgang* door *geboorte*. Soo veel te vreemder is 't, dat de *Hr. Auteur* van 't *berigt* dese beteekenisse getracht heeft verdacht te maken. Dat oock de spreekwijzen, מקום *van ouds*, ende כימי עולם *van de dagen der eeuwigheyt* na de stijl der *Hebreen* seer

bequamelik de *eenwigheyt* kunnen uytdrukken, alſie op ſulcke voorwerpen gepaſt worden, die de *eenwigheyt* toekomt, kan niet ontken worden van iemand, die in de tale der heylige boecken geoeffent is. Vergel. PC. xc. 2. Prov. viii. 23. Laet dan dit de waerachtige ſin deſer woorden zyn, dat hy, die in de *volheyt des tijts* GEBOREN ſoude worden in *Bethlehem*, van *eenwigheit is uitgegaan*, dat is, geboren is van Godt, ſijn Vader, op die wiſſe, als wy nu genoegſaem volgens de draed der H. Schriftuyre verklaert hebben.

LXII. Alſwe nu tot hier toe gekomen zyn, en klaer genoeg, ſoo ick achte, bewezen hebben, dat het H. Woord van Godt ons de verborgentheit ſelve, welcke de grond is der namen *Vader* en *Soon*, ſeer nackt ontdeckt, ſoo hebbenwe noch geen gedaan werck. Want immers geeft ons het woord van Godt noch iets naders op, 't gene tot een onderſcheydentlyker verſtant van deſe verborgentheit behoort, wanneer het ons de *tweede Perſoon*, die wy nu nageſpeurt hebben *Godts SONE*, *Godts EYGENE Sone*, van Godt *geuonnen*, *geboren*, *gegenereert*, ende *uitgegaen*, te zyn, ten aenſien van deſe *ſijn geboorte* voorſtelt, als een EERSTGEBOREN en EENIGEBOREN SONE *Godts*. Col. 1. 15. *Derwelke is het beeld des onſcaliken Godts; de EERSTGEBOREN aller creature*. Heb. 1. 6. *Als hy de EERSTGEBOREN wederom inbrengt in de werelt*. Joh. 1. 18. *Niemant en heeft ooit Godt geſien: de EENIGGEBOREN Sone, die in de ſchoot des Vaders is, heeft hem ons verklaert*. Joh. 1. 16. *Soolief heeft Godt de werelt gebadt, dat hy ſijn EENIGGEBOREN SONE gegeven heeft*. Laet ons nu hier op wederom eenige korte aenmerkingen maken.

LXIII. Deſe omschrijvingen van de *Sone Godts*, dat hy is de EERSTgeboren en EENIGgebooren, onderrichten ons van twee hoofdwaartheden, diemen tot het verſtant van deſe verborgentheit heeft in acht te nemen. Door de naem van EERST geboren worden wy geleert, dat deſe geboorte van de *tweede Perſoon eenwig* is. Deſe gedachte leyt tot daar toe in 't woord EERST geboren, om dat de *eenwigheit* ofte *eerſtheit* van deſe geboorte door geen ander bequamer ſpreekwyſe in deſe ſoorte van ſaecten kan worden uytgedrukt, gelyk terſont geſien ſal worden. Doch om dat de *gedachte* van EERST geboren behalven de *eerſtheit* in de geboorte oock ſchijnt te kennen te geven, dat 'er meer zyn, die op deſe ſelve wyſe geboren zyn, hoewel in ordre na de EERST geboren' ſoo ſnijd terſont de Geest deſe nabedenkingen en miſduydingen af door de benaminge van EENIG geboren; ons klaerlik onderwyſende, dat hy, die van wegen de *eenwigheit* ofte *eerſtheit* van ſijne geboorte de EERST geboren wort genoemt, evenwel in deſe geboorte geen gelyken heeft.

LXIV. Wy hebben ſo even geſeyt, dat de naem van EERST geboren haer opſicht heeft op de *eerſtheit* ofte *eenwigheit* van de geboorte des *Soons*. Dit ſal klaer blycken uyt de woorden van *Paulus*, aengehaelt uyt Col 1. 15. *Paulus* noemt daer onſen Heere *Jesús* het *beeld des onſieniken Godts*, de EERST geboren *aller creature*. De ſpreekwyſe; EERST geboren *aller creature*, wil hier niet anders ſeggen, als, geboren VOOR dat'er eenige creature was.

Wy hebben boven aengeroert, ende moeten 't hier herhalen en bewijfen, dat *Paulus* zijn ooge heeft op *Prov. viii. 25.* alwaer van de *Perfoon* der *Opperste Wijsheyt* getuygt wort, dat hy geboren is **VOOR** dat 'er *afgronden*, **VOOR** dat 't *bergen*, **VOOR** dat 'er *fonteynen* waren *swaer van water*, ende, om 't met een woord geheel uyt te seggen, voor dat 'er *eenig scepffel* was. Op dese plaetse, segge ick, heeft *Paulus* zijn ooge, ende seyt te desen opsichte, dat *Jesus* is de **EERST**-geboren *van alle scepffel*, dat is, geboren voor dat 'er een *enig scepffel* was. Dat dit nu in waarheyt zy de rechte meyninge van *Paulus*, blijkt daer uyt onwederspreeckelick seker, om dat *Paulus* hier nog besig is met het beschrijven van de *Perfoon* des *Middelaers* ten aensien van sijne *Goddelike natuyre*. Hy seyt *eerst*, dat hy is het *beeld* van den *onsieneliken Godt*. Dit is onmogelik te verstaen van de *menschelike natuyre* des *Middelaers*, om dat de *menschelike natuyre* seiv uyt dien hoofde, dat se een *natuyre* is, van de *Goddelik natuyre* onderscheyden, geen *uytdrucksel* kan zyn van de *Goddelike natuyre*. Dit moet dan verstaen worden van de *Middelaer* ten opsichte van sijne *Goddelike natuyre*, in de welke waarlik is een *uytdrucksel* van 't *Goddelike wesen*. Vorders, als *Paulus* geseyt hadde, dat *Jesus* is het *beeld des onseneliken Godus*, de **EERST**-geboren *aller scepffelen*, soo volgen daar op terstont dese woorden. *Want DOOR HEM zijn alle dingen geschapen, die in de hemel en op der aarde zijn, sienelike ende onsenelike, &c. alles is DOOR hem ende tot hem geschapen. Ende hy is VOOR alle dingen, ende alle dingen bestaan door hem.* *Paulus* moeste bewijfen, dat *Jesus* is de **EERST**-geboren *aller scepffelen*. Dit bewijst hy, om dat alles *door hem geschapen* is. Hy siet baerblijckelick op de *eerste scheppinge*. Alse nu de woorden; *eerst*-geboren *aller scepffelen*; soo verklaert gelijk ick gedaen hebbe, soo is dese reden naekt en klaer. Want sulck een *sonne*, **DOOR wien alle dingen gemaect zijn**, moet noodfakelik zijn **GEBOREN voor alle scepffelen**. Indien hy niet geweest was **VOOR** de *scepffelen*, so hadden de *scepffelen* *door hem* niet kunnen zijn. *Paulus* nu, dit seggende, siet wederom op *Prov. viii. 15. 16. 26. 27: 28.* Alwaer de *Opperste Wijsheyt* soo geseyt wort geboren te zyn voor *alle dingen*, dat alle dingen door de *Opperste Wijsheyt* zijn. Hier op wort mede getien *Joan 1. 3. Heb. 1. 23.* In dese sin dan is *Jesus* de **EERST**-geboren *aller scepffelen*, om dat hy geboren is voor dat 'er een *enig scepffel* was. Wy weten wel, dat het woord *eerst*-geboren in andere omstandigheden genomen kan worden, en altemet genomen wort voor een seer *weerdig* en *voortreffelik* *Perfoon* ten aensien van andere, daer hy mede *vergeleken* wort, ende die in seker opsichte als sijne *Broederen* kunnen worden aengemerckt. Soo seyt *Paulus Rom. viii. 29.* dat *Christus* de **EERST**-geboren is *onder vele broederen*. Hy wil seggen, dat *Christus* ten aensien van de *gelovige*, sijne *broederen*, moet worden aengemerckt als de *eerst*-geboren, om dat hy is een *Heere* sijner *broederen*, ende om dat hy in de *criffenisse* van 't *Testament* der *genade* ontfangen heeft, ais ten haren opsichte, een *dubbeld* portie, in eere en heerlikheyt verre boven haer *uytseeckende*: Doch sulck een *beteckenisse* heeft hier gene de minste plaets. Onsen

Onsen Heere Christus wort hier niet vergeleken met sijne *Broederen*, de gelovige, maar met alle *schepselen*, in hemel ende op aerde. Doch wy achten, dat het gene gefeyt is, soo klaer is tot overtuyginge van een yeder, die sig de Goddelyke waarheyf wil onderwerpen, dat wy te vergeefs meer woorden fouden fpillen. Dat dit oock de meyninge zy van onsen felven *Schryver Hebr. 1. 8.* wanneer hy feyt, dat Godt de *eerst-geboren* door de *opftandinge uyt den doden* wederom in de werelt heeft gebracht, is niet minder klaer. Want hy hadde in 't voorgaande *vyfde vers* bewefen, dat de *Middelaer* de naem van *Sone* in een feer groote nadruck van beteekeniffe toequam uyt *Pf. 11. 7.* en *2 Sam. v. 11. 15.* Welke plaetsen als hy hadde te berde gebracht, noemt hy terftont daar op de *Middelaer* de *EERST-geboren*; met opficht, fegge ick, op die *geboorte*, daar *Pf. 11. 7.* van gefproocken wort.

LXV. Doch op dat niemant dencke, dat dese Perfoon, die de *EERST-geboren* genoemt wort, eenige *broederen* hebbe, die na hem in *ordre* op defelve wyfe *geboren* zyn, soo wort hy te gelyck benaemt de *EENIG-geboren*, ende wel de *eenig-geboren*, die in de *fbboot des Vaders* is. Dese benaminge nu geeft in ons gemoed dien indruck, dat de *wyfe* van *bestaan* des *tweeden* Perfoons van de *eerfte* hem *foo eygen* is, dat geen *ander* Perfoon in hemel ende op aerde op die *wyfe* beltaat. Dese *Perfoor* alleen is het *beeld* van Godt op die *wyfe* van Godt *medegedeelt*, als aan geen *ander*, in hemel en aerde, gefchiet is.

LXVI. Nu wenschte ick wel te weten, hoe men een licht, 'dat soo helder fchynt, soude konnen benevelen? Want waar fal men fijn toevlucht toenemen, om de woorden van *EERST-geboren* en *EENIG-geboren Soon* een betamelike fin te geven, indien men de *Verborgentheyf* van de *eeuwige geboorte* niet erkent? Den Hr. *Anteur* van 't *bericht* focckt het wederom in de *Openbaringe van de Godttheyf in de menfcheyt*. *Immers*, feyt hy, † die *GODT en MENSCH* is, kan met recht en met een *byfondere nadruck* de *EERSTGEBOREN*, en *EENIGGEBOREN SONE GODTS* genoemt worden. Waarlik, een wonderlike tael. Segt my eens, wie gy zyt, die dit ons gefchrift met eenige opmerkinge en onderscheyt des oordeels fult lefen, wat overeenkomfte dat'er zy, tuffchen *Godt* en *menfch* te zyn, ende tuffchen een *eerst-geboren* en *eenig-geboren* te zyn? Heeft het *denckbeeld* van het *eerst-geboren* of *eenig-geboren* te zyn, in uwe ziele yets gemeens met het denckbeeld van *Godt* en *menfch* te zyn? Ofte, wanneer gy van de *Perfoon* des *Middelaers* leeft, dat hy een *eenig-geboren* en *eerst-geboren Soone Godts* is, komt u dan in de fin, dat daar door beteekent wort of beteekent en verftaan kan en moet worden, dat de *Middelaer Godt* en *menfch* is? Soo yemant in ftaat is om op dese myne vragen ja te antwoorden, ende fijn gemoed in dese verklaringe voldaan vind, die fal door my van de waarheyf niet konnen worden overtuygt. Ik hebbe van nu af aan gedaan Werk met hem. Want feker, ick achte, dat, indien 't te vergeven is, dat yemant, in verlegentheyf zynde, fulk een verklaringe geeft, het een ander, door de-

felve nood niet gedrongen zijnde, niet te vergeeven is, dat hyse toeflent.

LXVII. Nu zyn wy tot daar toe voortgegaen, dat wy in 't bewys van de waerheyt, die wy betwiften, fouden konnen stille flaen. Doch wat reden soude ons letten minder uyt te geven van de gemeene goederen Gods, ons nevens andere toebetrouwt, als wy ontfangen hebben? Daer 't woord van Godt milddadig is, past het ons niet gierig te zyn. Wel aen dan, laet voor het laetste tot bewys van de feckerheyt onfes geloofs in acht genomen worden, dat die felve *waerheyt*, die door een *eygentlike* wyse van fpreecken, te kennen wort gegeven door het woord *Sone*, *eygen*, *eerstgeboren* en *eeniggeboren Sone Godts*, ons in 't felve woord van Godt, door andere niet min klare, doch *figuurlike* ende *oneygentlike* fpreekwijfen, feer duydelyk geleert wort. Wy hebben defelve elders in ordre by malkander gegadert, en 't en fal ons niet vervelen die te herhalen.

LXVIII. Onfen Heere Christus wort dan te defen opfichte genoemt:

1. *Het AFSCHYNSEL van sijns Vaders heerlickheyt.* Heb. 1. 3. Door het woord *heerlickheyt* (*δὴξα, eere*) worden verftaen alle de volmacktheden Godts, t'famen genomen. Dese nu worden by een *fehijnend licht* vergeleken, om datfe in de ziele van een mensch fulkeenklare bevattinge verwecken van de grootheid der Majesteit Godts, dat het gewiffe van de mensch genoodfaakt wort defelve te erkennen, ende daer aen getuygeniffe te geven. Dit *fehijnende licht* nu der *heerlickheyt Godts* wort ten aentien van defelvs *eerfte beginsel* aengemerckt te zyn in de *eerfte Persoon*, ende van daer *AF te fehijnen* op de *tweede Persoon* des Goddeliken Wefens. Alle de *heerlickheyt* Godts wort vertoont in de *Sone*, maer foo datfe oorspronckelik is in de *Vader*, ende *van de Vader AF fchyn*t op de *Sone*. Hoe stil ende gemakkelik worden wy wederom door dese aengename fpreekwyse geleyd tot de waerheyt, die wy belyden? In dese felve text word de *Sone Godts* vorder genaemt:

2. *Het UYTGEDRUCKTE BEELD VAN GODTS SELFSTANDIGHEYT.* Door het woord *selfftandigheyt* (*ἰκονομασία*) moetmen in dese plaetse verftaen de geheele *naem*, alle de *eygenfchappen* en *volmaekteden* van Godt, ende met een woord, *alle het gene, dat in Godt is*. Het * *vaste, beftendige*, en *onbeweeglike, dat in Godt is*. De gelyckeniffe is genoomen van een *fel-ring*, welke gemaect wort van een *vaste* en *dicht gedrongene* stoffe, als die alleen bequaem is om een ingefneden *beeld* of merckteeken *beftendig* te dragen. De *volmaekteden* nu en *eygenfchappen* Godts, foo alffe *gebeeld* zyn in de *Vader*, zyn volmaektelik *afgedruckt* en *uytgedruckt* in de *Sone*. De *Sone* draegt het gheele *Wefen* en *beeld* des Vaders, als het welke hem *van de Vader is medegedeelt*. In defen felven fin wort Jefus genoemt de *Engel*, in wiens midden de *NAEM van Jehova* is. Exod. xxiii. 21. Met dese fpreekwyse nu komt over een, dat hy van Paulus Col. 1. 15. de naem ontfangt, van:

3. *Het BEELD GODTS*, 2 Cor. iv. 4. ende wel, het *BEELD DES ON-*

□□□ *

ONSIENELIKEN GODTS. Col. 1. 15. Het beeld eens *Perfoons* word gefeyt een ander *Perfoon* ofte *faeck*, daer in de *eygenfchappen* of *trekken*, daer door die *Perfoon* van andere onderfcheyden is, klaarlik worden verতোont, na 't voorbeeld ende de gelijkenniſſe van die *Perfoon*, die *afgebeeld* is. Soo is ende draegt een *ſone* het beeld ſijns vaders. Als nu de *Perfoon* van de *Middelaer* het beeld *Godts* genoemd wort, ſo moet dat verſtaen worden ofte met opſicht op de *menſchelike*, ofte met opſicht op de *Goddelike natuyre*. Ten aenſien van de *menſchelike natuyre* kan hy ſoo niet benaemt worden, om dat de *menſchelike natuyre* van de *Middelaer*, hoe wel met alle voortreffelike hoedanigheden begaeft, evenwel geene andere *eygenſchappen* gehad heeft, dan die in een *menſchelike natuyre* plaets kunnen hebben. Met een woord, ſy is geweest *eyndig volmaect*. Het waerachtige beeld van *Godt* nu is een *oneyndige volmaectheyt*. De *Middelaer* dan moet deſe naem dragen ten aenſien van ſijne *Goddelike natuyre*. 't Welk geſtelt zijnde, ſal moeten volgen, dat de *Perfoon* des *Middelaers* ten aenſien van ſijne *Goddelike natuyre* moet worden aengemerckt als het waerachtige *afbeeldſel* van de *heerlickheyt Godts*, ende dienſvolgens de waerachtige *Sone Godts*, in nadruk. Dewijle nu deſe *heerlickheyt des eeniggeboren van den Vader* ſig ſoo krachtig heeft *geopenbaert* en *verতোont* in de *menſchelike natuyre*, hier van is 't, dat de geheele *Perfoon* des *Middelaers* het beeld van *Godt* geſegt word te zijn; (hoewel altijd met betrekkinge op de *Goddelike natuyre*) ende hierom is 't dan ook, dat die de *Sone Godts* ſagh, ſoo als hy de *ſtralen* van ſijne *heerlickheyt* dede *doorſchijnen* door de *menſchelike natuyre*, geſeyt wierde de *Vader te ſien*. Joh. xiv. 9. Want immers die *Perfoon*, die *Godts beeld droeg*, verতোonde ende openbaerde ſig in ende door het vleſch. Noch meer. Met opſicht op deſe ſelve verborgentheyt word de *tweede Perfoon* genoemd:

4. De SPRUYTE VAN JEHOVA. Jef. iv. 2. Zach. vi. 12. Deſe naem wederom moet de *Perfoon* des *Middelaers* toekomen, ofte ten aenſien van ſijne *Goddelike*, ofte met betrekkinge op ſijne *menſchelike natuyre*. De nadruk feker ende de beſondere kracht van deſe ſpreekwijſe is te groot, dan datſe gepaſt kan worden op de *menſchelike natuyre van de Chriſtus*. Want een *Spruyte* van *Jehova* te zijn verweckt in ons een gedachte van *voortgekomen*, ofte liever *uytgegaen* te zijn van *Jehova* op eene *natuurlike* ende het *Goddelike Weſen eigene* wiſſe. Dit nu kan van de *menſchelike natuyre* des *Middelaers* niet geſeyt worden. Oock moetmen wel aenmercken, dat de *Middelaer* ten aenſien van ſijne *menſchelike natuyre* genoemd wort een *SPRUYTE VAN DAVID*. Jer. xxxi. 5. Deſe dingen ſtaent tegen malkander over, een *SPRUYTE VAN JEHOVA* ende een *SPRUYTE VAN DAVID te zijn*, gelijk de benaminge van *Sone Godts* ende *Sone des Menſchen*, beyde op den *Middelaer* gepaſt. Alſmen oock by *Zacharias* leeft; dat 'er een *raed des vredes* zijn ſoude tuſſchen de *HEERE*, ende de *man*, dat is, de *Perfoon*, (volgens de ſpreekwijſe der Hebreen. Vergel. Aët. xvii. 31.) diens naeme is, *SPRUYTE*, ſoo is 't betaemelik, datwe hier ons ooge hebben op de *Middelaer*, beſonder aengemerckt ten aenſien van ſijne *Goddelike natuyre*. Maar ten vol-

len worden wy hier in bevestig, wanneer wy ter herten nemen, dat *Zacharias*, de Vader van Johannes de Dooper, in zijn Loftang, dese spreekwyse in 't gesichte hebbende, onsen *Heere Christus* genoemd heeft :

5. *De OPGANG UYT DER HOOGTE*. Luc. i. 38. 't Is voor ons van Geleerde en verstandige Luyden aangemerkt, dat het woord *ἄνωγει* *OPGANG*, ende dat ook *Zacharias* de Vader van *Johannes* de Doper, in zijn Loftang, buyten allen twijfel gebruykt sal hebben het woord *ἄνωγει* *SPRUYTE* van de *LXX*. Overfeters vertaald word door 't woord *ἀνατολή* *Opgang*, ende dat ook *Zacharias* de Vader van *Johannes* de Doper, in zijn Loftang, buyten allen twijfel gebruykt sal hebben het woord *ἄνωγει* *SPRUYTE* 't welk van Lucas volgens de *LXX*. Overfeters vertaald sal zijn door 't Griex woord *ἀνατολή*. Dit Griex woord nu, om dat het hier gebruykt word met opsicht op het Hebreuse woord *ἄνωγει* *Spruyste*, sal ook hier door *Spruiste* moeten worden overgeset. Christus dan word hier van *Zacharias* in zijn *Loftang* genoemd een *SPRUYTE UYT DER HOOGTE*, dat is, een *Spruyste*, die uyt de *hoogte*, te weten, *den hemel* is. Hy wort derhalven een *Spruyste* genoemd, niet met opsicht op sijne *Menschelike*, maar op sijne *Goddelyke natuure*, na welke hy is de *Heere*, uyt *den hemel*. 1 Cor. xv. 47. Hoe sal hy nu een *Spruyste* genoemd kunnen worden, ten aansien van sijne *Goddelyke Natuure*, ende wel een *SPRUYTE* van *JEHOVA*, indien hy niet op een *wyse*, het *Goddelike* weesen betaamelik; is *VAN de Vader*?

LXIX. Alswē nu dese dingen wederom naakt ende eenvoudig hebben voorgestelt, sullen wy nu noch nader kracht toebrengen om aan te dringen ende ingang te doen hebben in 't gemoed van onsen Leeser. Seker ik meene, dat de eenvoudige voorstel en verklaringe van alle dese overeenstemmende spreekwijzen soo veel gewelt kan en moet doen, op een opmerckende en waarheyt lievende ziele te overreden van de seeckerheyt onses geloofs, dat ick my te vergeefs bemoeien soude om met een lange omhael van woorden deselve klaarder en krachtiger te maken. Indien ons geloove op dese gronden niet kan staan, soo sullen 'er misschien elders geen stutten gevonden worden, die bequaam zijn om 't te onderschraegen. Immers ick en false niet soeken.

LXX. Na dat wy dan nu, soo ick achte, baarblijkelijk ende ordentlik beweesen hebben uyt de Heylige Schriften, dat de *Sone*, de tweede Persoon, waarlik is en bestaat *VAN de Vader*, dat is, de eerste Persoon, ende dat de eerste Persoon aan de tweede sijn weesen en beeld heeft medegedeelt, ende dat 'er diensvolgens is een *natuurlike ordre* van bestaen onder de *drie Personen* der Godtheyt, soo sullen wy voortgaan om kortelik te bewijsen, dat 'er insgelijx onder de *drie Personen* van het eenige *Goddelyke Weesen* is een *natuurlike ordre* in 't werken, dewelcke op dese *ordre* in 't bestaen gegrond is: te weten, dat de *eerste Persoon*, als het beginsel van alles, *VAN* sig selven werkt *DOOR* de *tweede* ende de *derde Persoon*, ende dat het *willen* en *werken* van de *tweede* ende *derde persoon* moet worden aengemerckt als *gesubordineert* (men verstaet dit Gode betaamelik, want ick en hebbe tegenwoordig geen ander woord aan de hand, daar door mijne meyninge klaarder kan uyt drucken) aen het *willen* en *werken* van de *eerste*. Dit is een waarheyt, die ik soo klaar sie in 't *Woord* van God, als het licht van de sonne op de middag; ende die

te gelijke soo noodfakelijk is om geweten en erkent te worden tot defselvs rechte verklaringe, dat ick, defelve weggenomen zijnde, niemand oordeele in ftaat te zijn, om het Woord Godts in de gewichtigfte ftucken onfes geloofs ter genoegen van een opmerkende en onpartijdige ziele uyt te leggen. Laet ons wederom defe faeck soo veel waerd achten, dat wy ons herte en aendacht een ogenblik tijds belijg houden met defelve te onderfoecken en na te fpeuren.

LXXI. Wy fullen een begin maken met het overwegen van de woorden van Jesus by *Johannes*, Cap v. 19. *Jesus dan antwoorde ende seyde tot haer: Voorwaer, voorwaer zegge ik u, de SONE EN KAN NIETS VAN HEM SELVEN DOEN, TEN ZY HY DE VADER DAT SIET DOEN: Want fo wat die doet, 't selve doet oock de Sone desgelijcks. Want de Vader heeft de Sone lief ende TOONT HEM ALLES, WAT HY DOET.* Jesus hadde tot de Joden gefegt verf. 17. *Mijn Vader werckt tot nu toe, ende ick wercke oock.* De Joden dit horende vatteden wel, dat Jesus fig toefchreef defelve *kracht van wille*, ende by gevolge defelve *werkinge*, die Godt alleen toekomt. Sy derhalven, geene andere gedachten van hem hebbende, als dat hy een bloot menfch was, meenden, dat hy Godt lafterde, ende wilden hem dooden. Jesus evenwel laet niet af van fijn voorftel; hy herhaelt defelve, en geeft hare vooroordeelen niet toe: alleenlik hy onderricht haer vorders van de *wijfe en ordre van 't werken des Vaders ende fijn felvs.* De Sone, fegt hy, *KAN NIETS VAN HEM SELVEN DOEN, ten zy hy de Vader dat fiet doen.* Wat het overige belangt, daer fegt hy van: *Alles wat de Vader doet, doet ook de Sone.* De Sone beteekent hier de *Middelaer*, aengemerckt na fijne *Goddelike Nature.* Dit blijkt, om dat hy na de *Goddelike Natuyre* alleen deelachtig is aen die algenoegfame *Goddelike kracht*, door welke alles gewrocht wort. Defe *Sone doet alles*, wat de *Vader* doet. *Wat doet de Vader?* De *Vader* doet groote en wonderlike wercken, in de *werelt* ende in de *Kerke.* De *Vader* heeft de werelt *gefchapen*, hy *onderhouft* fe, hy *bestiert* fe, hy *oordeelt* fe. De *Vader* heeft een *Kerke vergadert* in de werelt, die hy voorforgt, regeert, befchermt, ende leyd ten eeuwigen leven. De *Vader* maect menfchen, *dood* in fonden en misdaden, *levendig.* Hy *oordeelt* menfchen door de *predikinge* des *Evangeliums*, ende fal eens *hemel* ende *aerde* herfcheppen, op dat 'er *gerechtigheit inwoone.* Defe dingen *werckt* de *Vader.* De *Sone* werckt fe oock door de *kracht* van defelve algenoegfame wille. *Wat onderfcheyt evenwel is'er in 't werken?* Christus leert het ons. De *Sone*, fegt hy, *kan niets van hem felven doen.* Ende wederom: *De Vader toont de Sone, alles wat hy doet.* *Wat is'er een onoverwinne-lijke kracht in defe fpreckwijfen?* *Wat fullenfe, wat konnenfe anders beteekenen, dan dat het willen en werken des Soons als in ordre gefchiedt is onder het willen en werken des Vaders?* *Dat het willen en werken des Vaders als het voorbeeld (laet het my toe om my op defe wijfe uytgedruken, terwijl ick woorden gebrek hebbe) van het willen en werken des Soons. Wat konnenfe, fegge ick, anders beteekenen?* *Want de eenigfte uytvlucht, diemen hier foudede konnen maken, foudede deefe moeten zijn, dat hier gefproken wierde van die werken, die Christus als Middelaer te doen ende te werken heeft: dewijffe*

het

het seecker is, dat Christus als *Middelaar* werckt na 't *gebodt*, de *wille* ende het *voorschrift sijns Vaders*. Joh. xii. 49. Doch van alle *foorte van werken*, dat Christus als *Middelaar* te verrichten hadde, kan hier niet gesproocken worden, om dat *Christus* hier *alles* geseyt word te *doen*, dat de *Vader doet*. Hy en *doet* niets, als dat hy de *Vader SIET doen*. Als *Middelaar* nu *siet* hy de *Vader veele* dingen *niet* doen. Hy *siet* de *Vader* geene *menschelyke natuyre* aannemen, daar in *leven*, *leeren*, *miraculen* doen, *lijden*, *sterven*, *opstaan*, ende ten *hemel* varen. Dese dingen evenwel *doet* de *Sone*, als *Middelaar*. Daar word dan *alleen* gesien op *sulke werken*, die de *Sone Godts* doet, voor soo verre hy de *waarachtige Godt* is; met de *Vader* deel hebbende aen de *algenoegsame kracht* van *deselve wille*, ende op *sulke werken*, die de *Sone Godts*, als *Middelaar*, doet door de *kracht* van *sijne Goddelicke wille*, ende die hy niet konde doen, indien hy geen ware *Godt* ware. De *bysondere nadruk* oock van de *spreekwijse*, ende de *omstandigheyt* van de *reden* van *Christus* geven *getuygenisse* aen de *waarheyt* van *desen uytleg*. Doch wy hebben meer dingen te *seggen*, en haesten na 't *eynde*.

LXXII. Wy stullen hier op laten volgen de *aanmerckelike woorden* van *Paulus* 1 Cor. viii. 6. *Wy hebben eenen God, den Vader, UYT WELCKEN ALLE DINGEN ZIJN, ende wy in hem: ende eenen Heere Jesus Christus, DOOR WELCKEN ALLE DINGEN ZIJN, ende wy door hem*. Men brenge aen *sijn herte*, dat *Paulus* ons hier *vertoont* de *eygentlike karakter* ofte het *zeeken des onderscheyts* tusschen de *eerste Persoon*, de *Vader*, ende de *tweede Persoon*, de *Sone*, *geopenbaart* in den *vleesche*. Het *merk-teeken*, waer aen men de *eerste Persoon* kan ende moet *onderkennen*, is, dat *UYT den selven alle dingen zyn*, Het *merk-teeken*, daaraan men de *tweede Persoon* moet en kan *onderkennen*, is, dat *DOOR* den *selven alle dingen zyn*. Wat wil dit *onderscheyt* der *woordekens UYT* ende *DOOR* te *kennen* geven? *Waarlik*, een *grootte verborgentheyt*. Dat *alles UYT* de *Vader* is *geeft* te *kennen*, dat het *beginfel* van *alle willen* en *werken*; ja van *alles* dat 'er is, te *soeken* is in de *Vader*, de *eerste Persoon* des *Goddelyken Wesens*. Dat *alles DOOR* de *Sone* is, *geeft* te *kennen*, dat de *Sone* op *die wijse* ende in *die orde* *gewerkt* heeft, dat *sijn willen* op een *Godebetamelicke wijse* *geschikt* is *geweest* onder de *wille* des *Vaders*, ende dat *alfoo* de *Vader*, als het *beginfel* van *alles*, *gewerckt* heeft *DOOR* de *Sone*. Soo men dese *verborgentheyt* niet en *erkent*, *konnen* dese *woorden* geen *sin* hebben; die in *eniger wijse* *dragelik* is. Doch de *haaft* *perst* ons *voort* te *gaan*.

LXXIII. *Wonderlijk* wort ons *geloove* in *desen versterkt* uyt de *reden* van *Paulus* in *desen selven Brief* cap. xv. 28. *Ende wanneer hem alle dingen onderworpen zyn, dan sal oock de SONE SELVE ONDERWORPEN WORDEN DIEN, die hem alle dingen onderworpen heeft, op dat Godt zy alles in allen*. De *Sone Godts* is, na de *volbrachte gehoorsaemheyt* in *lijden* en *sterven*, van *sijn Vader* *geset* aen *sijne rechterhand*, *gekroont* met de *aldergrootste eere* en *heerlykheyt*, *verklaert* te *zijn Koning* en *Heere* van de *Kercke*, ende aen hem *alle macht* *gegeven* in *hemel* ende op *aarden*. De *Vader* heeft al het
oordeel

oordeel overgegeven aen de Sone. In de huishoudinge dan van de Goddelike Personen, so alffe sig verctoont in de tyd van 't Nieuwe Testament, schijnt het niet soo klaar te blycken, dat de Sone van de Vader is, ende dat alle dingen uit de Vader zyn door de Sone. Maar dese wyse van huishoudinge, seyt Paulus sal eens ophouden. Wanneer de Sone alle de uitverkoorene sal hebben by een vergadert, alle dingen sijne voeten sal hebben onderworpen, ende het oordeel Godts in den laastten dag geoeffent sal hebben, dan sal sig de huishoudinge der Goddelike Personen, ende daar te neffens alle de dingen vertonen in die staet en ordre, die haar van natuiren eygen is. De Sone selve, die als een buyten gemeene belastinge ende heerlickheyt van de Vader ontfangen hadde van sig als Middelaar alle sijne vyanden te onderwerpen, soude onderworpen worden dien, die hem alles onderworpen heeft, dat is, soude volgens de huishoudinge der Goddelike Personen betoont worden in ordre van bestaen en werken te zyn van de Vader, ende Godt, dat is, de Vader soude dan geopenbaart worden te zyn alles in allen. Hy soude de volheyt sijner algenoegsaemheyt door de Sone ende de Geest in overvloet mededeelen aen de Kerke, nu gekomen zynde tot de staat van volmaaktheyt. Een yeder beproeve dese waarheyt, ende sy sal hem niet bedriegen. Vergelykt *Ephes. 111. 14.* Wy kunnen alles niet even uytvoerlik verhandelen.

LXXIV. Een ding wil ick en moet ick evenwel noch doen, eer ick een cynde make van myn bewys. Ick wil toonen, hoe sig het geloove van dese verborgentheyt uytstreckt door het geheele woord van God, ende hoe onmogelik het zy, het selve sonder erkentnisse van dese waarheyt recht te verstaan ende te verklaren. Let derhalven, dat sonder kennisse ende erkentnisse van dese verborgentheyt niet begrepen of verklaart kan worden:

Hoe de eerste
Persoon	}	1. Genoemt kan worden, niet alleen de Vader; maar ook de Godt van de geheele Persoon des Middelaars; de Godt onses Heeren Jesu Christi. <i>Ephes. 1. 17.</i>
		2. Geseft kan worden de werelt te hebben geschapen, ende te onderhouden DOOR sijn Sone. <i>Joh. 1. 3. Col. 1. 16. Hebr. 1. 3.</i>
		3. Aengemerkt kan worden sijn Sone by Testament erfgenaem te maken van een seker goed, ja erfgenaem kan maken van sig selvs. <i>Luc. xxii. 29. Ps. 11. 8. Rom. vii. 14. 17. Hebr. 1. 2.</i>
		4. Sijn Sone ende de Heylige Geest geseft kan worden te geven ende te senden. <i>Jes. xlviii. 16. Joh. vi. 32. Joh. xiv. 16.</i>
		5. Sijne besondere liefde betoonen aan 't menschelike geslachte met het geven en senden van sijn Sone. <i>Joh. 111. 16. 17. Rom. viii. 32.</i>
		6. Synen Sone, als Middelaar, na de volbrachte gehoorzaamheyt beerlikkeyt, cere, ende een Koningrijk geven, <i>Joh. xvii. 5. Phil. 11. 6. 7.</i>

- Hoe de tweede Persoon
1. Niet alleen kan genoemd worden een *Sone*, maer oock als Middelaar een *knecht* van *Godt*. Jcf. XLII. 1. XLIX. 3.
 2. Als Middelaar de *Vader*, niet alleen zijn *Vader*, maer oock *SIJN Godt kan noemen*. Joh. xx. 17.
 3. Gesegt kan worden de *Engel* ofte *gesante* van de *eerste Persoon*, de *Vader*. Jcf. LXIII. 9. Joh. vi. 29.
 4. Ons *VAN Godt de Vader* geseyt kan worden *geworden te zijn tot wijsbeyt*. I Cor. I. 30.
 5. Als Middelaar *iets* van de *Vader* kan *eiffichen* en *afbidden*. Pl. II. 8. Joh. XVII. 5.
- Hoe een gelovige.
1. Van de *Vader* is *uitverkoren* in *zijn*en *Sone*, Ephes. I. 4.
 2. *UYT Godt de Vader* is in *Christo Jesu*. I Cor. I. 30.
 3. *Sijn geloove, gebeden en dankseggingen door de Sone* te richten heeft tot de *Vader*. Joan. XIV. 6. Ephes. III. 12. Heb. VII. 25. I Pet. I. 21.

Geene, segge ik, van alle dese voortreffelyke waarheden, die met vele andere van deselve soorte verspreyt zijn door het geheele woord van Godt henen, kan worden begrepen, en verklaart, sonder datmen in de drie Personen der Heylige Eenheyd begripe een *natuurlike* ordre in bestaan en werken, ende sonder datmen de *Vader* aanmerke als het *beginsel* van alle bestaan, *wilten en werken*. Doch in tegendeel dese grond geleyt zijnde, sullen alie dese spreekwijfsen ons licht en verstaanbaer voorkomen, en wy sullen de sleutel hebben, waar door wy de binnenste vertrecken van 't Koningrijke der Hemelen sullen kunnen opendoen. Wy souden tebreed uytspatten, indien wy een yeder der aangehaalde *waarheden*, ende de *texten*, daerse mede bevestigt zijn, ondernamen te herhalen, ende de kracht, die daar in leyt, tot versterkkinge van 't geloove der Kercke, affonderlik te toonen. Die vry is van vooroordeelen, en van God verstant ontfangen heeft om geestelike dingen te onderscheyden, sal 'er sijn herte opleggen, en, oock sonder onse verdere hulpe, de *verborgentheyte* des *Vaders* ende des *Soons* uyt desen allen kennen ende erkennen. Op dat ik evenwel my niet in 't geheel soude schynen te ontrecken, sal ik uit alle dese *texten* maer een uytkippen, ende deselve aandringen tot mijn oogmerk, ende tot voordeel van de waarheyte.

LXXV. Soo schrijft *Paulus* Rom. VIII. 31. 32. *Soo GODT voor ons is, wie sal tegens ons zijn. Die oock SYNEN EYGENEN SONE NIET GESPAERT EN HEEFT, maar heeft hem voor ons allen overgegeven.* Hoe sal ick dese woorden verstaen na de gronden van 't tegengestelde gevoelen? Men stelt drie *Goddelike Personen* sonder cenige *natuurlike* betreckinge van *ordre* in 't bestaan, *wilten en werken*. Indien ditfoozy, hoe kan dan de *eerste Persoon* de *tweede* geven? Hoe kan hy sijn *liefde* gesegt worden te *betoonen* met het geven van de *tweede*? Laet ik stellen, dat de *tweede Persoon* de *mensche-like natuire* heeft *aangenomen* na een voorgaande *verdrag*, tusschen de *drie Goddelike Personen*, ende dat de *drie Goddelike Personen* in dit *verdrag* moeten

WOR-

worden aengemerckt sonder eenige betreckinge van *natuurlike ordre* in 't *wil-*
len, soo sal ick in de *wille* des Vaders niet met allen meer hebben aen te
 mercken, als in de *wille* des *Soons* ende des *Heyligen Geestes*. 't Welk soo
 zijnde, sal de *eerste Persoon* met geen meer nadruk gelegd konnen worden
 de *tweede te geven*, als de *derde Persoon*, ende als de *tweede Persoon* selve; ende,
 dat meer is, de *eerste Persoon* sal in geen meer nadruk gelegd konnen worden
liefde betoont te hebben met het *geven* van de *tweede Persoon*, als de *derde*.
 Dit nu strijd soo regel-recht tegen dese text van Paulus, ende tegen alle ge-
 dachte, die 't woord Godts ons geeft van 't genadenverdrag, dat 'er geweest
 is tusschen *Vader*, *Sone* en *Geest*, datmen hier mede alle klem van waarheyt
 quijt raect. 't Is de *Vader*, daer Godts Woord in aenmerckt het *begin* van
 alle *beslaen*, *willen* en *wercken* in de *natuyre* ende in de *genade*. De *wille* des
Soons ende des *H. Geestes* is deselve met de *wille des Vaders*, doch evenwel in
 ordre van *willen* onder de *wille* des Vaders geschickt op een Godebetame-
 like wijze; ende hier van daen is 't, dat de *Vader* gelegd kan worden de *So-*
ne te geven, te *senden*, een *goed* by Testament te *bespreecken* ende te *geven*.
 't Is ten aensien van dese *betreckinge*, dat ick in de *Vader* de *liefde*, betoont
 aen den *sondaer*, hebbe aen te mercken als in haer *eerste oorspong*.

LXXVI. Die nu alle dese bewijfen der waarheyt onses geloofs met
 behoorlike aendacht sal hebben overwogen, sal het niet vreemd voorkomen,
 dat de Kerke ten allen tijden van de eeuw der Apostelen af tot dese tegen-
 woordige toe in het geloove van dese verborgentheyt gestaen, het selve stant-
 vastig beleden, ende daer in geroemt heeft. Ende hoewel het geloove van de
 geheele verborgentheyt de *Drie-eenheyt* al van oude dagen bestreden en won-
 derlik gesit is geweest van allerhande verstanden der menschen, ende hoe-
 wel de Kercke in dit stuck van het gelove deser verborgentheyt, dat wy
 betwisten, op een besondere wijze een lange tijd versocht is, soo heeftse e-
 venwel dese hare belijdenisse vast gehouden. De Oudvaders, die geweest
 zijn voor het *Concily van Nicenen*, geven sulcke stercke en haerblijkelike ge-
 tuygenissen aen de waarheyt van de *Geboorte des Soons*, soo alsse de Kercke
 belijd en verklaert, datmen in desen niets meer van haer vereischen kan.
 Men sie deselve onder andere by een gegadert van † *Zanchius*, die met een
 wonderlike yver voor dit geloove gewaect heeft. De belijdenisse des geloofs
 van *Gregorius Neocasariensis*, ende van de *Algemeene Synoden van Nicen*,
Constantinopolen, &c. hebben wy in ons eerste *geschrijft* over dese stoffe teber-
 de gebracht. Doch besonder moet hier in aenmerkinge komen, 't gene
 desen aengaende gebeurt is ten tijden van de *Ariaense factie* in de *vierde eeu-*
we na de geboorte van *Jesus*. De *Arianen* beleden, dat *Christus Godt* was,
 doch niet van deselve *eenwigheyt* met de *Vader*, ende niet van *het selve*, maer
 van een *gelijck wesen*, als de *Vader* hadde. De reden, waerom de *Arianen*
 de *eenwigheyt* van de *Godtheyt* van *Christus* niet erkenden, was, om dat hy
 als *Sone* van de *Vader* was *voorgebracht*, ende derhalven, gelijk sy seyden,

F 2

† *De Uno vero Deo Patre, Filio &c.* Lib. v. Cap. viii. Disput. de Gen.
 Fil. p. 26.

niet konde zijn van deselve *eenwigheyt*. Soo sterck verklaerden de *Arianen* de *geboorte* des *Soons* van de *Vader*. Wat dede de Kerke in dit geval? Lochede dat de *Soon* van de *Vader* was door een *waerachtige Geboorte*? Seydese, dat de spreekwijzen van *Vader*, *Soon*, *eerstge-boren*, *eenig-geboren Soon*, *gebooren te zijn van de Vader*, &c. niet *eygentlik* maer *oneygentlik* moeten worden opgenomen, ofte datse haar oplicht hebben op de huyshoudinge van 't *Testament* der *genade*, ofte op yets anders? Sceecker, haddense geoordeelt, datse dat met eenige schijn konden seggen, sy souden 't geseght hebben ende het soude haar, soo 't uyerlik schijnt, seer wel hebben te stude gekomen te seggen, om datse dan de voornaemste tegenweringe van de *Arianen* met een klap souden hebben gedempt. De Kercke evenwel van dien tijd heeft het niet geseyt, hoewel op een wonderlike wijze lange jaren achter een met dese tegenweringe der *Arianen* verfocht en bestreden zijnde. En waerom doch en heeftse het niet geseyt? Heeft het haar in die eeuwte ende in de navolgende ontbrooken aen *Mannen* van gauw verstand, sekerp oordeel, geoeffent in de *H. Schriften*, en andere wetenschappen? 't Is so verre van daer, dat de alderbeste verstanden ende de aldergeleerste *Mannen* van dien tijd sig in dit worstelperk hebben geoeffent. Ende welke is dan de reden geweest? Geene andere, als datmen de kracht der *H. Schriften* beproevende sig liever gevangen heeft willen geven aen dese waerheyt, als datmen se, om een schijnswarigheyt te ontwijcken, soude onderstaan te ontkenen ende alsoo de klem van 't geheele woord van God quijt raeken. Ende op deselve wijze is 't toegegaan met de *Leeraars* onser Kercke in de *voorledien eeuwte*, met het begin der *Reformatie*, ende ook in dese *tegenwoordige*. In die gemeene roere van de werelt ende de Kercke zijn alle oude *Disputen* over de *H. drie-eenheyt* vernieuwt van allerhande soorte van menschen, ende de Kercke heeft veel aanstoot geleden in haar geloove aengaende dit hoofdstuk, ende wel bysonder, in dit gedeelte desselvs. Hoe heeftse sich gedraagen? Heeftse handen en voeten los gegeven ende sig door schoonschijnende redeneringen laten gevangen nemen? Verre van daar. Sy heeft gellaan in dit geloove tegen alle verfoekingten, ende, Gode zy danck, sy staat 'er in te huydigen dage. Ende waerlik, hoe wel ik selve niet alte veel vertrouwen stelle op de achtbaarheyt en 't gesagh van menschen, ende haere overeenstemminge in 't stuk van geloove, om de gemeene feylbaerheyt der menschen wille, soo soude het my evenwel, ende het moet ook een yeder, wonderlik voorkomen, dat Godt de Kercke over de *sestienhondert jaren* lang soude hebben laten dwalen in de bevattinge van een soo gewichtig hoofdstuck des geloofs. Waar is de *Geest*, die *Jesús* de Kercke na sijn ver trek belooft heeft ende die haar *leyden moeste in alle waarheyt*? Dat andere stukken van de kennisse van Godts wegen, die minder behandelt zijn, ende niet soo seer het wesen, als wel het *omstandige* van de *Godgelcertheyt* betreffen, altemet noch in onse dagen netter worden uytgewrocht, ende nader aen het licht gehaelt, is licht te bevatten. Want de kennisse van Godts wet streckt sig seer breed uyt. Doch dat de algemeene Kerke van alle tijden, die

Godt

Godt de *Geest der waarbeyt* belooft en gegeven heeft, in 't bepalen van sulcke gewichtige Hoofd-stucken onses Geloofs, als dese zyn, daar wy van handelen, soo openbaer ende soo veelmalen soude hebben misgetaft, kan en sal ick noyt gelooven; en seecker, die 't gelooft, schijnt my toe te veel op te hebben met sig zelfs ende te weynig met de Kercke.

LXXVII. Nu waren wy eyndelik daar aan toe gekomen, dat wy moeten toonen het belang ende de gevolgen van dit *geschil*. Doch wy zyn te rade geworden hier van minder en korter te spreekken, als eerst gedacht hadden, om de liefde en bescheydenheyt soo veel plaats te geven, als immers in dit geval mogelijk is. Laat ons dan maar toe met weynig woorden te seggen, 1. Dat het gebruyck van de *ontkende waarbeyt* sig *uytstreckt* door het *gebeele woord van Godt*, ende dat het diensvolgens niet zyn kan, of, die in desen dwaalt, te gelijk dwale in de verklaringe van de gewichtigste stucken der Goddelike Openbaringe. 2. Dat het seer forgelik en bedenklik is te veranderen van *leere, gelove, en belydenisse* eener *hoofd-waarbeyt, Godt selve* en sijne volmaecktheden betreffende, die van de tijden der Apostelen af in de Kercke stantvastig geleert, gelooft, beleden, en beweert is. 3. Dat het *tegengestelde gevoelen* sulcke *gevolgen* met sig sleept, waar aen men niet als met schroom kan dencken. Hoedanige zyn. 1. Dat, indien de benaminge van *Vader, Soon* en *H. Geest* haer oplicht hebben op de uytvoeringe van 't Testament der Genade, ende dit Testament der Genade afhaught van de vrye wille ende schickinge Godts (gelijk waer is), het soude hebben kunnen geweest zyn, dat die *Persoon*, die nu *Vader* genoemd wort, genoemd geweest ware *Sone* ofte *H. Geest*. Men heeft aen de andere kant geen swaricheyt gemaakt om dit gevolg, dat van so veel nabedenken is, toe te staan sonder veel bekommernisse. 2. Dat de *Vader* kan wercken *sonder de Sone*, ende de *Sone* wederom, *sonder dat de Vader* werckt. Dit volgt uyt het *tegengestelde gevoelen* sonneklaer, om dat men in de drie Goddelike Personen niet erkent en *noedsakelike, en natuurlike* betreckinge van de eene op de ander *in 't wercken*. 't Welck soo zynde kan'er geen reden ter werelt gegeven worden, waerom de *eene Persoon* niet soude kunnen wercken *sonder de ander*. 3. Dat door 't *tegengestelde gevoelen* weggenomen wort de band van *eenbeyt* tusschen de *drie Goddelike Personen*. Want, indien'er tusschen de *drie Goddelike Personen* geen *natuurlike betreckinge* is in 't *bestaen* en *wercken*, hoe sal ick begripen, dat dese *drie Personen* EEN zyn?

LXXVIII. Dese *twee laetste* seer gewichtige en bedenklike *gevolgen* (immers het *alderlaetste*) worden, soo veel ick wete, van den *Auteur* van 't *tegengestelde gevoelen* van de hand gewesen, ende het zy verre van my, dat ick hem daer mede beware, soo lange hy de *eenbeyt* en *eenigheyt* des Goddeliken Wesens belijdt te *erkennen* ende te *gebooven*. Doch het is wat anders, wat'er waerlik uyt het *tegengestelde gevoelen* volgt, ende wat anders, wat gevolgen den *Auteur* van 't *gevoelen* aanneemt of verwerpt. Indien'er geen *natuurlike betreckinge* en *ordre* is tusschen de *drie Personen* van 't *Goddelike Wesen* in *bestaen* en *wercken*, hoe is 't mogelijk, dat die *drie* op de volmaeckste

wijfe een zijn? En wat reden sal'er kunnen worden gegeven uyt de natuyre en 't wesen van Godt, dat de *Vader* niet en kan wercken sonder de *Sone*, ende wederom de *Sone* sonder de *Vader*? Seyt men, dat 'er sulck een natuyrlike *betreckinge* is tusschen de drie Goddelike Personen, dat de *eene* niet kan wercken sonder de *andere*, soo moeten seggen, welcke de *grond* zy van dese *betreckinge*. De *Goddelike volmaaktheden*, die de drie Goddelike Personen gemeen hebben, kunnen desen *grond* niet zijn, om dat het op geenderleye wijze getoont kan worden te vloeyen uyt de volmaecktheden van 't Goddelike Wesen, dat de *eene Persoon* niet soude kunnen wercken sonder de *andere*. Dese *grond* dan van *betreckinge* moet yets zijn dat *benevens* de Goddelike volmaecktheden in *yeder Persoon* plaets heeft. Welcke geene andere is, of bedacht kan worden te zijn als de *Personele* ofte *betreckelike* cygensschappen, die 'er zijn in de *Vader*, *Sone* ende *H. Geest*. Dese, segge ick, zijn de *grondslag*h ende van de *onderscheydenthey*t der drie Goddelike Personen, ende van de *eenbeyt* derselve. Van de *onderscheydenthey*t, om dat die geene, die *gegenereert wort*, een *ander* ofte onderscheyden is van die gene, die *genereert*; ende om dat die gene die *door* een ander *werckt*, ons in onse gedachten onderscheyden voorkomt van die, *door* wien hy *werckt*. Van de *eenbeyt*, om dat evenwel dese drie waerlik Goddelike Personen sulck een *natuyrlike* * *betreckinge* op malkander hebben in 't *bestaen* en *werken*, dat de een *uyt* en *van* de ander is, ende de *eene* *door* de ander *werckt*, ende *sonder* de ander niet en werckt, ende alsoo dese drie op de aldervolmaeckste wijze *een* zijn in *wesen*, *verstaen*, *willen* en *werken*.

LXXIX. Nu is noch voor 't laetste overig, volgens ons *besteck*, dat wy antwoorden op de *tegen-werpingen*, die tegen dit soo wel geground geloove der Kercke worden ingebracht. Dese zijn genomen uyt de *H. Schriftuere* ende uyt de *Reden*. Doch men sal wel licht kunnen gelooven, eer het dadelik blijke, dat een gevoelen, so strijdig tegen 't woord Godts, als wy getoont hebben, seer weynig heul van 't Woord Godts te wachten sal hebben. Wy sullen 't sien, en ondervinden.

LXXX. De *eerste aenmerkinge* is genomen van de naem van *Heylige Geest*, welcke de *derde Persoon* van 't Goddelike Wesen gegeven wort, ende *onweder-sprekeli*k seker (soo schrijftmen in 't *Kort Bericht* †) *sijn opzicht heeft* op sijn *amt* en *werkingen* in 't *werck* der *verlossinge*. Hier geeft men reden van, om dat anders dese *benaminge* de DERDE Persoon van de *eerste* ende de *tweede* niet soude *onderscheyden*. Dit aenkomen schijnt eenige glim te hebben by die gene, die de kracht van Godts woord ende de rechte beteekenisse van dese *benaminge* noyt beproeft hebben. Wy ontkennen rondelik sonder bewimpelinge, dat de naem van GEEST, gegeven wordende aen de *derde Persoon* van 't Goddelike Wesen, sijn opzicht heeft op 't *werck* der *verlossinge*. De reden, die men geeft, om dat anders de *derde Persoon* door de naem GEEST van de *eerste* en *tweede* niet soude *onderscheyden* zijn, spruyt uyt enkele misvattinge van de beduydenisse van 't woord *Geest*. Te weten het woord *Geest*,

als

* Relatie

† Fundamentum relationis.

als het toegeschreven word aen de *derde Persoon* van 't *Goddelijke Wesen*, beteekent eygentlik een *uytgaande blaast* of *wind*. De gelijkenisse is genomen van de *adem*, die onse borst door de *mond* als *uytblaast*. Dat dit waerachtig zy, blijkt daer uyt, om dat de *H. Geest* genoemd wort de *adem* ofte *Geest* van *Gods MOND*. Pf. xxxiii. 6. ende de *ADEM des Almachtigen*. Job. xxxiii. 4. Een *Geest* beteekent dan hier niet alleen een *verstaende en wilkende zelfstandigheyt*, maar een *verstaende en wilkende zelfstandigheyt*, die aengemerkt kan worden van een *ander* te zyn ende *UYT te gaan*. Dit nu is het *natuurlike merckteecken* van de *Heylige Geest*, daar door hy van de *eerste en tweede Persoon* onderscheyden is, dat hy is en *uitgaat van de Vader*. Joh. xv. 26. Gelyck nu de *blaast* ofte de *adem desmonds* een *natuurlike uytgang* is, dewelcke het *leven* van de mensch volgt ende daer van getuygt, soo *bestaet* ook de *derde Persoon* op sulc een wijze ende *ordre* in 't *Goddelyke wesen*, die hem *natuurlik* ende het *Goddelijke Wesen eygen* is. Dit is de *kracht* van de *benaminge* van *Geest*, wanneerse toegedient wort aen de *derde Persoon* van 't *Goddelijke Wesen*, ende op dese wijze ende in dese beteekenisse, die de waeragtige is, zyn de *eerste en tweede Persoon* geen *Geest*. Dat nu van dit *uitgaen*, *senden* ende *uitblasen* van de *Geest* altemet gesproken wort met opzicht op de *bedieninge der Genade*, heeft de selve reden, die wy al van te voren in gelycke gelegentheyt gegeven hebben. Het *natuurlike*, dat in *Godt* is, is *geopenbaert* in de uytvoeringe van 't *Testament der Genade*. Te weten, dewijle by *Godt* een *Geest* is, die van *Godt* *uitgaet*, dat is, op een seer eenvoudige ende 't *Goddelijke Wesen eygene wijze* van *Godt* *bestaet*, hierom is 't, dat *Godt* een *Geest* kan *senden*, ende *door dien Geest* kan wercken tot volmaakinge van de *sondaar* en uytvoeringe van 't *Testament der Genade*. Dat nu het *byvoegsel* van *Heylig* op dit laetste siet, en hebbe ick niet te ontkennen. Doch het zy verre van daer, dat daer uyt soude blycken, dat het woord *Geest* in beteekenisse deselve opzicht heeft. In tegendeel, dewyle het woord *Geest* van sig zelfs niet en behoort tot de *Huys-houdinge* der *Goddelijke Personen* in 't uytvoeren van 't *Testament der Genade*, so wort 'er dickmael bygevoegd het woordeken *heylig*, om ons een *nader gedachte* te geven van 't *bysondere werck* van de *derde Persoon* in de verlossinge des *Sondaers*.

LXXXI. De *tweede aenmerkinge* † is, dat de naemen *SOONE* en *WOORD* altemet met malkander verwisselt worden, ende dewyle de *benaminge* van *woord* haer opzicht heeft op de *Goddelijke Huys-houdinge*, soo *quam het waerschijnlijk voor*, dat het woord *SOONE* daer ook *toegebracht moest worden*. Hier fullen wy ons niet behoeven op te houden, om dat den *Auteur* selve in dit bewijs soo veel *seckerheyt* niet stelt, als in 't voorgaende. En waerlik, daer is geen gevolg ter werelt in, indien ik al toestaet, dat de *benaminge* van *woord* uytgedrukt een *eygenschap* van de *Sone*, soo als hy voorkomt in de *Huys-houdinge* der *Goddelijke Personen* met betreckinge op 't *Testament der Genade*. Merckt het in een geheel gelyck exempel. 't *Gene Johannes* seyt cap. i. 14. *Het WOORD is vleesch geworden*, druckt *Paulus* aldus uyt i Tim.

III. 16. *GODT is geopenbaart in den vleesche.* Laet ons nu eens redeneeren op de trant van den *Ht. Auteur* van 't *berigt*. Die *Perfoon*, die van *Johannes WOORD* wort genoemt, wort van *Paulus Godt* geheeten; ik sal 'er by doen, word van *Paulus de Geest der heyligmakinge* geheeten, *Rom. 1. 4.* De benaminge nu van *Woord* fiet op de uytvoeringe van 't *Testament der Genade*, diensvolgens ook de woorden *Godt* en *Geest der heyligmakinge*, die in geheel welke spreekwijzen aen de *tweede Perfoon* gegeven worden. Mercktmen wel dat dit gevolg geen proef kan houden?

LXXXII. Nu komt noch in de *derde plaats* ter bane de text van *Paulus Heb. VII. 3. Godes woord, seytnen *, verbied my Heb. VII. 2. te denken, dat Christus ten opzicht van sijne Goddelike natuyr, waer van daer buyten twiſfel gesproken word, sou geboren zijn.* Ik wenschte wel, dat de hand van mijn broeder dit niet geschreven, ofte dat mijne oogen het niet gelefen hadden. Salder dan noch eyndelik een eenig plaats gevonden worden in 't woord van *God*, diemen sal durven aenhaalen voor een gevoelen, dat door het geheele woord *Godts* henen, ja oock in dese text selve, veroordeelt wort? *Paulus* seyt van *Melchizedek*, dat hy geweest is *sonder Vader, sonder Moeder, sonder geslacht-rekening*, noch *beginsel der dagen, noch einde des levens hebbende: maar den Sone Godts gelijk geworden zijnde, blijft een Priester in eenwigheyt.* Van wat *Vader, Moeder* en *geslacht-rekening* spreek hier *Paulus*? Van een *aerdſche Vader, aerdſe Moeder*, ende *vleeschelike geslacht-rekening*. Want immers hy seyt dit van *Melchizedek*. Dit nu wil *Paulus* hebben toegepast op de *Sone Godts*. Te weten de *Middelaar* heeft sulck een *natuyre*, dewelke niet is van *aardſe* en *vleeschelike* herkomst, sonder *aardſe Vader, sonder aardſe Moeder, sonder vleeschelike geslacht-rekeningen*. Met een woord, hy heeft een *natuyre*, die niet en is van en uit de *aarde*. Dit nuiſ de *Goddelike natuyre* van de *Christus*. Dat dit de waarachtige ende ongetwijffelde sin der woorden is, blijkt. 1. Om dat *Paulus* de woorden, *sonder Vader, Moeder* en *geslacht-rekening* niet anders kan nemen in de *toepassing*, als in de *voorstel*. In de *voorstel* nu wordenſe genomen voor *vleeschelike Vader, Moeder, &c.* 2. Om dat *Paulus* anders ſig ſelvs in dese selve reden soude tegenſpreken, als die *de tweede Perfoon* in dese selve text de *Sone Godts* noemt, ende in 't begin van desen *brief* wel uytdruckelik en klaar bewesen hadde, *Godts Sone* te zyn. *Heb. 1. 4. 5. 6.* Men laete dan af van 't *Woord* van *Godt* oock in een eenig plaats dienſbaar te maken aen dit vooroordeel.

LXXXIII. Wat heeft nu eyndelik de *Reden* te seggen? De *Reden* brengt in †, dat sulck een *geboorte* van de *tweede Perfoon*, als de *Kercke* geloof en belijdt, niet kan worden overeengebracht met de *Godbeyt* van *Christus*, om dat de *denckbeelden* van *Godt* te zyn en *GEGENEREERT* te zyn tegenſtrijdige faecken schijnen te behelfen. De *tegenstrydigheden*, diemen optelt, zyn *vijf* in getal, doch konnen gebracht worden tot dese *twee*, de *eenwigheyt* en *onafhangelikheyt*. Indien de *tweede Perfoon* van de *eerſte* geboren is, seytnen, ſoo kan hy niet *eenwig* en *onafhangelik*, ende diensvolgens geen *ware Godt* zyn.

* Kort berigt. §. 37.

† Kort berigt §. 38. 39. 40. 41.

zijn. Dit zijn die oude, en hondertmaal herhaalde tegenwerpingen, die men met meer andere van deselve soorte lesen kan in de boecken der *Soci-nianen*.

LXXXIV. *Arius*, leerende Ouderling van de gemeynte van *Alexandrien*, ende met hem niet weynige Bischoppen en Ouderlingen in 't Oosten, stonden ihl voor dese swaricheden, ende wel klaerlik siende, dat het geheele woord van God ons openbaer leyd tot die gedachte, dat de *Sone VAN de Vader is*, ende evenwel sig oock latende voorstaen, dat dit niet seer gevoelig kan worden overeengebracht met de *ware en volmaakte Godtheyt des Soons*, gaven sig gevangen, en quamen tot een ander uysterste, seggende, dat de *Soone* geen Godt was van deselve *eenwigheyt* en *volmaakteheyt* met de *Vader*. De *Kercke* van dien tijd stelde sig hier ernstig tegen, en, hoewel sig voor het *Ariaansche* gevoelen een kleine glijm van reden scheen op te doen, soo settedese evenwel sig pal, en hield sig wel gesloten. Aen de *eene kant* lietse niet af van 't *geloove* en de *belydenisse* van de *waerachtige geboorte* des *Soons* van de *Vader*, ende aan de *andere kant* hieldse wel ter degen vastte, dat de *Sone* Godt is van 't selve *wesen* en *eenwigheyt*, als de *Vader*. Ende hoewel, na dat het gevoelen van *Arius* al veroordeelt was in 't eerste *Algemeene Concilie van Niccen*, de *Ariaense* factie evenwel sig in sommige gelegentheden en plaetsen soo sterck ende soo verre uytbreyde, datse de *Kercke* als oversroomde en overmeesterde, soo heeft het evenwel de *Goddelike voorsienigheyt* soo geschikt, dat het *geloove* in desen na vele worstelingen de *menschelike redeneringen* heeft overwonnen, ende de *Kercke* na lang strijden geene van beyde dese waarheden verloren. Ja men leest met verwonderinge in de *Oude Geschiedenissen* der *Kercke*, hoe *Godt* de *wijse* van die *eeuwe* in sekere gevallen in hare redeneringen heeft laten beschaamt, verydelt, vernedert, ja verandert worden door de *kracht* des *geloofs* van eenvoudige leden der *Kercke*.

LXXXV. Een soo groote *onderverpinge des geloofs*, besonder aangaande sulcke waarheden, die de *volmaaktebeden* van *Godts Wesen* betreffen, kan niet als seer pryslik worden aangemerckt in een *Christen*, indien hy maar van de *klarheyt* en *seeckerheyt* der *openbaringe* overtuygt is. Het werck van een *Christen* is in *seeckere* voorvallen, te *gelooven* hoewel hy niet en *stet*. Joh. xx. 29. Noyt moet het *geloove* van een *Christen* zyn sonder *grond*. Doch de *klarheyt* van *openbaringe* is *grond* genoeg om te *gelooven*, als 't dat hy de *geopenbaerde saak* in alle hare omstandigheden met sijne gedachten niet kan omvatten. In 't bysonder heeft dit plaats, als 'er iets voorkomt, dat tot de *volmaecktheyt* van *Godts Wesen* behoort. Daar is geen *sterffelijk mensch*, die de *volmaecktheiden* *Godts* tot de *grond* toe kan peylen. Job xi. 7. 8. Onse *ziele*, van een *eyndelike volmaakteheyt* zynde, kan sig het oordeel niet aanmatigen van alle het *oneyndige*, dat in *Godt* is. En hoewel men het *schier* in dese *gemeene waarheyt* eens is, als dewelcke de *reden selve* *klaerlik* leert, soo zyn 'er evenwel seer weynige, die selve, als 't 'er op aenkomt, in 't *stuck* van de *Godtdienst* wel betrachten. Wort 'er iets

van Godt geopenbaart, 't gene met de menschelike redeneringen niet wel schijnt overcentekomen, ofte dat de gemeene bevattinge der menschen te boven gaet, men kant 'er sig tegen, men arbeydt, men wroet, men ondersoect, ofmen het diepe van Godt niet soude kunnen peylen; ja men rust niet, voor en al eer men, de openbaringe aan een zijde geset zijnde, sig een beeld maakt in sijn hersenen, welckers trecken in 't woord Gods niet te vinden zijn. Ick en eysch van geen Christen een blind geloove. Hoe klaarder bevattinge men heeft van de waarheit, hoe vaster grond des geloofs. Doch onse bevattinge heeft hare palen. Het *geloove*, als het wel gegrond is in de openbaringe, streckt sich oock uit tot dat gene, datse in alle hare deelen en omstandigheden niet *klaar* bevat; ende, ten zy de Kercke dit beginsel gehouden hadde, sy was al lange, niet alleen dese, maar ook alle de andere verborgentheden des Geloofs; quijt geweest. Wy hebben hier van in 't breede, ter genoegens immers van vele, geschreven in ons laatste *Latijnsche Tractaat* over dese stoffe. Doch 't en lust ons niet alles te herhalen.

LXXXVI. Behalven dit, gelijk de *rechte reden* noyt kan strijden met de *openbaringe* van Godts woord, ben ick wel verseeckert, datse 't in desen niet en doet. Ende, hoewel wy, de geopenbaarde waarheit van de Geboorte des Soons uyt het woord Godts soo *klaer* nagespeut hebbende, in staat zyn om alle menschelike redeneringen tegen deselve met de voet te schoppen, soo sullen wy evenwel niet nalaten ons over de voorgeworpene swaarigheden met een woord te uytten.

LXXXVII. Wat dan aengaet de *ewwigheyt* des Soons Godts, so klaar als wy in 't Woord Godts lesen, dat hy *van de Vader* is, soo klaar lesen wy, dat hy *ewwig* is; ja, dat meer is, het woord Gods leert ons, dat hy *van ewigheyt geboren* is. Prov. viii. 24. 25. Hoe sal ick dit bevatten, segtge? Soogge 't beyde gelooft, al bevatge 't niet soo klaar, gy zyt daerom geen ongeluckiger Christen. Doch gelieft het u evenwel verder te gaan, ick sal u, soo veel in my is, onderrichten. Het woord Godts, sullende sprecken van 't *voortbrengen aller dingen* door de *wille* van Godt, seyt, datse *geschapen*, ofte *gemaakt* zijn. Wedrom als 't sprecken sal van de verborgentheit van 't *bestaen* des Soons van de *Vader*, soo en seyt het niet, dat de *Sone* van de *Vader* *gemaakt* of *geschapen*, maar *geboren* is. Soo hebbenwe *Paulus* hooren seggen Col. 1. 15. *Dat Christus is de eerst-GEBOREN aller schepsel.* Hy en is niet *erst-geschapen*, maar *erst-geboren*. 't Gene buyten Godt is, is *geschapen*, maar de *Sone* is *geboren*. Wat wil het *onderscheyde* deser spreekwijzen te kennen geven? Dit, soo ick meyne. *Baren* is iets *voort te brengen* op een wyse, die *natuurlik*, ende het *wesen* van een saack *eygen* is. *Maken* is yets buyten sig *voort te brengen* door een *vrye willekeur*, op een *wisse*, die de *natuyre* niet *noedsaakelik* heeft *gemaakt*. Laat ons dese dingen met eerbied toepassen op de saack, daar wy van handelen, en wy sullen ons in de ruymte vinden. De *tweede Persoon* is voortgebracht van de *eerste*, op een *natuurlike*, dat is, het *Goddelike wesen eigene* wyse. Om my noch klaarder uyt te drucken, het behoort tot de *volmaacktheit* van Godts Wesen, dat de *Vader* een *Sone* ende

een Geest hebbe. Dewyle nu alle het *natuurlike*, dat in Godt is, ofte alle het *volmaakte*, dat tot Godts Wefen behoort, *eeuwig* en onveranderlik is, soo en ftydt het niet, dat de *Sone eeuwig* ende te gelyke geboren zy. Godt en konde, soo veel wy bevatten, geen werelt fcheppen, die *eeuwig* is, om dat de fchepinge van de werelt iets buyten Godt fteft, dat niet en vloeyt uyt de volmaaktheit van Godts wefen : maar, dewijle het woord Godts ons onderwyft, dat het tot de volmaaktheit van Godts wefen behoort, dat de *Vader* een *Sone* en *Geest* hebbe, soo en ftydt het in de *Vader* niet een *Sone* te hebben van *eeuwigheyt*, ende in de *Sone* niet, geboren te zyn van *eeuwigheyt*. Ja daarom alleen om dat dese *geboorte* tot de *volmaaktheit* van Godts Wefen behoort, moette noodfakelik *eeuwig* zyn. Veel meer foudede ik hier by konnen doen, maar dit is genoeg.

LXXXVIII. Wat de *onafhangelikheyt* van de *tweede Perfoon* aangaat, daar van fullen wy alleen dit weynige hebben aan te merken. De *Sone Godts* is *onafhangelik*, in soo verre als hy van de *Vader* deel heeft gekregen aan dat *wefen* en *leven Godts*, 't welck *onafhangelik* is van alles dat buyten Godt is. De *Vader* heeft de *Sone* gegeven deel te hebben in dat *leven* Godts, dat *onafhangelik* en algemeen is. Hy heeft den *SONE* gegeven het *LEVEN TE HEBBEN IN SIGH SELVS*. Joh. v. 26. Doch wat aangaat de huishoudinge van de Goddelike Perfonen ten aanfien van haar ordre in 't *bestaan* en *werken* erkennen wy gerne met de Kercke, dat de *Sone afhangelik* is van de *Vader* in *bestaan* en *werken*. Want dit geeft hy te kennen, als hy feyt, de *Sone KAN NIETS van hem felfen doen*. Joh. v. 19. Hier uyt nu vloeyt geensins, dat de *Sone* geen *waarachtige Godt* is, maar dat hy niet is *Godt* de *Vader*. De *Sone* is *waarachtig Godt*, om dat hy alle volmaaktheit, en geluckfaligheyt die in Godt is, befit. De *ordre* in 't *bestaan* neemt dese *volmaaktheit* en *geluckfaligheyt* niet wegh. Sy geeft alleen te kennen, dat de *Sone* niet en is de *Vader*. Men erkenne ende belyde dan alfoo, dat de *Sone* is *waarachtig Godt*, datmen niet en vergete, dat hy is *Godt*, de *Sone*. Te vergeefs belijdt men de *Godtheit* van de *tweede Perfoon*, alfenen fijn *Soonschap* beftrijdt. Want hy en foudede geen *GODT* zyn, indien hy de *SONE GODTS* niet en was.

LXXXIX. Voorhet laafte moeten wy onfen Lefer met een woord onderichten, aangaande de fpreekwijfen van *eigentlike* en *oneigentlike geboorte*, die hem altemet fullen zyn voorgekomen in 't *Kort Berigt*. Het is soo dat als men 't in de *faken* niet vinden kan, soo foektmen in de *woorden*; en daar zijn menfchen genoeg, die haar de *faaken* laten ontwringen, en wel te vreden zijn, alfenen haar maer de *woorden* laet behouden. Even foo is 't gegaen in dit *Diffpuyt*. Den Hr. *Auteur*, de *faak* felve van de *Geboorte des Soons* ontkenende, behield evenwel het *woord*, en feyde, gelijk men gemeenlik gewoon was te fpreken, dat de *Sone* *gebooren was van de Vader*. Als hy evenwel foudede verklaren, wat de *geboorte* was, soo feyde hy, dat de *Sone* *te gelijk met de Vader geweest is*, ende om dat dit waarlik niet veel overeenkomfte hadde met het denkbeeld van *geboren te zyn*, soo feydedemen, dat dit *geen eigentlike* maar *oneigentlike geboorte* was. Daar waren 'er fom-

mige uyt onwetenheyt , andere om 't harde gevoelen eeniger mate te verfschonen , die dit opvatteden ende andere toedienden , dat niet de *geboorte* des *Soons* , maar de *eygentlike geboorte* des *Soons* van de Hr. Röel ontkent wierde. Sulcke menschen hebben my meer als eens medelijden harentwegen verweckt. 't Is waar , ik hebbe geleyt met de aldervoortreffelikste en geoeffenste van onse Theologanten , en segge noch , dat de *Geboorte des Soons* een *eygentlike geboorte* is , om dat deselve een waarachtige *geboorte* is , ende om dat de *Sone* Gods genoemt wort Gods EYGEN SONE Rom. vi 11. 32. Nu onlangs quam my hier noch een opweeckend getuygenisse van te voren by de Hr. Coccejus , over Matth. v. 9. Dit zyn sijne woorden. *Socinus* seyt hier , dat niemant EYGEN-LICK geleyt kan worden , GODTS SONE , ofte UYT GODT GEBOREN TE ZYN. 't Welck is te lochenen den EENIG-GEBOREN , die tezen over de SCHEPSELEN gestelt wort. Col. i. 15. 16. 17. Doch wil men een *eygentlike geboorte* noemen sulck een *geboorte* , die gelyk is aan de *onvolmaachte geboorte* der menschen , soo laet ick dit woord achter. Laet men maar seggen , dat men een *waarachtige geboorte* in Godt erkent , en my sal voldaan zyn. 't Past kinderen om woorden te stryden , maar mannen om saecken. Alleenlik , almen geen *geboorte* ter werelt in Godt erkent , so houdemen niemant op met het spreekwoord van een *oneigentlike geboorte*.

XC. Nu hebben wy , soo ick achte , de verhandelinghe van dit stuck genoeg gedaan. Hadden wy de Gemeenten Gods in ons Vaderland niet lief gehadt , onse hand soude op nieuw soo veel letteren over dese stoffe niet geschreven hebben. 't En is niet geschiet uyt weelde , maar meestendeel met kommer onses herten. Soo ick de suyvere waarheyt Gods voorgestelt en getroffen hebbe in dese bladeren , soo wercke de Geest Gods krachtig tot overtuyginge in die gene , diese lesen sullen. Nu noch een woord aangaande het tweede ,

D E T Y D E L I K E D O O D D E R G E L O V I G E .

't V Erschil over de *tijdelike dood* der Gelovige is ontstaan , gelijk den Hr. *Auteur* wel aenmerckt , uyt sijne verklaringe over de XLII. *Vrage* van de *Catechismus*. De *Catechismus* hadde geleert , dat *Christus* voor de sonden der *gelovige* volkomentlik voldaan hadde aan de *Goddelike Gerechtigheyt*. Tegen dese leere schieen sig een merkelike swarigheyt op te doen , waarom het dan de *gelovige* noch opgeleyt was te sterven. De *Catechismus* antwoordt hier op , dat de *dood* der *gelovige* niet is een *voldoeninge* of *betalinge* voor de *sonden* , maar een *vernietinge* van de *sonden* , ende een *doorgang* ten *eeuwigen leven*.

II. Tot

Disp. Sel. p. 86. *Socinus* hic dicit, *Neminem PROPRIE dici Filium Dei vel genitum ex Deo. Quod est negare in moyse qui tñ nraem opponitur.*

II. Tot nader verklaringe van dit Hoofstuk seyt den *Auteur* * eerst te hebben geleert, dat de *tijdelyke dood* een *gevolg* en *straffe der sonden* zy. Wy stemmen 't toe. 't Is de *waarhey*, ende de *leere* van de *Kercke*.

III. Voorts om de geopperde *swaarighey* van de *Catechismus* weg te nemen, seyt hy † aengemerckt te hebben, dat de *voldoeninge* van *Christus* ende deffelys *voereckeninge* afhangt van Gods *vrywillig Genaden beslyt*: dat is, *dat het in de vrye wille van de Vader als Rechter, ende de Soon als borge gestaen hebbe, voor welke, ende HOEVERRE voldaan souden worden, ende HOEVERRE diensvolgens, datse van de verdiende straffen verlost soude worden.* Van dese *wille* nu des *Vaders* ende des *Soons*, vervolgt hy, moetmen oordeelen uyt *Gods* woord en uyt de *nytkomst*. Want gelijk ick uyt de *nytkomst* oordeele, dat *Christus* voor *alle* menschen niet *gestorven* is, om dat *alle* menschen niet geloven en *salig* worden, soo oock, terwijl de *nytkomst* leert, dat de *gelovige* niets *aenstonds* van *alle* straffen der sonde verlost worden, moet ick beslyuten, dat *Christus* oock met die *intentie* voor haar niet *voldaan* heeft. Doch, op dat hy niet schijnen soude de *voldoeninge* van *Christus* eenigins te benadeelen, seyt hy terfont wederom daar op, dat *Christus* ten *vollen* voor *alle* sonden, en *straffen der sonden voldaan hebbe*. Maer hoe wederom? Om dat *Christus* de *gelovige van alle sonden en straffen der sonden verlost*, maer *by trappen*.

IV. Ick hebbe geen reeden om my te verwonderen, dat luyden, die ofte 't verstant, ofte de kennisse, ofte aendacht gebreeck hebben, sig door sulcken redeneringe konnen laten gevangen nemen? Want door dan wat te *geven*, dan wederom wat te *nemen*, brengtmen de gedachten der menschen in verwerringe. Dan seytmen, dat het aen de *wille* des *Vaders* ende des *Soons* gestaen heeft, tot *HOEVERRE* *Christus* *voldoen* soude, genoegsaam te kennen gevende, dat het de *wille* van de *Soon* niet geweest is om *volkomentlyk* te *voldoen*: Dan wederom, dat *Christus* met die *intentie* niet *voldaan* heeft, dat de *gelovige* aenstonds van *alle* straffen souden *verlost* worden. Des niet tegenstaande laatmen terfont daar op volgen, dat evenwel *Christus* *volkomentlyk voldaan* heeft. Soo werden de gedachten der onkundige of onaendachtige menschen ingewikkelt, datse niet recht bevroeden, waar eygentlik de knoop vast is. Doch hoewel het ons lief is, dat den Hr. *Auteur* omtrent dese saeck veel zachter spreeckt, als wel in de eerste stellingen geschiet is, soo sal 't evenwel dienstig zijn tot onderrichtinge der gemeente deselve te ontwerpen.

V. De eenvoudige vrage is hier, of *Christus* voor *ALLE* de *sonden der gelovige* volkomentlyk *voldaan* heeft aen de *Goddelike Gerechtighey*. Soo Ja, of hy dan de *gelovige verlost* heeft van *ALLE STRAFFE* der sonde? De *Kercke* antwoordt wederom Ja, ende erkent alsoo in *Christus* hare *Borge*, een *volmaecte genoesdoeninge*, ende in de *gelovige* een *volkomene rechtveerdigmakinge*. De vrage is dan vorders, wat men seggen sal van de *kastydingen der kinderen Gods* in dit leven, en van de *tydelijke dood*? De *Kercke* seyt, dat dese *straffen* niet moeten worden aangemerkt in de *Kinderen Gods*, als eygentlik

lik geseide straffen der sonde, om dat die straffen dienen tot verbeteringe en overtuiging der gelovige, ende niet tot voldoeninge aan de wreecende Gerechtigheyt van Godt. Dit nu is 't, dat in 't Bericht ontkent wort. De meyninge van den Hr. Auteur, sonder bewimpeling voorgestelt, is dese. Dat de gelovige Kinderen Godts door de Kastijdingen, die haer in dit leven toekomen, ende door de tydelike dood waarlik yets betalen aan de Goddelike gerechtigheyt; dat Christus, als Borge, voor de tydelike straffen, en voor de lichamelike dood niet voldaan heeft; ende dat de toepassing van de genoeghdoeninge van Christus in de Rechtveerdigmakinge niet daar in bestaat, dat een gelovige adelijk verklaert wort vry te zyn van alle straffe der sonde, maer van het grootste gedeelte van de straffe der sonde, met die hope evenwel, dat hy eens ten vollen van alle straffe der sonde t'eenemaal sal worden bevrijt. Die met dit oog de schriften van den Auteur sal lesen, salse verstaen. Dit nu strijd directelik tegen de leere van de Catechismus in dese plaetse, die de dood der gelovige niet wil hebben aangemerckt, als een straffe der sonde, daer door yets betaelt wort aen de Goddelike Gerechtigheyt; gelijk mede tegen de leere der Catechismus in dien grooten en beroemden hoofd-articul van de Rechtveerdigmakinge des sondaers voor Godt †. De gelovige worden daer geseyt soo volmaecktelik door de VOLKOMENE GENOEGDOENINGE van Christus te worden gerechtveerdigt, als ofse niet een eenige sonde bedreven hadden. Doch daer leyt meer aen gelegen, dat wy sien, welke de tale zy van 't Woordt van Godt.

VI. 1. Het woord Godts leert ons, dat Christus de sonden der uytverkorene, ende wel alle hare sonden, gedragen heeft, voor deselve gestorven is, ende haer van deselve reinigt door sijn bloed. Joh. 1. 29. 2 Cor. v. 21. Rom. iv. 25. 1 Joh. 1. 7. De sonde te dragen en weg te nemen is volgens de spreekwijze van Godts woord iemand te bevrijden van de straffe der sonde. Jcf. lxx. 11. Dit lijd geen tegenspraeck. Indien derhalven Christus voor alle de sonde der uytverkorene voldaan heeft, soo moet hy haer ook verlossen van alle straffe der sonde. 2. Het woord Godts leert ons, dat een gelovend sondaer in de rechtveerdigmakinge (welcke is de toepassing van de voldoeninge van Christus) ALLE sonden vergeven worden. Rom. iv. 7. 8. Pf. ciii. 3. Dewyle nu de vergevinge der sonden daer in bestaat, dat een gelovige verklaert wort vry te zyn van de straffe der sonde, soo moet uyt de vergevinge der sonden noodfakelik vloejen een adelijke vrymakinge van alle straffe der sonde. 3. Het woord Godts leert ons, dat'er geen VERDOEMENISSE is voor die gene, die in Christo Jesu zyn. Rom. viii. 1. Wat wil dit seggen? Dit soo ick meyne; dat de gelovige kinderen Godts niet meer onderworpen zijn de toorn en wreecende gerechtigheyt van Godt; datse uyt de staat des vloecks ende toorns zyn overgegaen in de staat der genade. Dat Godt haer niet als Rechter, maar als Vader aenmerckt; niet meer straft tot voldoeninge van sijne gerechtigheyt, maar tot harer verbeteringe. 4. Het woord Godts leert ons, dat die in Christus geloof, NIET EN STERFT. Seer krachtige getuygenissen komen ons hier van voor Joh. v. 24. viii. 51. xi. 25. 26. Rom. vi. 23. 1 Joh. iii. 14. Wat is dit

† Antwoord op Vrage 60.

dit wederom te seggen; Hoe *stervense niet*, welker lichamen wy dagelicks sien henevooren na de graaven ter verrottinge? Jesus evenwel segt, *Sy en sterven niet*. Oock niet, soo wy de diepten van Godts woord wel doorgegrond hebben, de *tijdelijke doot*. In wat sin en op wat wijze? Om datse door de *tijdelijke doot* geene sulke *veranderinge* onderworpen worden, die waarlijk tot haar *bederf* is. Selv die *veranderinge*, die se dan ondergaan, streckt tot haar voordeel. Oock soo *stervende*, *stervense niet*. Haer *lichaam* word *gesuyvert* van de *sonde*, ende het word bereyt tot *openbaaringe van de groote kracht en heerlykheyd* Gods in 't selve.

VII. Hoe seer ik my oock in desen de kortheyt trachte te bevljtigen, soo kan ik evenwel niet nalaten dese saack op te helderen door 't exempel van *Lazarus*. *Lazarus*, die groote vriend van Jesus, *stierf*. Joan. xi. 14. Dit baarde in de Joden wonderlike gedachten. Men konde niet bevroeden, waarom *Jesus*, diemen oordeelde machts genoeg daer toe te hebben, *Lazarus* niet bewaart hadde in 't leven. Ja *Lazarus* was niet alleen *gestorven* maer begonde selv al te *riicken*. Ten welken eynde stierf *Lazarus*? Was 't om daer door yets te betalen aen *Godts gerechtighyde*? Christus seyde wat anders tegen *Martha*. vers. 14. *Hebbe ik niet gesevt, dat gy de HEERLIKHEYT GODTS sien sulst, indien gy geloost? 't Was dan op dat de heerlykheyd Gods in Lazarus* geopenbaart soude werden. Dit nu geschiedde door de *opweckinge van Lazarus uijt den dooden*. Gelyck nu deese *opstandinge van Lazarus* een voorbeeld is van de *opstandinge aller geloovige*, te verwachten in den laetsten dag, soo is de *doot van Lazarus* een afbeeldsel van *hare doot*. Waarom sterven de lieve kinderen Gods? Is 't om daer door yets te *betalen aen Gods gerechtighyde*? 't Is op dat eens de *groote macht en heerlickheit van Jesus* soude *geopenbaart* werden in de *opweckinge van hare lichamen*, ende alsoo ten vollen beweesen, dat hy de *OPSTANDINGE* en het *LEVEN* is. Nu varen wy voort.

VIII. 5. Het woord van Godt leert ons, dat de *kastjdingen der gelovige* een *blyk sijn van Gods liefde*. Heb. xii. 6. 7. Apoc. iiii. 19. Sy achten 't *goed* voor haer te *zijn*, van Godt getuchtigt te *worden*. Pf. cxix. 71. Indien nu waerlijk de *kastjdingen* van Godts kinderen haar betrekkinge hebben op God, als *Richter* en *wrecker der sonde*, hoe sal 't goed voor haar zijn te leggen onder de *toorn*, en voorwerpen te zijn van de *wreckende gerechtighyde* van Godt?

IX. Hier by komt een tastelike ongerijmtheyt, die 't *tegenstelde gevoelen* met sig sleept. Indien de *verdruckingen en kastjdingen der kinderen Gods* in dit leeven *eygentlik* gesevde *straffen* zijn, waar door yets betaelt wort aen *Godts wreckende gerechtighyde*, soo sal volgen, dat Christus voor *die gene*, die in dit *leven* minder van Godt getuchtigt, *vernedert* en *verdruckt* wort, meest *voldaan* heeft, en voor die gene, die meest *verdruckt, vernedert* en *getuchtigt* wort, minst *voldaan* heeft. Dit nu is soo verre daer van daen, dat meestendeel de liefste kinderen Gods in dit leven de meeste *verdruckingen* en *kastjdingen* onderworpen zijn.

X. Het

X. Het belang van dit *geschil* bestaat daar in, dat yemant, die de *kastijdin- gen* der *gelovige* en haar *tijdelike dood* aenmerckt als *eygentlik* geseide *straffen der sonde*, die haer betreckinge hebben op *Godts gerechticheyt*, niet kan stellen een *volkomene voldoeninge voor de sonden* te wege gebracht door Christus, als *Borge der gelovigen*, en een *volkomene rechtveerdigmakinge van de gelovige*. Ick lese wel in 't *Kort berigt*, dat Christus *ten vollen voor alle sonden en straffen der sonden voldaan heeft*. Maer in wat sin? In sulcken sin, gelijk het de Kercke neemt, dat Christus haer in de toepassing van sijne *voldoeninge dadelik vrymaect van alle straffen der sonde*? Neen, maar in sulcken sin, dat Christus haer, na datse selfs de straffen der sonde een wijle tijts gedragen sullen hebben, eyndelik ende ten laetsten daar van verlost. De *Auteur* wil oock, hoewel hy rondelik stelt, dat de *tijdelike dood* is een *eygentlik geseide straffe der sonde*, niet schijnen te seggen, dat de *gelovige* daer door iets *voldoen aen Godts gerechticheyt*. Reden geeft Hy hier doorgaans van, om dat *voldoen* soo veel te seggen is als *volkomenlik alles te betalen*, dat 'er te betalen valt. Christus heeft na sijne bevassing het *meeste betaelt*, neemt eens, *tien duysent talent ponden*, ende de *gelovige* om soo te sprecken maar een *penning*. Dit is een gelijkenisse, die hy selve elders genoegsaam toestemt. Hy meent derhalven, datmen qualik soude doen, als men seyde, dat *iemant*, die een *penning* aan sijn *schultheer* betaalt, *voldoede*, als de *Borge* daar by betaelde *tien duysent talent ponden*. Doch dit is een enckele speling in de woorden. Indien *voldoen* so veel te seggen is, als *alles te betalen* wat 'er te betalen valt, soo heeft Christus na de gronden van 't tegengestelde gevoelen niet *voldaan*, om dat hy aen de *gelovige* yets heeft overgelaten te *betalen*. Doch, dewijle *voldoen* hier in geene andere sin genomen wort, als 't woord *betalen*, soo segge ick, dat die gene, die een *penning betaelt*, soo wel *betaelt*, ick segge, *voldoet*, als die *duysent pond betaelt*. Het blijkt dan seker, dat die gene, die de *tijdelike dood* met de *kastijdin- gen* der *gelovigen* aenmerckt als *eygentlik geseide straffen der sonde* de *volkomentheit* der *voldoeninge van Christus* ende der *rechtveerdiginge der Gelovigen* soo niet kan leeren, als de Kercke leert.

XI. Nu noch een woordt tot wegneming van de *swarigheyt*, die ons in 't *Kort berigt* is voorgeworpen, en *boven* aangehaelt. Men seyt, datmen *uyt de nytkomst moet onrdeelen, tot HOE VERRE sig de voldoeninge van Christus uyt- streckt*. Ick staa 't toe. 't Is een sekerer waarheyt. Wat nu vorders? *Ick sie*, seytmen, *uyt de nytkomst, dat de gelovigen niet worden verlost van alle gevolgen der sonde*. Dese voorstel is qualik ende in twijfelachtige termen opgenomen. Neemtse aldus op. *Ick sie uyt de nytkomst, dat de gelovigen niet worden verlost van alle gevolgen der sonde, ALS STRAFFEN, WAER DOORSE YETS BETALEN aen Godts gerechticheyt*. Soo ontkenne ick de voorstel. In tegendeel, dewijle ick *uyt de nytkomste mercke*, dat de *gelovigen kinderen Godts*, in de *Genade Godts* levende, geene veranderinge onderworpen worden, als die tot hare *verbeteringe* streckt, en dienstbaar is aan de raed Godts tot bevordering van hare saligheyt, soo besluyte ick selfs uyt de *nytkomst*, dat Christus voor haer *volkomenlik aen Godts gerechticheyt voldaan heeft*.

XII. Daer

XII. Daer kan in dese antwoort alleen in bedencken komen, of'er wel een gevolg van de sonde zijn kan, 't geen waerlik geen straffe van de sonde is, Doch dese steen heeft ons den *Auteur* selve uyt den weg genomen. Hy heeft in sijne eerste stellingen over dese stoffe wel uytdruckelik geleert, dat de beproevende straffen niet voor eygenlike straffen der sonde moeten gehouden worden. Geleijk dit seecker en klaer is, soo hebbenwe dit geerne gelefen. De beproevende straffen zijn van dien aard, dat de *Gelovige* daer in konnen roemen en *Godt* verbeerliken. Rom. v. 3. 't Is seifs een genade, weerdig geacht te worden, voor de name *Jesus* versmaectheyte lijden. Act. v. 41. Phil. 1. 29. Het kan evenwel niet ontken worden, dat de beproevende straffen gevolgen der sonde zijn. Want seker, indien 'er geen sonde in de werelt gekomen was, souden sulke droevige quaden geen plaets gehad hebben. Het zy dan seker, dat alle droevig quaet, 't welck een gevolg der sonde is, terstont niet mag gehouden worden te zijn een eygentlik geleyde straffe der sonden. Om dan te oordeelen, of een droevig quaet, 't welck de sonde volgt, een eygentlik geleyde straffe der sonde is, moetmen wel aenmerken, wat opsicht sulcken quaed heeft op *Godt*, die straffe oeffend. Dese opsichten nu zijn verscheyden. Wanneer *Godt* de gelovige tuchtigt, soo heeft dit droevig quaet een opsicht op *Godt* als een *Vader*, en geeft in hem te kennen een dadelike wille, om sijne Kinderen beter en heyliger te maken door het t'onderbrengen van haer vleesch en nyterlike mensch. Wanneer *Godt* sijne kinderen beproeft, soo heeft dit droevig quaet sijn opsicht op de *Heere*, als een *Vrind*, die ofte haer aen haer selfs ontdeckt, ofte in haer openbaer maeckt de kracht van sijn *Genade* tot bevestiging der waarheyte en beschaamtmakinge van de vyanden des selvs. Wanneer *Godt* de ongelovige in dit leven straft, niet tot haerder vernielinge, maer om haer te betengelen, om de conscientie in haer op te wecken, ende haer hares plichts indachtig te maken (Pl. 94. 10) dan heeft dit quaed een betreckinge op *Godt*, als *Regeerder* en *beslierder* des werelts, die altemet straffe moet oeffenen om de wereltlinge in de toom te houden. Soo straft *Godt* in dit leven dickmael *Godloose menschen*; altemet wel geheele *Koninkrijcken* en *volkeren*. Maer eyndelik, wanneer *Godt* een mensch straft in dit leven om hem te vernielen ende te bederven, (geleijk in de *Sodomiten*, en in *Corah*, *Dathan*, en *Abiram* &c. geschiet is) ende na dit leven de straffe in de ziele voltrekt ('t welck bysonder in de ziele en 't lichaem der *Godloosen* geschieden sal na 't laetste oordeel) enckelik tot betooringe van sijne gerechtigheyte; sonder dat 'er by *Godt* een wille is, om de menschen door dese straffen te betengelen ofte te verbeteren, dan heeft dit droevig quaet een betreckinge op *Godt*, als *Richter*. Brengt in gedachten, gelovige ziele, wat uwen *Jesus* wedervaren is. Hy is niet gestraft om hem te verbeteren, te betengelen, of heyliger te maken, maer, geleijk *Paulus* seyde, Rom. 111. 25. tot

BETONINGE VAN GODTS GERECHTIGHEYT. De sondaer moeste van hem een exempel (יִסוּרִי *Jes. LIII. 5.*) nemen, wat straffe hy verdient hadde, en wat straffe hy seeckerlik sal moeten wytslaen, indien hy in sijne ongelovigheyte en onbekeerlikheyte komt te vallen. Dese laetste soorte van straffe nu is in volle nadruck die straffe,

die Godt als Richter oeffent tot *wraecke* over de sonde. 2 Thef. 1. 9. Doch, dewijle de quaden, daer door Godt als *bestierder der werelt* de Godtloofen in dit leven *betengelt*, sonder haer t'eenemaal te *bederven*, aenhangig zijn aen de *eenwige dood*, ende dese op die seeckerlik volgt, soo wordenlic met recht getelt onder de *eygentlik gesevde straffen der sonden*. Wat Godt *tuchtigt haer in sijn toorn* en *kaltijd haer in sijne grummigheyt*. Doch wat aengaeet die *quaden*, die de *Gelovige* overkomen, sy hebben haer opsicht op *Godt*, ofte als *Vader* ofte als *Vrind* en *Heere*, ende derhalven, sy kunnen of moeten geen *eygentlik gesevde straffen* der sonden genoemt worden, hoewellic zijn *gevolgen van de sonden*.

XIII. Als nu in sommige plaetsen der H. Schriftuyre Godt geseft wort de sijne te *straffen* en *wraeke* van sijne kinderen te nemen, gelijk Pf. cxix. 8. &c. soo moeten dat soo opnemen, dat de *straffe*, waer mede Godt sijne kinderen *tuchtigt*, ten aensicht van de *stoffe der straffe* ende de *uyterlike schyn* na *wraecke* en *toorne* gelijkct. Want de hand Godts kan altemet swaer over haer schijnen, 't zy met haer te *beproeven*, 't zy met haer te *tuchtigen*. Dat dit nu de ware uytleg is van die plaetsen, blijckt, om dat Godt dan, als hy sijne kinderen *tuchtigt*, van en aen haer laet seggen, dat hy *hare sonden vergeven heeft*. Siet Pf. cxix. 8. 2 Sam. xii. 13. Dewijle nu de *vergevinge der sonden* daer in beslaet, dat Godt verklaert, sijne kinderen om hare sonden *niet te willen straffen*, soo is blijckbaer, dat dese *tuchtigende straffen* niet kunnen of moeten worden aengemerkt als *eygentlik gesevde straffen der sonden*. Dit is oock seer openbaer uyt 1 Pet. iv. 17. welke plaetsen onder de voornaemste is, die voor 't *tegengestelde gevoelen* bygebracht worden. Want, dat seer aenmerckens weerdig is, *Petrus* spreeckt daer van *beproevende straffen*, welke men belijd, geen *eygentlike straffen* te zijn, en niet van *tuchtigende straffen*. Hy spreeckt, segge ick, van 't *lyden* als een *Christen*, vs. 16. ende dat noemt hy een *oordeel*. vs. 17.

XIV. Laet ons dan dese waerheyt vast houden: Godt, als Koning en Regeerder van de mensch, heeft gewilt, dat 'er in de bestieringe van 't mensichelike geslacht, 't welck vervallen was in sonden, sekere gemeene *blijken* en *getuygenissen* souden zijn van de *schult*, die de mensch sig self gemaect hadde door de *sonde*. Dese gemeene *blijken* en *getuygenissen* van de *schult* der *sonde* worden opgehaelt Gen. iii. 16. 17. 18. De *Vrouw* moet met *smerte* kinderen baren; de *Man* moet in 't *sweet sijne aenschijns brood eeten*; de *aerde* brengt *doornen* en *distelen voort*; beyde *man* en *vrouw* keeren eyndelyk weder tot *stof*. Dit sijn gemene *straffelike gevolgen der sonde* ende *getuygenissen* van de *schult*, welke Godt *geleyd* heeft op 't gantsche mensichelike geslachte, ende aen welke beyde *gelovige* en *ongelovige* deel hebben. Daer is evenwel seer groot onderscheyt tusschen die beyde in 't dragen van dese *straffelike gevolgen van de sonden* hem van Godts rechtveerdige *toorn*, hoewel in dit leven noch gemengt met *langmoedigheyt*, ende sy zijn *voorboden* en *voorteeckenen* van de *eenwige straffe*, die daer op volgen sal, indien hy de *langmoedigheyt* Godts vermadende in sijne onbekeerlikheyt komt te sterven.

Doch

Doch wanneer iemand *wedergeboren* wort, soo gaet hy dadelik over uyt de staet des *toorns* in de staet der *genade*, ende hoe wel dese *straffelike gevolgen* der sonde hem daerom niet verlaten, soo krijgense evenwel terfont een ander *opzicht* en *betreckinge*. Sy getuygen nu niet meer by hem van Godts *toorne* tegen hem, veel minder zijne hem *voorteekenen* en *voorboden* van de *eeuwige dood*. Godt, die de *Regeerder* is der *weder-geboorne*, ende die tegelijcke haer *Vader* is, onderschikt alle dese *gevolgen der sonde* tot *bevorderinge van hare saligheyt*. Hy *oeffent*, hy *overtuygt*, hy *vernedert*, hy *verbetert*, hy *beleygt*, hy *beproeft* haer door deselve, met betoorninge van sijne *goetheyt*, *macht*, *wijsheyt* en *beleygheyt*. Dewijlese nu dese *weldaet* schuldig zijn aen de dood van *Jesús*, soo erkenne se, dat *Jesús* voor alle *eygenlik geseyde straffen* der sonden volkomen *voldaen* heeft. Als maer Godt, die haer *Vader* is, haer *saligheyt* voltrekt, sy onderwerpen sig aen sijne wille, op wat *wijse*, ende in wat *ordre* het hem gelieven magh sulks te doen. *Enoch* en *Elias*, die, sonder *scheydinge van ziel en lichaem*, ten hemel gevaren zijn, merken niet aen, dat *Christus* voor haer *meer* voldaan heeft, als *Lazarus*, een bysondere vriend van *Jesús*, die *tweemaal* gestorven is; of als *Stephanus*, die *gesteenicht* is. Laet ons dan besluyten en seggen: *De tydelike dood* is een *straffelik gevolg der sonden*, en gemeen *getuygenisse* van de *schuld*, die op 't menschelike geslacht gekomen is door de *sonde*; in een *onweder-geboorne* een teeken van Godts *toorn*, ende een *begintfel* van de *eeuwige dood*; in de *gelovige* geen teeken van Godts *toorn*, maar een *middel*, na Godts *wijsheyt* geschikt tot *bevorderinge van hare saligheyt*, ende *openbaringe van sijne heerlikheyt* in haer en diensvolgens geen *eygenlike geseyde straffe der sonden*.

XV. Dese dingen, soo verklaert zijnde, mochten nu niet meer duyster zijn ofte voor *verstandigen* ofte voor *eenvoudige*. Doch, om de laetste soorte soo veel te hulpe te komen, als in ons vermogen is, sullen wy tot lichter bevattinge van alles, dat geseyd is van de *Tijdelike Dood*, een gelijkenisse by brengen, die in desen wel gepast is. Stelt eens *twee personen*, die, een *dood-schuld* begaen hebbende, *gevangen* worden van de *Gerechts-dienaars*. Stelt vorders, datse *opgesloten* wordende in de *gevangnisse*, daer worden *gebonden*, *gepijnigt*, en als *dood-gevangene* gehandelt. Neemt nu, dat sy, alreede *dood-schuldige* zijnde in haer geweten, ende alle ogenblikken de laetste *uitspraak* des Richters, met de *uitvoeringe* deselvys, verwachtende, door tusschen komen van een *borge* of *voorspraek* worden verlost, en uyt de *gevangnisse* in *vryheyt* gestelt door de *sententie* des Richters selve. Neemt nu vorders, dat die verloste *dood-schuldige* uyt de *gevangnisse* wegdragen sekere *wonde*, *bnylen*, en *smertelike striemen*, die haer, of in het *gevangen nemen*, of in 't *pijnigen*, of door de *banden* der *gevancknisse* toegebracht zijn. Stelt dit nu eens soo, segge ick, ende neemt nu acht op mijne vrage, of dese *wonden* en *etterbnylen* in die nu *verloste doot-schuldige* straffen zijn, waer doorse voldoen aen de *gerechticheyt* des Richters? Waerlik zynse het niet. Wat dan? Het zijn *getuygenissen* en klare blijcken van de *schuld*, daer onder sy geweest zijn. Soo lang als dese *dood-schuldige* noch waren in de *gevangnisse*, ende noch niet *vrygesproocken* van de Richter, brachten haer dese *wonden* en *striemen* en pijnen terfont in *gedachten* de *toorn des Richters*; sy waren *voorteekenen* van de *sware straffe*, die haer

over 't hoofd hing; ja 't waren'er *voorprouwen van*. Doch soo eer als se *gerechtveerdig* zijn van de Richter, krijgen dese *smertelike quaden* in haar een *ander opsicht*. Als se aensien, soo denckense, dat se *doodschuldige* zijn geweest. Doch sy brengen haer geen schrick meer aen, om dat se geen *teekenen* meer zijn van de *toorn des Rechters*. Sy achten oock, dat de *Borge*, die haer uyt de gevangenis verlost heeft, haer *volkomen* verloil heeft, hoewel dese *smertelike teekenen* noch in haer over zijn. De *eene* acht sig oock niet *meer* verlost of *gerechtveerdigt*, als de *ander*; hoewel de *eene meer* wonden uyt de gevangenis draegt, als de *ander*. Beyde nu wordense van dese *wonden by trapen* verlost, en sy zijn te vreden. Eyndelik, dese *wonden* zijn *gevolgen* van hare *eerste schuld*, maer laten na *straffen* te zijn, soo eer als de gevangene *verlost* zijn, of de *sententie* uytgesproocken is tot hare *rechtveerdiginge*. Merckt nu, eenyoudige ziele, de *smertelike gevolgen* der sonde in Góds kinderen aen als dese *wonden* van de *dood-schuldige verlost*, ende de waerheyt sal u licht zijn te bevatten.

XVI. Nu was 'er niets overig, als dat wy eenige anmerkingen maeckten over de *Voorreden* en 't *Besluit* van 't *Geschrift* van de Hr. *Röel*. En waerlik wy hadden oock desen aengaende wel yets te seggen. Maer om dat dat nauelijx geschieden kan sonder sijn Persoon enigstus hatelik te maken, sullen wy afhouden. Ons oogmerk is alleen geweest de Gemeeynten van ons Vaderland te onderrichten van de waerheyt. Onses broeders nadeel soecken wy niet, en hebben 't noyt gesocht. Wy hebben in dese een goede conscientie. Alleenlik, wy hebben stantvastig geoordeelt, dat het onse Pflicht was, de Kerken van ons Vaderland te bevestigen in haer geloove. Indien oock 't *werck* van den Hr. *Auteur*, 't gene wy oordeelen *uit Godt niet te zijn*, sal *verstoort worden*, op wat *wijse* sal dat geschieden? De *wapenen onses krijghs* zijn *geestelik*. Daer moet zijn *openbaringe der waerheyt* aen de conscientien der menschen. En van *wiens penne* sal de Duytse Gemeeynte, na datse deel-genoot gemaect is van dese verschillen, dat met meerder recht verwachten, als van de *onse*? Oock hebben wy billik soo veel liefde voor *onse goede naem*, dat het ons niet onverschillende zy, wat de Gemeeynten van ons Vaderlant van onsen handel op de Academie oordeelen. Is de *saeck*, daer over getwist wort, van soo *weynig belang*, en soo wel *goed te maken*, alsinen in 't *Kort bericht* voorgesest, soo hebbe ick seker groot onghelijck gehad, dat ick my daer tegen met ernst gekant hebbe. Doch indien deselve waerlik van *grooter belang*, en *suaerder gevolgen* is, waerom sal ick door stil swijgen een vooroordeel leggen in de gemoeden der menschen niet alleen tegen de *waerheyt*, maer oock tegen *mijnen* handel in desen? 't Is my oock niet genog, dat ik in de *Kerkelike* of *Burgerlike Vergadernigen* worde *gerechtveerdigt* in mijne twist-sake, (hoewel ick reden hebbe, Gode daer voor danckbaer te zijn) als ick te gelijcke niet *gerechtveerdigt* worde *in 't berte* en in de binnenste boesem van alle die gene, die 't lusten sal de waerheyt in desen te ondersoecken. Dit laetste is 't, daer mijn oogte in 't bysonder op gedoelt heeft. O Heere, bevestigt het werck mijner handen!

A M E N.

Leest. p. 44. l. 7. *badden de Vaders*.

Ry 129